

WODC

3 | 25

Justitiële verkenningen

Femicide in perspectief

verschijnt 4 maal per jaar • jaargang 51 • september

JV

Boom | Ook digitaal via boomportaal.nl

3 | 25

Justitiële verkenningen

Femicide in perspectief

Versijnt 4 maal per jaar • jaargang 51 • september

Boom

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Datacentrum

Justitiële verkenningen is een gezamenlijke uitgave van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum van het ministerie van Justitie en Veiligheid en Boom Juridisch.

Redactie

prof. dr. W. Bernasco
R. Bleumink MA
prof. mr. dr. M.M. Boone
M. van der Meer MSc
dr. J. van Onna
dr. B. van der Vecht
dr. mr. S. Zebregs

Redactiesecretariaat

drs. A.T.H. van der Schee
e-mail jv@boom.nl

Redactieadres

Ministerie van Justitie en Veiligheid,
WODC
Redactie Justitiële verkenningen
Postbus 20301
2500 EH Den Haag

WODC-documentatie

Voor inlichtingen: Infodesk WODC,
e-mail: informatiedesk@wodc.nl,
website: www.wodc.nl

Abonnementen

Justitiële verkenningen verschijnt vier keer per jaar. In digitale vorm is het tijdschrift beschikbaar op de website van het WODC, zie www.wodc.nl/publicaties/justitie-verkenningen, en op www.boomportaal.nl.
Wilt u een abonnement afsluiten? Kijk op www.boom.nl/juridisch/tijdschriften voor meer informatie. Heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boom.nl of via telefoonnummer 088-0301000.

Uitgever

Boom Juridisch
www.boom.nl/juridisch
Retouradres: postbus 15970, 1001 NL Amsterdam

Ontwerp

Tappan, Den Haag

Coverfoto

ANP/Robin Utrecht

Voor zover het maken van verveelvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet of de repressie-regeling van Stichting Reprecht dient daarvoor een billijke vergoeding te worden voldaan aan Stichting Reprecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprecht.nl). Voor het verveelvoudigen en openbaar maken van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave als toelichting bij het onderwijs, bijvoorbeeld in een (digitale) leeromgeving of een reader (art. 16 Auteurswet), dient een regeling te worden getroffen met Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichtinguvo.nl).

ISSN: 0167-5850

Opname van een artikel in dit tijdschrift betekent niet dat de inhoud ervan het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Inhoud

Inleiding	5
<i>Renée Römken</i>	
Een lange weg. Naar herkenning van femicide als genderprobleem in Nederland	12
<i>Mojan Samadi</i>	
Femicide als strafrechtelijk fenomeen: een juridische oplossing voor een cultureel probleem?	38
<i>Anouk Alberts en Martina Althoff</i>	
Erkenning zonder effect. Over de beperkte meerwaarde van het plan van aanpak ‘Stop Femicide!’	55
<i>Marieke Liem, Jolien van Breen en Esmée Turpijn</i>	
Femicide in Nederland: een empirisch overzicht	71
<i>Katinka Lünemann</i>	
Patronen van geweld in intieme relaties en femicide	93
<i>Janine Janssen en Wilfred Janmaat</i>	
Is dodelijk eerderelateerd geweld femicide? Een kritische analyse	110
Summaries	124

Inleiding

Een veelgehoorde uitspraak in Nederland is dat er in Nederland elke acht dagen een vrouw om het leven wordt gebracht, vaak door een (ex-)partner.¹ Waar vrouwen in meer dan de helft van de gevallen door hun (ex-)partner om het leven worden gebracht, is dit aantal bij mannen nog geen 5%.² Het begrip femicide is niet nieuw, maar krijgt in Nederland steeds meer maatschappelijke en politieke aandacht. Media besteden er aandacht aan, in de Tweede Kamer staat het regelmatig op de agenda, het is onderwerp van onderzoek, in de rechtszaal komt het in toenemende mate ter sprake, en ook is er inmiddels overheidsbeleid voor femicide. In juni 2024 werd het plan van aanpak 'Stop Femicide!' gelanceerd en inmiddels is de strafbaarstelling van psychisch geweld in voorbereiding.³

Wat is femicide nu precies? Het wordt in de meeste gevallen gedefinieerd als fataal geweld tegen een vrouw (of meisje) vanwege haar gender. Soms slaat de term op 'vrouwenmoord', maar dit is wat misleidend, omdat het niet in alle gevallen waarbij een vrouw vermoord wordt om moord vanwege haar gender gaat; femicide dus. Femicide gaat echt om gendergerelateerd geweld waaraan de in een maatschappij geldende normen over (traditionele) genderrollen ten grondslag liggen en dat voortkomt uit structurele ongelijke machtsverhoudingen. Hierbij is (de positie van) de vrouw ondergeschikt aan (die van) de man.

Waar Nederland zich graag profileert als een land dat gendergelijkheid hoog in het vaandel heeft staan, blijkt uit het *Global Gender Gap Report 2025* dat Nederland vijftien plekken gedaald is op de index die de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen meet.⁴ In haar boek *Zij is van mij* werpt rechtbankverslaggever Saskia Belleman, die onder andere voor haar journalistieke bijdragen aan het onderwerp femicide de Machiavelliprijs ontving, de vraag op: 'Waarom wordt het probleem zo onderschat in Nederland?' Ze ziet in de rechtbank vaak rechtszaken over vrouwen die vermoord zijn door hun (ex-)partner. Dit staat ech-

1 Zie bijv. www.stichtingopenmind.nl/femicide/.

2 Zie www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/35/125-mensen-vermoord-in-2023.

3 Brief aan de Tweede Kamer, 10 juli 2025: 'Voortgang van de prioriteiten uit het plan van aanpak "Stop femicide!", via www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2025Z14535&did=2025D33277.

4 Zie www.uva.nl/content/nieuws/persberichten/2025/06/emancipatie-stagneert-nederland-duikelt-met-15-plaatsen-naar-43ste-positie.html.

ter in schril contrast met hoe weinig aandacht er in de samenleving, media en politiek voor dit maatschappelijk probleem lijkt te zijn. Belleman signaleert naar aanleiding van interviews met verschillende betrokkenen dat vrouwen en hun meldingen over bijvoorbeeld stalking en bedreiging vooralsnog onvoldoende serieus worden genomen door politieambtenaren. Er lijkt onvoldoende kennis te zijn over de voorsignalen van femicide. Meerdere meldingen gedaan door één vrouw komen bovendien niet bij elkaar, waardoor te weinig en/of te laat wordt ingegrepen. Gebrekkige samenwerking en informatiedeling tussen bijvoorbeeld politie, ketenpartners en hulpverleningsorganisaties speelt hier ook een rol in.

Wat femicide nu precies is, is aan discussie onderhevig. Zoals Belleman terecht opmerkt en je in de bijdragen aan dit themanummer ook zult lezen, kan femicide als containerbegrip beschouwd worden: er kunnen allerlei vormen van fataal geweld tegen vrouwen onder worden geschaard. In alle gevallen is het gendergerelateerd: de structurele machtsrelatie tussen de man en de vrouw onderliggend aan het geweld, en ook het moordmotief.⁵ Tegelijkertijd roept dit vragen op: hoe kunnen we de aanloop naar fataal geweld beter begrijpen, zeker als je weet dat geweld zich niet altijd op dezelfde manier ontwikkelt en er bovendien niet altijd sprake is van eerder huiselijk geweld?⁶ En: hoe kunnen we vaststellen of een vrouw om het leven is gebracht vanwege haar gender?⁷

De toenemende aandacht voor het begrip femicide, in combinatie met het gebrek aan consensus over de definitie ervan én de vragen die dat oproept, maakt kritische perspectieven op deze term (of: dit fenomeen) noodzakelijk. Wat is de meerwaarde van het gebruik ervan voor beleid, praktijk en onderzoek? En hoe kunnen we dit maatschappelijk probleem beter begrijpen, zodat het in de toekomst beter aangepakt kan worden? Door verschillende experts op het gebied van femicide en gendergerelateerd geweld samen te brengen, proberen we hier meer inzicht in te verschaffen.

5 Zie bijv. www.unodc.org/documents/data-and-analysis/briefs/Femicide_brief_Nov2022.pdf.

6 Analyse van politieregistraties laat zien dat bij driekwart van de fatale casussen tussen 2020 en 2024 in de twee jaar ervoor geen eerdere huiselijk-geweldsincidenten bekend waren. Zie www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2025D33282.

7 Zie bijv. Liem 2021 of de column van Janine Janssen, via www.socialelvraagstukken.nl/column/een-kritische-blik-op-de-term-femicide/.

Een themanummer samenstellen over het onderwerp ‘femicide’ was geen sinecure. Het onderwerp roept niet alleen discussie maar ook weerstand op. Is het niet vooral een containerbegrip en buzzword? Moeten we niet juist focussen op de onderliggende, kwalijke geweldsvormen, die veel meer voorkomen maar minder aandacht krijgen in plaats van op femicide? En als er in totaal meer mannen dan vrouwen worden vermoord,⁸ wat zien we dan mogelijk over het hoofd als we inzoomen op alleen vrouwenmoord? Femicide heeft een ogenschijnlijk simpele definitie: fataal geweld tegen vrouwen vanwege hun gender. Maar de werkelijkheid is weerbarstiger. Zodra je probeert te begrijpen wat de feiten zijn, wat er speelt en wat de context is, krijg je een gelaagdheid die vraagt om antwoorden. Daarom nu een nummer van *Justitiële verkenningen* over dit thema. De auteurs in dit themanummer geven de complexiteit rondom het begrip en fenomeen van femicide weer vanuit verschillende perspectieven, met een open en tegelijkertijd kritische blik.

Dat Nederland nog een flinke inhaalslag te maken heeft wanneer het gaat om de aanpak van (fataal) geweld tegen vrouwen, is een van de centrale punten van de bijdrage van *Renée Römken*. Zij plaatst femicide in het bredere kader van gendergerelateerd geweld tegen vrouwen. In haar bijdrage hanteert de auteur een historisch perspectief, waarbij ze uiteenzet hoe door de decennia heen geweld tegen vrouwen als maatschappelijk probleem is geagendeerd, in plaats van een uitzonderlijk privéprobleem. Geweld tegen vrouwen is namelijk gestoeld op de structurele ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, die diepgeworteld is in onze maatschappij. Echter, ondanks de internationale regelgeving waar ook Nederland zich aan gecommitteerd heeft, is ons land in vergelijking met andere landen achtergebleven in de aanpak van (dodelijk) geweld tegen vrouwen. Hoe komt dit?

Mojan Samadi bekijkt femicide met een juridische bril en onderzoekt de meerwaarde van het begrip femicide voor de rechtspraak in Nederland. Zij laat zien dat femicide sinds 2023 bijvoorbeeld steeds vaker expliciet genoemd wordt binnen de strafrechtspraktijk, en neemt ons in haar bijdrage mee naar Latijns-Amerikaanse landen, waar strafbaarstelling van femicide inmiddels vorm heeft gekregen. De auteur licht toe dat het strafbaar stellen van femicide in Latijns-Amerikaanse landen het maatschappelijke beeld van partnerdoding heeft veranderd.

8 Zie www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/35/125-mensen-vermoord-in-2023.

Waar zulke gendergerelateerde moorden eerder gebagatelliseerd werden of zelfs onbestraft bleven, erkent het strafrecht nu de ernst ervan. Toch lost dit niet alles op: de onderliggende (traditionele) machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen blijven bestaan. Wat betekent dat voor Nederland, waar femicide (nog) geen aparte strafbaarstelling kent?

Anouk Alberts en Martina Althoff laten in hun bijdrage zien dat er al stappen zijn gezet in het meer zichtbaar maken van femicide en de oorzaken ervan. Zij beoordelen in hun bijdrage de meerwaarde van het plan van aanpak 'Stop Femicide!' (2024). In dit plan van aanpak, dat in juni 2024 gepresenteerd is, heeft het kabinet zich als doel gesteld om femicide te voorkomen.⁹ Dit willen zij onder andere doen door in te zetten op het vroegtijdig herkennen van signalen van femicide, het creëren van bewustwording rondom het thema en door de aanpak van huiselijk geweld te verbeteren. De auteurs verkennen de toegevoegde waarde van dit specifieke femicidebeleid en onderzoeken of het plan van aanpak kans van slagen heeft. 'Stop Femicide!' lijkt vooralsnog vooral bestaand beleid in een nieuw jasje en is hiermee weinig innovatief. Is het mogelijk om femicide aan te pakken als er geen consensus is over waar we het over hebben, vragen zij zich af. Zit de meerwaarde van het plan van aanpak vooral in het creëren van urgentie voor het probleem van femicide? De auteurs betogen dat het effectiever is om een gendersensitieve houding mee te nemen naar al bestaand beleid op fenomenen zoals huiselijk geweld, eengerelateerd geweld en seksueel geweld, waar het nog niet wordt toegepast.

Marieke Liem, Jolien van Breen en Esmée Turpijn pakken het onderwerp femicide anders aan. Cijfermatig brengen zij in beeld welke verschijningsvormen er zijn van vrouwenmoord, aan de hand van de zogenoemde Femicide Monitor. Vanwege het ontbreken van een eenduidige definitie kiezen zij bewust voor een meer empirisch perspectief. Ook omdat beter inzicht nodig is in de context waarbinnen femicide plaatsvindt. Voor effectieve preventie is inzicht in de omstandigheden van belang. De Femicide Monitor bevat cijfers over de moord en doodslag op vrouwen in Nederland in de periode 2014-2024. Hierin wordt een overzicht vanuit de media getoetst aan de hand van onder andere politiedata en juridische documentatie. De auteurs nemen ons mee in de patronen en trends. Zij laten zien dat deze groep

9 Zie www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/06/07/stop-femicide.

verre van homogeen is en veel verscheidenheid kent. Daarbij komt niet alleen partnerdoding aan bod, maar ook andere categorieën van vrouwenmoord of -doodslag, zoals moederdoding, kinderdoding en eerwraak. De mate waarin gender een rol speelt, verschilt per categorie en context. Hoewel het absolute aantal vrouwenmoorden niet stijgt, constateren zij een lichte, zorgwekkende toename op langere termijn. Zij pleiten daarom voor een gerichte aanpak, waarbij de consequenties van dergelijke moord een rol spelen, evenals de paradox dat vrouwen veelal in hun eigen, veilige thuisomgeving slachtoffer worden.

Katinka Lünemann richt zich in haar bijdrage op deze vermeend veilige thuisomgeving op het microniveau: op de slachtoffer-daderrelatie. Ze gaat in op controle- en dwangpatronen. Wat voor geweld vindt plaats en welke dynamieken en fasen spelen er in aanloop naar femicide? De auteur onderscheidt situationeel geweld en intieme terreur. Situationeel geweld komt voort uit stressfactoren en dagelijkse spanningen, terwijl intieme terreur gekenmerkt wordt door macht en controle (vaak van de man over de vrouw). Haar analyse hiervan maakt duidelijk dat – hoewel er patronen te onderkennen zijn – elke relatie anders is en geweldspatronen, de ernst ervan en de specifieke context ervan kunnen verschillen. Daarnaast laat haar inkijk in intieme terreur zien dat het motief bij femicide lastig te bepalen kan zijn. Wanneer er sprake is van situationeel geweld dat voortkomt uit bijvoorbeeld schulden of ziekte, is de vrouw dan vermoord vanwege haar gender, of niet? En hoe zit het met gender als moordmotief wanneer de dader psychische problemen heeft? Deze vragen nodigen uit tot verder onderzoek.

De laatste bijdrage aan dit themanummer is geschreven door **Janine Janssen en Wilfred Janmaat**. Zij behandelen een vorm van geweld waarvan de dodelijke afloop ook veelal onder femicide wordt geschaard: *eergerelateerd* geweld. Vaak denken we hierbij aan jonge vrouwen die vermoord worden omdat zij de eer van de familie hebben geschonden – denk aan de verschrikkelijke moord op de 18-jarige Ryan¹⁰ –, maar dat hoeft niet zo te zijn. Fataal eergerelateerd geweld komt relatief weinig voor, en mannen zijn vaker slachtoffer dan vrouwen, zo blijkt. De auteurs laten zien dat er ook blinde vlekken en niet-kloppende denkbeelden ontstaan door de aandacht voor vrouwen-

10 Zie bijv. <https://nos.nl/artikel/2573073>.

moord en femicide. Net als meerdere andere auteurs roepen zij op tot meer preventie van dodelijk geweld. Daarnaast is er ook aandacht nodig voor mannen die slachtoffer worden van gendergerelateerd geweld. Deze bijdrage maakt ons erop attent dat het frame van de vrouw als slachtoffer en de man als dader te beperkt is. Mannen afschilderen als kwaadwillende patriarchale daders brengt onder andere het zorgelijke risico met zich mee van kwetsbaarheid van jonge jongens voor figuren als Andrew Tate en de digitale *manosfeer*. Dit maakt het eveneens noodzakelijk om na te denken over hoe we jongens en mannen een gezonde mannelijke identiteit kunnen laten ontwikkelen in een veranderende maatschappij met méér gendergelijkheid en niet minder.

Wat kun je concluderen op basis van dit themanummer? Wat onder femicide wordt verstaan, verschilt per situatie en context. De vraag is in hoeverre een sterk afgebakend begrip van femicide bijdraagt aan de oplossing ervan. Of, zoals Gertien Koster en Jos Schuring in hun boek *Stop femicide* zich afvragen: Moeten we de hele semantische discussie niet loslaten en ons in plaats daarvan focussen op de signalen en patronen? (Koster & Schuring 2023, p. 14). Vanuit dit perspectief hebben we geen precies afgebakende definitie nodig om het maatschappelijk probleem van femicide te onderkennen en aan te pakken. De aandacht voor het begrip femicide in de breedste zin kan namelijk wel degelijk bijdragen aan een veranderend narratief. Daarnaast kunnen we niet alleen femicide, maar ook de onderliggende terminologie ter discussie stellen. In de maatschappelijke discussie over femicide worden de ‘vrouw’ en de ‘man’ niet zozeer bevraagd, terwijl er juist ook maatschappelijk debat is over de veelheid aan ervaringen van genderidentiteit. De praktijk is namelijk verre van zwart-wit. Wat betekent het voor het begrip femicide wanneer je de categorieën van ‘man’ en ‘vrouw’ wel bevraagd? Het maatschappelijk probleem, evenals de definitie, laat zich niet gemakkelijk in hokjes plaatsen.

De bijdragen benadrukken dat het van belang is om aandacht te hebben voor de verschillende vormen van dodelijk geweld tegen vrouwen en onderliggende patronen. Dit helpt ketenpartners zoals het OM, de politie en andere hulpverleningsinstanties bij de signalering en aanpak van femicide. Dit vraagt om nauwe samenwerking. En bovendien blijkt het nuttiger om een gendersensitief perspectief toe te voegen

aan bestaand beleid dan nieuw beleid op te tuigen dat slechts een verschijningsvorm van femicide als focus kiest.

Het probleem waar femicide naar verwijst, vraagt om meer dan alleen aandacht. Het is een maatschappelijk probleem dat een zorgvuldige en genuanceerde analyse nodig heeft, vooral van de onderliggende vormen van fataal gendergerelateerd geweld tegen vrouwen. Die analyse vraagt vervolgens om een daadkrachtige, gendersensitieve en preventieve aanpak. Dat gaat verder dan een overheidstaak en vraagt om een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor structurele inzet tegen genderongelijkheid. Hopelijk biedt dit themanummer nieuwe stof tot nadenken over femicide, en biedt het handvatten voor onderzoekers, beleidsmakers en professionals in het werkveld om dit probleem gezamenlijk aan te pakken.

Ryanne Bleumink

Manon van der Meer*

Literatuur

Belleman 2025

S. Belleman, *Zij is van mij. Hoe kan het dat vrouwenmoord zo wordt onderschat in Nederland?*, Amsterdam: Ambo | Anthos 2025.

Koster & Schuring 2023

G. Koster & J. Schuring, *Stop femicide. Rode hakken als protest*, Berlicum: Uitgeverij Gopher 2023.

Liem 2021

M.C.A. Liem, 'Femicide: een kritische reflectie op het gebruik van de term', *Boom Strafblad* 2021, afl. 5, p. 164-166, <https://doi.org/10.5553/BSb/266669012021002005002>.

* R. Bleumink MA is strategisch adviseur bij de Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland en redactielid van *Justitiële verkenningen*. M. van der Meer MSc is senior inspecteur bij de Inspectie van Justitie en Veiligheid en redactielid van *Justitiële verkenningen*.

Een lange weg

Naar herkenning van femicide als genderprobleem in Nederland

*Renée Römken**

'Well, I'd rather see you dead, little girl
Than to be with another man
(...) You better run for your life if you can, little girl
Hide your head in the sand, little girl
(...) Let this be a sermon
I mean everything I've said
Baby, I'm determined
And I'd rather see you dead'
(Bron: 'Run For Your Life', Lennon/McCartney, 1965)

In 1965 was het bezingen van het plan om de vrouw die haar man verliet voor een ander een kopje kleiner te maken nog tamelijk gewoon. The Beatles waren niet de enigen. De gepassioneerde uitroep dat de man het alleenrecht heeft op 'zijn' vrouw, gold nog als bewijs van liefde. Althans voor de door jaloezie gekwelde man.

'For the times they are a-changin'', zong Bob Dylan in diezelfde periode. In de jaren zestig kwamen tal van tradities en gewoontes ter discussie te staan. Heilige huisjes gingen op de schop. Politieke en sociale protest- en emancipatiebewegingen braken internationaal door: tegen kolonialisme, tegen discriminatie van zwarte burgers (in de Verenigde Staten), de homo-emancipatiebeweging en de vrouwenbeweging. In de vrouwenbeweging was protest tegen geweld tegen vrouwen en meisjes van meet af aan een van de centrale thema's. Een aanhoudende stroom van boeken verscheen. Vrouwen gingen massaal de straat op. Opvanghuizen voor mishandelde vrouwen openden de deuren.

* Dr. G.M.F. Römken is emeritus hoogleraar Gender Based Violence aan de Universiteit van Amsterdam en werkzaam bij Römken Research & Consultancy.

In zestig jaar tijd is het denken over geweld tegen vrouwen wereldwijd fundamenteel omgeslagen. Geweld tegen vrouwen is meer dan een persoonlijk privéprobleem – het staat inmiddels te boek als een maatschappelijk probleem. Vraagtekens worden gezet bij specifieke tradities die geweld tegen vrouwen bagatelliseren of legitimeren. Het inzicht is doorgedrongen dat geweld vaak verweven is met ongelijke machtsverhoudingen, waarin vrouwen – maatschappelijk gezien – in een kwetsbare positie verkeren.

Zo'n omslag gaat niet zonder slag of stoot, en er steekt ook een *backlash* de kop op (UN Women 2024; Römken e.a. 2023). De *manosphere* is anno 2025 niet van de lucht (Van der Sluijs 2023).¹ Toch maakt het bagatelliseren, laat staan goedkeuren van allerlei vormen van lichamelijk of seksueel geweld tegen vrouwen, steeds vaker plaats voor afkeuring en protest. Voor die omslag zijn we schatplichtig aan de vrouwenbeweging van de jaren zeventig en tachtig. De #MeToo-beweging in de 21ste eeuw is mede mogelijk gemaakt dankzij deze voedingsbodem, die in de jaren zeventig is gelegd. De aanhoudende invloed van de #MeToo-beweging onderstreept opnieuw dat machtsongelijkheid vrouwen als groep nog steeds extra kwetsbaar maakt voor confrontaties met seksueel geweld en grensoverschrijdend gedrag. Anderzijds laat die ook zien dat steeds meer jonge vrouwen en mannen dit gedrag niet meer accepteren. En dat ze vaak met succes de strijd aangaan (Kantor & Twohey 2020). Zestig jaar na Bob Dylan en The Beatles zijn de tijden inderdaad veranderd. In velerlei opzicht. Geweld tegen vrouwen en grensoverschrijdend gedrag worden door een overgrote meerderheid gezien voor wat zij zijn: een ernstig, omvangrijk én veelvormig probleem. Wat minder vooropstaat bij het grote publiek, is dat het om een schending van fundamentele mensenrechten (o.a. het recht op leven, het recht om vrij te zijn van marteling en het recht op ongestoord gezinsleven) gaat, en dat het een vorm van discriminatie is, omdat het geweld vrouwen disproportioneel vaak treft. In ons denken over geweld tegen vrouwen is er heel wat verschoven en die verschuiving zet door (Römken 2008, 2016, 2023b).

Helaas is er vooralsnog echter geen grond om aan te nemen dat het ook daadwerkelijk afneemt. Dat geldt voor alle vormen van geweld, getuige de hoog blijvende prevalentiecijfers in internationale slachtofferssurveys (FRA 2014; EUROSTAT e.a. 2024). De speciale rapporteur

1 Denk aan de incel-beweging, sprekers als Jordan Peterson en influencers als Andrew Tate.

van de Verenigde Naties voor geweld tegen vrouwen Manjoo sprak al in 2014 over een probleem van ‘epidemische proporties’. Met de veranderende communicatietechnologieën en de groeiende invloed van sociale media komen meer en nieuwe vormen van digitaal en online geweld naar voren, die ook in de dagelijkse realiteit sociale controle, allerlei grensoverschrijdend gedrag, bedreiging (bijv. doxing) en stalking nog makkelijker maken. Hoewel ook jongens daarvan slachtoffer worden, blijken meisjes het grootste risico te lopen op online geweld, soms met zelfdoding tot gevolg (Rutgers 2024).

Verschuivingen

Toch lijkt na zestig jaar sprake van een onomkeerbare morele verschuiving in het collectieve oordeel, ook al zijn er oprispingen à la Andrew Tate of ambivalenties over de omstandigheden waarin het soms toch aanvaardbaar wordt gevonden (Römkens e.a. 2018). Het is niet langer ‘gewoon’. Geweld tegen vrouwen en meisjes, en alle geweld achter de voordeur (tegen ouderen, kinderen, mannen), wordt vaker gezien én staat ter discussie. De muren waarachter de slachtoffers binnenshuis beschaamd zwijgen, vertonen steeds meer barsten. Geweld in de privésfeer wordt steeds vaker een publiekelijk besproken probleem.

De rechtszaak in Frankrijk tegen Dominique Pélicot spreekt in dit opzicht boekdelen. Het slachtoffer – echtgenote Gisèle Pélicot – sprak zich publiekelijk uit, waardig en met een rustige overtuiging, zowel binnen als buiten de rechtszaal, toen haar (inmiddels ex-)echtgenoot terechtstond wegens het herhaaldelijk, gedurende een periode van enkele jaren, drogeren en faciliteren van seksuele penetraties door mannen, terwijl zij buiten bewustzijn was. Buiten de ex-echtgenoot als verdachte zijn vijftig mannen in deze zaak veroordeeld wegens verkrachting. Zij hadden allen gebruik gemaakt van het online aanbod van meneer Pélicot om zijn echtgenote seksueel te misbruiken terwijl van de seksuele handelingen beeldopnames werden gemaakt.

Gevraagd waarom zij bereid was in het openbaar hierover te spreken, antwoordde mevrouw Pélicot gedicteerd: ‘De schaamte moet van kant wisselen’ (Pélicot, nog te verschijnen). Medio 2025 is zij wegens haar uitzonderlijk moedige optreden, aldus de jury, benoemd tot ridder in het *Légion d’honneur*, de hoogste persoonlijke onderscheiding

die iemand in Frankrijk ten deel kan vallen. Daarmee wordt óók het maatschappelijk belang erkend van een publiek vertoog over geweld binnenshuis.

Dodelijk geweld tegen vrouwen heeft anno 2025 ook een eigen naam: femicide. Het is belangrijk te onderstrepen dat dit een sociaal-politieke term is, geen juridische. Femicide krijgt sinds kort in Nederland veel aandacht via diverse (sociale) media, podcasts en publicaties voor een breed publiek. Zelfs in de rechtszaal valt de term af en toe, ook bij het Openbaar Ministerie. Nabestaanden hebben zich verenigd en nemen actief deel aan het publieke en politieke debat. Nadat lange tijd in de media over dodingen van vrouwen (en kinderen) verslag werd gedaan in termen van 'uitzonderlijke incidenten', 'gezinsdrama' of 'crime passionnel', komt de onderliggende en maatschappelijk gewortelde genderdynamiek nu meer in beeld. Dat is een belangrijke verschuiving. Het inzicht groeit dat dodingen van vrouwen vaak de uitkomst zijn van een proces dat wordt getekend door een machtsdynamiek van dwang en controle door de mannelijke partner, die een scheiding en het verlies van controle over een vrouw die hij als de 'zijne' beschouwt, niet accepteert.

Ook in de politiek, het beleid en in wetenschappelijk onderzoek krijgt dodelijk geweld tegen vrouwen sinds kort meer aandacht,² zoals ook dit themanummer van *Justitiële verkenningen* laat zien. De recente data uit de Femicide Monitor (zie de bijdrage van Liem e.a. in dit nummer) markeren een belangrijke stap, die internationaal gezien al langer bepleit werd. Hierover straks meer. De tijd is rijp voor dit themanummer.

De aanleiding voor dit essay is het gegeven dat de problematiek in Nederland op alle genoemde terreinen relatief laat aandacht heeft gekregen, zeker als we het vergelijken met andere landen in West-Europa. Dat is opmerkelijk gezien de voorgeschiedenis, waarin Nederland binnen Europa juist vroeg was in het agenderen en aanpakken van geweld tegen vrouwen in beleid en onderzoek in de jaren zeventig en tachtig. Het roept een aantal vragen op over de ontwikkelingen op dit terrein (onderzoek, debat, beleid) in de afgelopen decennia. Waar

2 Zie voor een opsomming de Kamerbrief van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport d.d. 10 juli 2025 via <https://open.overheid.nl/documenten/dd9ffec7-8471-40b6-8dad-7dd97ffa4b55/file>.

wijst het op dat femicide in Nederland met vertraging op de agenda komt? Welke factoren spelen daar mogelijk een rol in?

In het huidige vertoog in Nederland ligt het accent op intieme-partnerfemicide. Daarom focus ik in deze bijdrage daarop: doding van de vrouw door de (ex-)partner met een genderspecifiek motief, omdat zij zich als vrouw onttrekt aan de controle en macht die de man meent te kunnen claimen op grond van traditionele opvattingen over mannelijkheid en dominantie ten opzichte van vrouwen.

Allereerst een korte terugblik op belangrijke verschuivingen in het vertoog over geweld tegen vrouwen (breed) als genderprobleem. Het is gezien de beschikbare ruimte een grove schets, in deze context bedoeld om te illustreren dat in Nederland partnerdoding van vrouwen door mannen relatief lang op de achtergrond bleef. Althans het werd niet zichtbaar als een probleem dat méér is dan een ernstig opzichzelfstaand incident, en juist structureel met de genderpositie van vrouwen verband houdt en hun specifiek kwetsbaar maakt.

1970-1990: geweld tegen vrouwen als maatschappelijk probleem – femicide bleef op de achtergrond

De stap die in de jaren zeventig van de vorige eeuw is gemaakt naar de erkenning dat geweld tegen vrouwen geen uitzonderlijk privéprobleem is, maar een grootschalig maatschappelijk probleem, is een omslag van historisch formaat. Dat is een proces dat dus ook discussie oproept. Dat geldt ook voor het daarmee samenhangende verklaringsperspectief: veel factoren die zich op persoonlijk niveau manifesteren, vormen voor een belangrijk deel óók de neerslag van ongelijke machtsverhoudingen tussen vrouwen en mannen, die breed en diep zijn geworteld (politiek, historisch, economisch en sociocultureel). En tradities en specifieke legitimeringen van geweld tegen vrouwen zijn hardnekkig. Vanuit dát perspectief kan worden verklaard waarom vrouwen disproportioneel vaak het slachtoffer worden van uiteenlopende vormen van geweld van mannen, en vaker dan omgekeerd. In het onderschrijven en uitdragen van die omslag, naar wat sinds de jaren negentig een *genderperspectief* wordt genoemd, zat Nederland – internationaal gezien – in de voorhoede. Zowel qua activisme als in onderzoek.

In 1974 openden activisten-vrijwilligers het eerste blijf-van-mijn-lijf-huis in Amsterdam, al snel gevolgd door vele andere in het land. Die stroomden vol. Mishandeling en seksueel geweld binnen en buiten relaties bleken geen uitzonderlijke incidenten of relictten uit een ver verleden. Vrouwen gingen in protestdemonstraties tegen geweld de straat op, telefoonlijnen voor verkrachte vrouwen werden opgezet door vrijwilligers. Zowel lokaal als landelijk schieten overheden uiteindelijk te hulp. Die omslag naar een maatschappelijke analyse en aanpak van het geweldprobleem, waar ook de overheid verantwoordelijkheid voor nam, kwam in Nederland vroeg op gang. Al in 1980 vond de eerste beleidsconferentie plaats op initiatief van toenmalig staatssecretaris d'Ancona. In 1984 volgde de eerste beleidsnota over geweld tegen vrouwen (Acker & Rawie 1982; Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 1984). Ook met wetenschappelijk onderzoek liep Nederland destijds voorop. De eerste landelijke representatieve studies naar mishandeling van vrouwen, alsook naar seksueel misbruik van kinderen, verschijnen eind jaren tachtig (Römkens 1989, 1992; Draijer 1988). Het waren de eerste landelijk representatieve slachtoffersurveys op dit gebied in Europa.

De eerste prevalentiecijfers en analyses van mishandeling (niet-dodelijk) in relaties laten eind jaren tachtig een beeld zien van een omvangrijk, wijdverbreid en ernstig probleem. Het treft ten minste een op de vijf vrouwen ooit in haar leven (prevalentie), oplopend tot een op vier als verkrachting door de partner erbij wordt genomen. Het loopt dwars door sociale klassen en culturen heen. Traditionele opvattingen over wat als 'passend' voor vrouwen wordt beschouwd spelen een grote rol. Dwingend en controlerend gedrag van de man jegens de vrouw blijken de belangrijkste voorspellers te zijn voor ernstig fysiek geweld in de relatie (Römkens 1989, 1992). Hoewel de term gendergerelateerd geweld eind jaren tachtig nog niet gangbaar was, gaven de resultaten de empirische onderbouwing voor die categorisering, die later in zwang kwam: voor een analyse van de complexiteit aan factoren die van invloed zijn op het vóórkomen van geweld tegen vrouwen is het nodig dat in zijn bredere historische, sociaal-culturele en juridisch-politieke context te plaatsen om adequaat de doorwerking daar-

van op relationeel en individueel niveau te kunnen duiden.³ Het is een analytisch begrip dat duidelijk maakt dat het in deze materie om een problematiek gaat met structurele, maatschappelijke dimensies die direct relevant zijn om die genderdynamiek op relationeel of individueel vlak te verhelderen. Overigens laat dat in juridische zin, zeker strafrechtelijk gezien, de individuele verantwoordelijkheid onverlet.

In die tijd was dodelijk geweld tegen vrouwen niet systematisch in beeld in het maatschappelijk verkeer. Hooguit als een uitzonderlijk incident. Eerder was het wel benoemd. Gedurende het internationale tribunaal over misdaden tegen de vrouw (Brussel) in 1976 (Russell & Van de Ven 1976) stonden getuigenissen centraal over uiteenlopend geweld dat vrouwen trof, tot en met het doelbewust vermoorden van vrouwen. Onderzoeker Diana Russell lanceert daar de term *femicide*: het doden van vrouwen en meisjes '*wegens hun vrouw-zijn*'. Die signalering bleef echter lange tijd in de marge. In de jaren zeventig en tachtig ging de aandacht vooral uit naar mishandeling (tegenwoordig: 'huiselijk geweld'), verkrachting en andere vormen van seksueel geweld tegen vrouwen en misbruik van kinderen, zowel binnen als buiten het gezin.

In de jaren negentig verschijnen in de Verenigde Staten de eerste wetenschappelijke studies, in het bijzonder over intieme-partnerfemicide (Radford & Russell 1992; Campbell 1995; Campbell e.a. 2000). De term raakt meer in zwang. De dodingen van vrouwen door hun (ex-)partner vertonen een patroon. De scheidingsfase, op weg naar een leven in veiligheid, blijkt de gevaarlijkste periode. Juist als vrouwen willen weggaan om te ontkomen aan de dreigementen, de dwang en vaak ook het geweld van hun partner, lopen ze het grootste risico te worden vermoord. Vrouwen zelf, alsook omstanders en professionals zoals politie en hulpverlening, onderschatten vaak de ernst van de signalen (wat tegenwoordig 'rode vlaggen' worden genoemd) of herkennen ze onvoldoende. De eerste onderzoeken van Campbell pleiten voor een systematisch gebruik van risicotaxatie-instrumenten om de ernst van de situatie beter in te kunnen schatten. Van een grootschalige toepassing is echter nog geen sprake.

3 De historica Joan Scott presenteerde in 1986 als eerste het begrip gender, in de betekenis van een complexe intersectie van sociale, culturele, politieke en juridische factoren die betekenis en inhoud van vrouwelijkheid en mannelijkheid als sociale constructies bepalen.

Ook in Nederland zien we in de jaren negentig aanwijzingen, in onderzoek naar vrouwen die hun partner hebben gedood (vaak uit lijfsbehoud na een voorgeschiedenis van mishandeling), dat vrouwen in de scheidingsfase een hoog risico lopen om met de dood te worden bedreigd en slachtoffer te worden van zeer ernstig geweld (Römkens 1995, 1996, 2000). Harde cijfers over mannen die hun vrouw daadwerkelijk doden, bleken echter niet te achterhalen. In de CBS-statistieken over dodelijke geweldsdelicten werd destijds wel het geslacht van dader en slachtoffer geregistreerd, maar niet de relatie tussen beiden. De wetenschap dat vrouwen juist thuis en vooral tijdens de scheidingsfase een groot risico lopen te worden gedood door de (ex-)partner, bleef in de marge hangen. Het dominante beeld was er een van uitzonderlijke incidenten. Die werden niet herkend als signaal van een meer structureel onderliggend probleem. Het gaf destijds ook geen aanleiding om de registratie van die (partner)relatie op te nemen in de statistieken.⁴

1990-2020: geweld tegen vrouwen wordt gendergerelateerd geweld – femicide internationaal in beeld

In de loop van de jaren negentig en zeker na de millenniumwisseling vindt de omslag in analyse naar geweld tegen vrouwen als *gendergerelateerd* probleem internationaal zijn beslag. Dat zien we in het bijzonder in internationale verdragen, waarin het geweld als schending van mensenrechten wordt erkend én als vorm van discriminatie. Het geweld treft vrouwen en meisjes immers disproportioneel vaak. Dat internationaalrechtelijke kader heeft uiteindelijk ook een grote invloed op de groeiende aandacht voor femicide, in het bijzonder intieme-partnerfemicide. Ik geef een korte schets.

Belangrijke aanzet tot een analyse in termen van gendergerelateerd geweld is het VN Vrouwenverdrag (1979) geweest en de daaruit voortkomende (bindende) Algemene Aanbevelingen die specifiek over

4 Persoonlijke observatie: in Europees verband kwam tijdens conferenties in de jaren negentig onder collega's vaak de vraag ter tafel of EUROSTAT wellicht een rol hierin kon vervullen door de deelnemende landelijke statistische bureaus (zoals CBS in Nederland) te verzoeken om deze data uit te vragen. Dit stuitte op aarzeling. Men verwachtte dat het moeilijk zou zijn om tot een internationaal eenduidige (juridische) definitie van 'de relatie' te komen die ook vergelijkbare data zou opleveren.

geweld tegen vrouwen gaan.⁵ De term gendergerelateerd geweld (*gender-based violence*) is gaandeweg gangbaar geworden om het maatschappelijk-structurele en discriminatoire karakter van geweld tegen vrouwen mee aan te duiden: geweld dat op grote schaal en in allerlei vormen wereldwijd voorkomt, en dat vrouwen en meisjes disproportioneel treft. Dat geweld hangt samen met maatschappelijke ongelijkheden tussen vrouwen en mannen, die vrouwen extra kwetsbaar maken, in het bijzonder in de privésfeer (door (ex-)partner, familieleden, vrienden), temeer omdat er op de plek waar bij uitstek de verwachting leeft veilig te zijn, genderspecifieke tradities en legitimeringen doorwerken als voedingsbodem voor geweld, in het bijzonder geweld tegen vrouwen en kinderen.

Binnen de Verenigde Naties krijgt het gendergerelateerde probleem als discriminatoire mensenrechtenschending meer prominent aandacht na het in 1994 instellen van de functie van *Special Rapporteur on violence against women and girls* (hierna: SRVAW). Tal van rapporten en onderzoeken zijn sindsdien verschenen. Dat, alsook het eerder in werking getreden inter-Amerikaanse mensenrechtenverdrag ter bestrijding van geweld tegen vrouwen (Bélem do Para-verdrag uit 1993) heeft invloed in Europa. Een internationaal invloedrijk document is ook de VN-studie uit 2006 waarin een grondige onderbouwing wordt gepresenteerd van de aard van geweld tegen vrouwen als een mensenrechtenschending (UN Secretary-General 2006; zie ook Boerefijn e.a. 2000; Boerefijn 2006; Van Leeuwen 2010).

De Raad van Europa – als Europese mensenrechtenpendant (met het Europees Hof voor de Rechten van de Mens) – bouwt hierop voort en besluit in 2007 om het onderwerp inzet te maken van een specifiek verdrag (Römkens & Letschert 2007). Dat resulteert in 2011 in de Istanbul Conventie (IC)⁶ van de Raad van Europa. Het is tot op heden een van de belangrijkste verdragen waarin deze ontwikkeling naar de inzet van mensenrechten als juridisch kader voor geweld tegen vrouwen

5 In het bijzonder aanbeveling 19 (1992), later gevolgd door aanbevelingen 30 (2013) en 35 (2017).

6 Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, zie <https://rm.coe.int/1680462530>.

zich heeft vertaald.⁷ Het is het eerste mensenrechtenverdrag dat specifiek is gewijd aan geweld tegen vrouwen als *gendergerelateerd probleem* (het omvat overigens ook huiselijk geweld dat gericht kan zijn tegen mannen of kinderen; Römken 2013).

De IC is sinds de ratificatie per 1 maart 2016 in Nederland van kracht en legt gedetailleerd vast wat de verplichtingen zijn voor de overheid om haar burgers te beschermen. Gezien de directe werking ervan kan er dus ook in Nederland voor de rechter een beroep op worden gedaan.⁸ Ik beperk me hier tot enkele punten uit het verdrag die specifiek van belang zijn in relatie tot intieme-partnerfemicide.⁹ Allereerst de algemene verplichting tot het ontwikkelen van *genderbewust* beleid (art. 6) dat uitdrukkelijk rekening houdt met de maatschappelijke machtsongelijkheid tussen vrouwen en mannen, die vrouwen extra kwetsbaar maakt om slachtoffer te worden. Op diverse plaatsen in de IC is sprake van de plicht tot een *gendersensitieve* toepassing van beleid. In de memorie van toelichting wordt dit verder uitgewerkt. Waar het meer specifiek om dodelijk geweld gaat, wordt het standaard invoeren van een *risicotaxatie voor dodelijk geweld* verplicht gesteld (art. 51).¹⁰ Meer in het algemeen wordt in het hoofdstuk 'Onderzoek'

7 Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is overigens in de afgelopen twee decennia vaker met succes ingezet om landen ter verantwoording te roepen die in gebrek waren gebleven in de bescherming van vrouwen jegens hun ex-partner. Het betreft o.a. de schending van het recht op leven (art. 1), het recht vrij te zijn van marteling (art. 3) en het recht op ongestoord gezinsleven (art. 8). De *Campo Algodonero*-zaak, die in 1993 voor het Inter-American Court of Human Rights (IAC) is behandeld, verdient hier ook vermelding. Het was geen intieme-partnerfemicide-zaak, maar illustreerde de specifieke kwetsbaarheid van vrouwen voor dodelijk seksueel geweld. Tientallen vermiste Mexicaanse vrouwen bleken te zijn vermoord, nadat ze seksueel misbruikt waren en gedumpt in een voormalig katoenveld. Hiermee kwam *feminicidio* in de regio op de kaart. Mexico is veroordeeld door het IAC, aangezien na aangifte van vermissing door familieleden jarenlang nauwelijks onderzoek werd gedaan door politie en justitie. Buiten Zuid-Amerika trok de zaak minder aandacht. Mogelijk speelt mee dat de moorden door lokale bendes waren gepleegd en als een specifiek regionaal probleem werden beschouwd.

8 Een van de eerste zaken waarin dit gebeurde, stamt uit 2021: Hof Arnhem-Leeuwarden 10 juni 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:5781. Zie Lünemann e.a. 2025, die o.a. ingaan op de relevantie van de IC voor het familierecht.

9 Overigens komt het begrip femicide niet voor in de IC. Het is geen juridisch gedefinieerd begrip.

10 Artikel 51. Risico-inventarisatie en risicobeheer

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat alle relevante autoriteiten het risico op de dood, de ernst van de situatie en de kans op herhaling van het geweld beoordelen teneinde de risico's te beheersen en zo nodig gecoördineerd te zorgen voor veiligheid en ondersteuning.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat er bij de in het eerste lid bedoelde beoordeling, in alle fasen van het onderzoek en bij de uitvoering van beschermende maatregelen, rekening wordt gehouden met het feit dat de plegers van daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van het Verdrag in het bezit zijn van of toegang hebben tot vuurwapens.'

de verplichting opgelegd dat overheden betrouwbare data dienen te verzamelen over alle uiteenlopende vormen van geweld die in de IC aan de orde komen.

Vanuit de Verenigde Naties wordt in 2013 de *Vienna Declaration on Femicide* uitgebracht, waarin met de term femicide álle dodingen van vrouwen en meisjes worden bedoeld die door gender gemotiveerd zijn.¹¹ Intieme-partnerfemicide is daar één van.¹² SRVAW Manjoo signaleert in die tijd dat ‘gender related killings’ onvoldoende aandacht krijgen. ‘Culturally and socially embedded, (they) continue to be accepted, tolerated or justified – with impunity as the norm. States’ responsibility to act with due diligence in the promotion and protection of women’s rights is largely lacking as regards the killing of women’ (Manjoo 2012, p. 1).

Vanaf 2015 wordt de term femicide standaard gebruikt voor vrouwen en meisjes die worden gedood wegens hun gender. De inspanningen om meer betrouwbare gegevens over ‘femicide’ te verzamelen nemen een hoge vlucht. De toenmalige SRVAW Šimonović lanceert het plan voor het opzetten van een femicideobservatorium (Šimonović 2015). Ze roept alle lidstaten op om meer betrouwbare en specifieke data aan te leveren voor het in kaart brengen van de omvang en ernst van het probleem. Het gaat om femicide als vrouwendoding in brede zin, en is niet beperkt tot intieme-partnerfemicide.¹³ De jaarlijkse verzoeken aan lidstaten voor data leveren inmiddels iets meer gedetailleerde informatie op over femicide, ook op basis van onderzoek dat her en der is gestart. Vooral West-Europese landen zijn goed

11 ‘Recognizing that femicide is the killing of women and girls because of their gender, which can take the form of, inter alia: (1) the murder of women as a result of intimate partner violence; (2) the torture and misogynist slaying of women; (3) killing of women and girls in the name of “honour”; (4) targeted killing of women and girls in the context of armed conflict; (5) dowry-related killings of women; (6) killing of women and girls because of their sexual orientation and gender identity; (7) the killing of aboriginal and indigenous women and girls because of their gender; (8) female infanticide and gender-based sex selection foeticide; (9) genital mutilation related deaths; (10) accusations of witchcraft; and (11) other femicides connected with gangs, organized crime, drug dealers, human trafficking and the proliferation of small arms.’

12 UN Vienna Declaration on Femicide 2013, *Statement submitted by the Academic Council on the United Nations System, a non-governmental organization in consultative status with the Economic and Social Council* (E/CN.15/2013/NGO/1), via www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_22/_E-CN15-2013-NGO1/E-CN15-2013-NGO1_E.pdf.

13 Ook het European Institute on Gender Equality (EIGE) hanteert in zijn femiciderapport uit 2021 een brede definitie. Overigens valt op dat in de EIGE-definitie het accent ligt op welbewust gepleegde dodingen, die in Nederland in strafrechtelijke zin als moord of doodslag zouden kwalificeren (EIGE 2021).

vertegenwoordigd.¹⁴ Nederland reageert voor het eerst in 2020. In 2021 heeft Nederland geen data geleverd. Meer recente updates vanuit het *Femicide Watch Initiative* over landen en hun data zijn niet beschikbaar. De in 2020 aangeleverde informatie over Nederland betreft vooral het algemene beeld van het dalend aantal moord- en doodslaggevallen sinds 2000. Vermeld wordt dat tussen 2015 en 2019 bijna zes op de tien vrouwen door de (ex-)partner is gedood.¹⁵

De huidige SRVAW Alsalem heeft benadrukt dat ze inspanningen ten behoeve van dataverzameling, onder andere middels het Femicide Observatorium (zoals het nu wordt genoemd), zal voortzetten.¹⁶ Binnen uiteenlopende VN-organisaties als de UNHCR en de OHCHR krijgt femicide sinds 2015 toenemende aandacht in onderzoek over prevalentie van femicide alsook in gerichte voorstellen ter preventie van femicide (zie o.a. CCPCJ 2023; OSCE 2025).

The women's atlas – een onafhankelijke compilatie van statistieken over de positie van vrouwen wereldwijd – bevat cijfers over ‘murder of women’, waarin duidelijk wordt dat dodingen door de intieme partner daarin het grootste aandeel vormen (Saeger 2018, p. 54-55).

Inmiddels verschijnt eveneens in 2018 de eerste Europese femicidestudie op basis van data uit vijf landen. Die laat zien dat in diverse Europese landen femicide een prominente plek heeft gekregen en uiteenlopende projecten zijn ontwikkeld gericht op verbetering van interventie en preventie (op basis van *fatality reviews*), wetgeving, beleid en onderzoek. De noodzaak van meer betrouwbare registratie en dataverzameling wordt benadrukt. Gepleit wordt voor de opzet van een Europees observatorium en eerste plannen worden gepresenteerd. Ook wordt ingegaan op de noodzaak tot het systematisch inzetten van instrumenten om femicide terug te kunnen dringen (o.a. risicotaxatielijsten en systematische reviews van femicidezaken) (Weil e.a. 2018).

De femicidestudie van het European Institute on Gender Equality (EIGE 2021) verschaft een gedetailleerde analyse van definitiekwesties rondom het begrip femicide, en behandelt indicatoren en hun rele-

14 Zie www.ohchr.org/en/inputs-states-and-stakeholders-data-and-information-related-femicides.

15 Data die Nederland aanleverde: www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/SR/Femicide/2020/States/submission-netherlands.pdf.

16 Drie types femicide worden nu onderscheiden: ‘Intimate-partner femicides / homicides of women, – Family-related femicides / homicides of women – Other femicides / gender-related homicides of women’ (UNOCHR 2021).

vantie voor registratiesystemen. Op gedragsniveau is inmiddels veel bekend over de rol van dwang en controle en de 'rode vlaggen' die in de aanloop tot de meeste intieme-partnerfemicides een sleutelrol spelen (Monckton-Smith 2022; zie de bijdrage van Lünemann in dit nummer).

Na de ratificatie van de IC door de Europese Unie, is in 2024 de bindende Europese richtlijn uitgevaardigd over de verplichtingen van lidstaten in de juridische aanpak van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Directive EU VAW).¹⁷ Daarin komt onder andere de noodzaak tot registratie en dataverzameling over geweldsdelicten aan de orde, mét nadrukkelijke vermelding van de relatie tussen dader en slachtoffer.¹⁸ Dat laatste is voor het in kaart brengen van het totale aantal femicidezaken cruciaal.

Kort samengevat staat femicide, vooral intieme-partnerfemicide, internationaal gezien al lange tijd nadrukkelijk op de kaart. In onderzoek al ruim dertig jaar, in internationale regelgeving ruim vijftien jaar. Er is inmiddels aardig wat kennis en expertise verzameld waarop in Nederland kan worden voortgebouwd.

2020-2025: Nederland en femicide: gender in slow motion

In Nederland krijgt het onderwerp femicide vanaf ongeveer 2020 meer aandacht. In het licht van de hiervoor geschetste internationale aanloop is dat laat te noemen. Publicaties gericht op een breed publiek zijn inmiddels verschenen (o.a. Ten Zweep 2023; Belleman 2025), ook door de toenemende aandacht in de media voor vrouwen die door hun partner of ex worden gedood. Daarin spelen ook nabestaanden een belangrijke rol, die meer aandacht vragen voor de problematiek, en zij nemen ook actief deel aan het politieke debat dat sinds 2022 op

17 Directive (EU) 2024/1385 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on combating violence against women and domestic violence, zie <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj/eng>.

18 Zie art. 44 lid 1 en 2:

'1 De lidstaten beschikken over een systeem voor het verzamelen, ontwikkelen, produceren en verspreiden van statistieken over geweld tegen vrouwen of huiselijk geweld.

2 De in lid 1 bedoelde statistieken omvatten minimaal de volgende bestaande en op een centraal niveau beschikbare gegevens, uitgesplitst naar geslacht, leeftijdsgroep (kind/volwassene) van het slachtoffer en de dader en, waar mogelijk en relevant, de relatie tussen het slachtoffer en de dader en het soort strafbaar feit.'

gang is gekomen.¹⁹ Het is verheugend dat er maatschappelijk gezien inmiddels veel in beweging komt, en ook in beleid worden stappen gezet richting een plan van aanpak van femicide.²⁰ Dat de *Femicide Monitor* in Nederland onlangs zijn eerste resultaten naar buiten kon brengen (zie ook de bijdrage van Liem e.a. in dit nummer), is een cruciale stap voorwaarts. De vasthoudendheid van de onderzoekers verdient bijzondere waardering: de monitor is gestart dankzij crowdfunding. Kort geleden heeft het Ministerie van Justitie en Veiligheid de ondersteuning toegezegd in de voortzetting van de monitor.

De vertraging waarmee ontwikkelingen op gang komen, roept ook vragen op. Nederland was immers een van de Europese koplopers in de aanpak van en het onderzoek naar geweld tegen vrouwen, en is op dit terrein nu internationaal in de achterhoede gekomen. Een korte reflectie tot slot over factoren die mogelijk een rol spelen.

Nederland heeft weliswaar diverse verdragen geratificeerd specifiek over geweld tegen vrouwen en over discriminatie, maar de implementatie stagneert op diverse onderdelen, zo blijkt. Op het terrein van discriminatie van, en meer specifiek geweld tegen vrouwen is Nederland al enkele keren op de vingers getikt voor die nalatigheid in de naleving van verdragsverplichtingen (Römkens 2008, 2016). Ook al gebeurt er veel in ons land, zeker wat betreft hulpverlening aan slachtoffers, toch is Nederland meer recent ook gewezen op het onvoldoende nakomen van onder andere²¹ de verplichtingen krachtens de IC tot het ontwikkelen van gendersensitief beleid inzake geweld tegen vrouwen, alsook het ontbreken van landelijk gecoördineerde aansturing van samenhang in beleid op dat terrein. Nederland is daarom verzocht zijn beleid aan te passen (GREVIO 2020). De plicht tot systematische afname van risicotaxatie-instrumenten bijvoorbeeld – dus door alle politiekorpsen – om de ernst van de situatie goed in te schatten, blijkt echter nog steeds een zwak punt, alsook de vereiste training van politie (zie Netwerk VN Vrouwenverdrag 2024). Het is afwachten hoe de recente

19 De nabestaanden van femicideslachtoffers nemen sinds 2023 ook actief deel aan het openbare debat via de Federatie Nabestaanden Geweldslachtoffers. Zie o.a. de campagne van Stichting Open mind in 2014, www.stichtingopenmind.nl/femicide/. Zie ook de Kamerbrief 'Voortgang van de prioriteiten uit het plan van aanpak "Stop femicide!"', 10 juli 2025, www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/07/10/kamerbrief-over-voortgang-van-de-prioriteiten-uit-het-plan-van-aanpak-stop-femicide.

20 Zie de Kamerbrief 'Voortgang van de prioriteiten uit het plan van aanpak "Stop femicide!"', 10 juli 2025, www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/07/10/kamerbrief-over-voortgang-van-de-prioriteiten-uit-het-plan-van-aanpak-stop-femicide.

21 Ik beperk me hier tot enkele punten die relevant zijn voor de aanpak van femicide.

voortgangsrapportage van Nederland over de genomen maatregelen ter naleving van de IC zal worden beoordeeld (GREVIO 2024).

In de voornoemde Kamerbrief over de voortgang van het plan van aanpak over femicide worden weliswaar veel inspanningen vermeld, maar niet altijd met een duidelijke resultaatsverplichting. Daarmee is onduidelijk of er recht wordt gedaan aan de eisen die IC stelt. Uit dezelfde ministeriële brief aan de Tweede Kamer blijkt overigens ook dat er nog geen stappen zijn gezet ter implementatie van de EU-richtlijn. Volstaan is met de aankondiging van een voorgenomen consultatieronde.²²

Het belang en gewicht van mensenrechten in het Nederlandse politieke en juridische landschap staat geregeld ter discussie, aldus Oomen (2014). Nederland beschouwt mensenrechten vaak als verplichtingen voor andere landen, en blijkt internationaal daarin een hardnekkige reputatie van zelfgenoegzaamheid te hebben wegens het niet-nakomen van diverse aangegane verplichtingen.

Die stagnatie en soms directe veronachtzaming van mensenrechtenverplichtingen waar het discriminatie van of geweld tegen vrouwen betreft, staan niet op zichzelf en zijn evenmin nieuw. Al kort na de millenniumwisseling bleef Nederland achter in het naleven van diverse verplichtingen op het gebied van emancipatiebeleid (vanuit het VN Vrouwenverdrag). Nederland werd destijds door het toezichthoudend Comité van het VN Vrouwenverdrag op de vingers getikt. Emancipatie werd in die periode binnen het kabinet als ‘voltooid’ beschouwd, behalve voor migrantenvrouwen. Eind 2003 was de toenmalige Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid De Geus (CDA) van mening dat emancipatie voor autochtone vrouwen min of meer klaar was. Die opvatting is weliswaar sterk bekritiseerd (zie bijv. Prast 2017), maar het was destijds wel een signaal voor verschuivende ideeën over een meer terugtrekkende overheid in zaken van emancipatie. In een politiek en beleidsmatig klimaat dat in feite structurele patronen van achterstelling en discriminatie van vrouwen ontkent of terzijde schuift, hoeft het geen verbazing te wekken dat geweld als genderprobleem dan uit het zicht verdwijnt. Het wordt dan moeilijk om moord of doodslag van vrouwen op de kaart te krijgen als een geweldprobleem waar gender en ongelijkheid in doorspelen.

22 Nederland heeft tot eind 2026 de tijd.

In Nederlands beleid is de analyse van geweld tegen vrouwen als een vorm van discriminatie, en als geweld dat verband houdt met maatschappelijke ongelijkheid tussen vrouwen en mannen, dan ook geleidelijk afgezwakt. In de context van een toenemend neoliberaal politiek klimaat raakte het geweldprobleem van vrouwen meer en meer losgekoppeld van structurele invloeden die verband houden met de genderposities van vrouwen en mannen. In plaats daarvan heeft dit na de millenniumwisseling gaandeweg plaatsgemaakt voor een genderneutrale visie. Tegelijkertijd wordt de tendens tot culturalisering sterker: het selectief toeschrijven van geweld tegen vrouwen aan ‘de ander’, in dit geval niet-westerse migranten (Römkens 2002, 2008). Sinds lange tijd geldt geweld primair als gezins- of relatieprobleem, waar afhankelijkheid de cruciale factor is die alle gezinsleden kwetsbaar maakt. De invloed van gendersverschillen belandt dan in de marge.

Ook de noodzaak van emancipatiebeleid staat onder druk. De gedachte dat in Nederland de emancipatie vergevorderd is en dat we als het ware de zaken min of meer op orde hebben, heeft in de afgelopen twee decennia steeds meer postgevat.

Volgens de Europese Gender Equality Index van EIGE (op basis van data uit 2021 en 2022) nam Nederland op basis van de indicatoren uit 2022 binnen de EU een derde plaats in op de ranglijst van gendergelijkheid (EIGE 2024). Het World Economic Forum-rapport uit 2025 over genderongelijkheid laat daarentegen zien dat Nederland recentelijk sterk is gezakt op de *gender gap*-lijst, die ongelijkheid tussen mannen en vrouwen meet: van de 28ste naar de 43ste plaats.²³ In vergelijking tot andere Europese landen is een grote achteruitgang zichtbaar in de emancipatie van vrouwen, in het bijzonder in politieke invloed (World Economic Forum 2025). Het wijst erop dat gendergelijkheid onder druk staat.

Het Nederlandse zelfbeeld inzake de mate van gelijkheid en emancipatie is beduidend positiever dan de realiteit. Desgevraagd vindt driekwart van de Nederlanders dat ze geëmancipeerd zijn, hoewel hun gedrag in de praktijk vaak zeer traditioneel blijkt op het gebied van o.a. arbeidsverdeling in huis, kinderverzorging, arbeid buitenshuis en financiële onafhankelijkheid (Kanne & Van der Schelde 2022). Op diverse terreinen blijkt er een kloof tussen opvattingen en gedrag en is sprake van een vertekend zelfbeeld (in positieve zin).

23 In 2025 was 75,6% van de genderkloof gedicht, een significante afname van 1,9% ten opzichte van het voorafgaande jaar.

De genderneutralisering in Nederlandse prevalentieonderzoek naar 'huiselijk geweld' is intussen doorgezet, om te beginnen in 2010 (Van der Veen & Bogaerts 2010). Mede als gevolg van de onderzoeksmethodiek, kwam in de resultaten een overwegend symmetrisch beeld van geweld binnenshuis naar voren tussen vrouwen en mannen. Pogingen de betreffende onderzoeken in beperkte mate meer gendersensitief te maken, hebben de uitkomsten nauwelijks veranderd. Ook in recente data komt naar voren dat vrouwen en mannen in Nederland binnenshuis vergelijkbare risico's lopen slachtoffer van 'huiselijk geweld' te worden (CBS & WODC 2024). Dat resultaat roept vragen op, in het bijzonder of de ernst van het geweld dat vrouwen ervaren in deze enquêtes valide wordt gemeten omdat het beeld van een gendersymmetrisch geweldprobleem essentieel afwijkt van de data uit andere (internationale) slachtofferstudies in Europa (zie o.a. FRA 2014; EUROSTAT e.a. 2024; zie ook: Römkens 2008, 2010).

De heersende opvatting dat Nederlanders heel geëmancipeerd zijn, in combinatie met een visie waarin geweld tegen vrouwen en mannen in relaties als een min of meer vergelijkbaar probleem wordt beschouwd, heeft waarschijnlijk ook bijgedragen aan '*selective inattention*' als het om vrouwelijke slachtoffers van moord en doodslag gaat. Als gender, en de daarmee samenhangende ongelijkheden en machtsverschillen, als irrelevant wordt beschouwd, verbaast het niet dat femicide – als moord of doodslag vanuit een gendermotief – niet wordt herkend. De gendercomponent in de dodingen van vrouwen die hen extra kwetsbaar maakt, wordt pas zichtbaar als er oog is voor het als traditioneel mannelijk geldende controlerende en dominante gedrag dat in het motief om te doden doorwerkt. Vanuit een genderneutrale visie ligt het meer voor de hand om dodingen van vrouwen als ernstige op zichzelfstaande gevallen van dodelijk geweld te zien. Telkens weer heerst dan de verbijstering (soms met nauwverholten fascinatie voor gruwelijke details), en de morele afkeuring is eenduidig. De focus is op de dood van de vrouw. Dat die dood een uitvloeisel is van het minder spectaculaire 'gewone' huiselijk geweld dat er in veel gevallen aan voorafgaat, blijft dan op de achtergrond. Het is in feite een verbijzondering van de doding (als incident), die losgezongen raakt van de context en voorgeschiedenis van 'gewoon' geweld.

Door dit alles heen speelt ook mee dat de tendens tot onderschatting van de ernst van de geweldproblematiek binnenshuis nog altijd doorwerkt (Monckton Smith 2022). Ook al zijn we een heel eind gekomen

in de afkeuring van partnergeweld, en is de emancipatie van vrouwen beslist gevorderd, ook in Nederland is er tegelijkertijd nog steeds een onderstroom van seksisme en misogynie, die diep in onze patriarchale cultuur zijn sporen nalaat. Dat blijkt onder andere uit die aanhoudende neiging om fysiek en seksueel geweld tegen vrouwen te bagateliseren of 'onder omstandigheden' acceptabel te vinden (Römkens e.a. 2018). Impliciet en soms expliciet wordt daarmee geweld tegen vrouwen gelegitimeerd. De *manosphere*, waar een substantiële groep jonge mannen uiterst vrouwvijandige opvattingen digitaal tot zich neemt, is een extreme manifestatie van die misogynie onderstroom in de mainstream cultuur (Movisie 2025; Van der Sluijs 2023). Het is een van de tegenbewegingen die zich nadrukkelijk afzetten tegen feminisme en de emancipatie van vrouwen en terugkeer naar oude mannelijke patronen van dominantie bepleiten. Het biedt een springlevende voedingsbodem voor vrouwenhaat, dominant en tiranniek gedrag, angst voor intimiteit en angst voor hun afhankelijkheid van vrouwen, die uiteindelijk agressie en geweld van mannen voedt (Manne 2018; Rose 2021; De Swaan 2019; Herman 2023).

Conclusie

Dat in zestig jaar tijd geweld tegen vrouwen en meisjes is verschoven van incidentele pathologie naar discriminatoir gendergeweld en schending van mensenrechten, kan met recht een historische verschuiving worden genoemd. Dat er meer recentelijk ook in Nederland aandacht is voor dodingen van vrouwen als gendergerelateerd geweld is een belangrijke stap voorwaarts.

Hopelijk vertalen de voorgenomen beleidsstappen zich binnenkort ook in de concrete uitvoering van specifieke preventie- en ondersteuningsmaatregelen door gespecialiseerde professionals. Inzicht in de complexe en genderspecifieke dynamiek van mishandeling, bedreiging, dwang en controle die voorafgaat aan het doden van vrouwen door hun (ex-)partner, is geen doorsneekennis en vereist training. Training en educatie, ook van professionals bij politie en justitie, is een verplichting die Nederland op zich heeft genomen met de ratificatie van de IC (art. 14 en 15).

Juist met het oog op de toekomst is een terugblik nuttig en nodig om te onderkennen dat sommige stappen in Nederland op dit terrein lang

op zich lieten wachten. Een dominant zelfbeeld waarin Nederlanders denken heel geëmancipeerd te zijn en bovendien de zaken beschaafd en beheerst op orde te hebben (mensenrechten zijn voor ánderen), blijkt wensdenken. Het vertroebelt de blik op de werkelijkheid en belemmert de (h)erkenning van femicide als een maatschappelijk probleem dat wel degelijk ‘onder ons’ voorkomt. Een gendersensitieve aanpak, die Nederland vanuit een mensenrechtencontext heeft onderschreven, blijkt dan kennelijk lastiger te implementeren. Dat het politieke klimaat door een toenemend populisme wordt getekend, dat vaak ook verknoopt wordt met traditionele genderopvattingen, helpt dan evenmin. Dan roept het begrip gender geregeld aarzeling of zelfs weerstand op (Römkens 2023a, 2023b).²⁴

Tegenstand en tegenbewegingen zijn onvermijdelijk als sociale-orde-ningsprincipes met een lange traditie op de schop gaan. Als gender en geweld in vrouw-manverhoudingen ter discussie staan, raakt dat onvermijdelijk ook aan fundamentele (on)zekerheden. Veranderingen verlopen dan niet zelden als een Echternach-processie: drie stappen voorwaarts, twee achterwaarts. Er blijft per saldo een stap voorwaarts. Er is al een lange weg afgelegd. Alle reden die met meer vaart te vervolgen.

Literatuur

Acker & Rawie 1982

J. Acker & M. Rawie (red.), *Seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes*, Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 1982.

Belleman 2025

S. Belleman (m.m.v. M. Mager & K. Valk), *Zij is van mij*, Amsterdam: Ambo/Anthos 2025.

Boerefijn 2006

I. Boerefijn, *De blinddoek opzij. Een mensenrechtenbenadering van geweld tegen vrouwen* (oratie Maastricht), 8 december 2006.

²⁴ Zoals de *trad wife*-beweging, waarin vrouwen worden opgeroepen zich primair toe te leggen op kinderen baren, verzorgen en het huishouden voeren (Elmhirst 2024). In de tweede presidentiële termijn van Trump is het begrip gender inmiddels speerpunt van kritiek en zelfs sancties.

Boerefijn e.a. 2000

I. Boerefijn, M. van de Liet-Senders & T. Loenen (red.), *Het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen. Een verdiepend onderzoek naar het Nederlandse beleid in het licht van de verplichtingen die voortvloeien uit het Vrouwenverdrag*, Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 2000.

Campbell 1995

J.C. Campbell, *Assessing dangerousness: Violence by sexual offenders, batterers, and child abusers*, Newbury Park, CA: Sage Publications 1995.

Campbell e.a. 2000

J.C. Campbell, P.W. Sharps & N. Glass, 'Risk assessment for intimate partner violence', in: G. Pinard & L. Pagani (red.), *Clinical assessment of dangerousness: Empirical contributions*, New York: Cambridge University Press 2000, p. 136-157.

CBS & WODC 2024

CBS & WODC, *Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2024*, 2024, www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2024/prevalentiemonitor-huiselijk-geweld-en-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag-2024.

CCPCJ 2023

CCPCJ (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice), *Background paper on Femicide Review Committees*, mei 2023, www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_32/CRPs/ECN152023_CRP6_e.pdf.

Draijer 1988

N. Draijer, *'Een lege plek in mijn geheugen': seksueel misbruik van meisjes door verwanten*, Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 1988.

EIGE 2021

EIGE (European Institute on Gender Equality), *Measuring femicide in the EU and internationally: An assessment*, 2021, <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/measuring-femicide-eu-and-internationally-assessment>.

EIGE 2024

EIGE (European Institute on Gender Equality), *Gender Equality Index*, 2024, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country>.

Elmhirst 2024

S. Elmhirst, 'The rise and fall of the trad wife', *The New Yorker* 29 maart 2024.

EUROSTAT e.a. 2024

EUROSTAT, Fundamental Rights Agency & European Institute on Gender Equality, *EU gender based violence survey. Key results*, 2024, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/eu-gender_based_violence_survey_key_results.pdf.

FRA 2014

FRA (Fundamental Rights Agency), *Violence against women. An EU-wide survey*, 2014, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_en.pdf.

GREVIO 2020

GREVIO, *Baseline evaluation report Netherlands on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention)*, 2020, <https://rm.coe.int/grevio-report-on-netherlands/1680997253>.

GREVIO 2024

GREVIO, *Report submitted by the Netherlands pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, 2024, <https://rm.coe.int/grevio-inf-2024-2-state-report-netherlands-1st-thematic-evaluation/1680b06932>.

Herman 2023

J. Herman, *Truth and repair: How trauma survivors envision justice*, New York: Basic Books 2023.

Kanne & Van der Schelde 2022

P. Kanne & A. van der Schelde, *Hoe geëmancipeerd is de Nederlander anno 2022?*, Amsterdam: I&O Research 2022, https://206.wpcdnnode.com/ipsos-publiek.nl/wp-content/uploads/2023/04/eindrapport-emancipatie_v2-1.pdf.

Kantor & Twohey 2020

J. Kantor & M. Twohey, *She said. Breaking the sexual harassment story that helped ignite a movement*, New York: Penguin Books 2020.

Van Leeuwen 2010

F. van Leeuwen, *Women's rights are human rights. The practice of the United Nations Human Rights Committee and the Committee on Economic and Social Rights*, Antwerpen/Oxford/Portland: Intersentia 2010.

Lünnemann e.a. 2025

K.D. Lünnemann, M.K.M. Lünne-
mann & R. de Paus (m.m.v.
R. Glijn), *Waar geweld uit beeld
raakt. Een verkennend onderzoek
naar de zichtbaarheid van huise-
lijk geweld in het familierecht*,
Utrecht: Verwey-Jonker Instituut
2025, [www.verwey-jonker.nl/wp-
content/uploads/
2025/04/124150_Waar-geweld-
uit-beeld-raakt.pdf](http://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2025/04/124150_Waar-geweld-uit-beeld-raakt.pdf).

Manjoo 2012

R. Manjoo, *Report of the Special
Rapporteur on violence against
women, its causes and conse-
quences* (A/HRC/20/16), 2012.

Manjoo 2014

R. Manjoo, *Statement by the Spe-
cial Rapporteur on violence
against women, its causes and
consequences at the Commission
on the Status of Women*, 2014,
[www.ohchr.org/en/statements-
and-speeches/2014/03/
statement-ms-rashida-manjoo-
special-rapporteur-violence-
against](http://www.ohchr.org/en/statements-and-speeches/2014/03/statement-ms-rashida-manjoo-special-rapporteur-violence-against).

Manne 2018

K. Manne, *The logic of misogyny*,
Oxford: Oxford University Press
2018.

**Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid 1984**

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid, *Nota met
betrekking tot het beleid ter
bestrijding van seksueel geweld
tegen vrouwen en meisjes*, Den
Haag 1984.

Monckton Smith 2022

J. Monckton Smith, *In control:
Dangerous relationships and how
they end in murder*, Londen:
Bloomsbury Publishing 2022.

Movisie 2025

Movisie, *10 vragen over de
manosphere*, 2025,
[www.movisie.nl/artikel/10-
vragen-over-manosphere](http://www.movisie.nl/artikel/10-vragen-over-manosphere).

**Netwerk VN Vrouwenverdrag
2024**

Netwerk VN Vrouwenverdrag
2024, *Building trust by delivering
support, protection, and justice.
Shadow report on the Istanbul
Convention. First thematic eva-
luation*, 2024, [https://rm.coe.int/
shadow-report-building-trust-
dutch-cedaw-network/
1680b14d75](https://rm.coe.int/shadow-report-building-trust-dutch-cedaw-network/1680b14d75).

Oomen 2014

B. Oomen, *Rights for others. The
slow home-coming of human
rights in the Netherlands*, Cam-
bridge: Cambridge University
Press 2014.

OSCE 2025

OSCE (Organisation for Security and Co-operation in Europe), *Trends in addressing femicide in the OSCE region. OSCE Gender Issues Programme*, 2025, www.osce.org/files/f/documents/9/8/587250_0.pdf.

Pélicot (nog te verschijnen)

G. Pélicot, *Ode aan het leven. Schaamte moet van kant wisselen*, Amsterdam: De Geus (nog te verschijnen).

Prast 2017

H. Prast, *De mythe van de voltooide emancipatie*, 2017, www.lnv.nl/a-1536/de-mythe-van-de-voltooide-emancipatie.

Radford & Russell 1992

J. Radford & D. Russell (red.), *Femicide. The politics of women killing*, Boston: Twayne Publishers 1992.

Römkens 1989

R. Römkens, *Onder ons gezegd en gezwezen: geweld tegen vrouwen in man-vrouw relaties*, Den Haag: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur 1989.

Römkens 1992

R. Römkens, *Gewoon geweld? Omvang, aard, gevolgen en achtergronden van geweld tegen vrouwen in heteroseksuele relaties*, Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger 1992.

Römkens 1995

R. Römkens, 'De partnerdoodster als statistische rariteit', in: A. Fuldauer (red.), *Gevangen vrouwen. Over criminaliteit en detentie*, Amsterdam: Nemesis 1995, p. 44-57.

Römkens 1996

R. Römkens, "Zwei Seelen in meiner Brust". De partnerdoodster als slachtoffer en dader', in: R. Römkens & S. Dijkstra (red.), *Het omstreden slachtoffer*, Baarn: Ambo 1996, p. 77-100.

Römkens 2000

R. Römkens, 'Ambiguous responsibilities: Law and conflicting expert testimony on the abused woman who shot her sleeping husband', *Law & Social Inquiry* (25) 2000, afl. 2, p. 355-391.

Römkens 2002

R. Römkens, 'Over cultuurbarbarij gesproken', in: R. Holtmaat (red.), *Een verdrag voor alle vrouwen. Verkenningen van de betekenis van het VN-Vrouwenverdrag voor de multiculturele samenleving*, Den Haag: E-quality 2002, p. 41-56.

Römkens 2008

R. Römkens, *Met recht een zorg? Overdenkingen bij wet- en regelgeving over geweld in de privésfeer* (oratie Tilburg), 12 december 2008, www.canonsociaalwerk.eu/1982_kijkduin/Romkens%20Met%20recht%20een%20zorg.pdf.

Römkens 2010

R. Römkens, 'Omstreden gelijkheid. Over de constructie van (on)gelijkheid van vrouwen en mannen in partnergeweld', *Justitiële verkenningen* (36) 2010, afl. 8, p. 11-32.

Römkens 2013

R. Römkens, 'Reflections on domestic violence as gender-based violence in European legal developments', in: M. Mohamad & S. Wieringa (red.), *Family ambiguity and domestic violence in Asia: Concept, law and process*, Brighton: Sussex University Press 2013, p. 192-209.

Römkens 2016

R. Römkens, 'Bestemd voor binnenlands gebruik: de invloed van vrouwen- en mensenrechtenbeweging op het debat en de aanpak van gendergerelateerd geweld', *Tijdschrift voor Sociologie* 2016, afl. 3, p. 295-319.

Römkens 2023a

R. Römkens, 'De wil tot niet-weten. Over wetenschap, macht en partnergeweld', in: R. Römkens, A. Meulenbelt & T. ten Zweep (red.), *Voorbij de verbijstering. Over gender en geweld*, Amsterdam: Mazirel Pers 2023, p. 186-207.

Römkens 2023b

R. Römkens, *Een hete aardappel. Over gendergerelateerd geweld en de wetenschap* (afscheidsrede als bijzonder hoogleraar gendergerelateerd geweld aan de Universiteit van Amsterdam), 2023, <https://webcolleges.uva.nl/Mediasite/Play/b7d5c225f40b447580d08017efe5a1531d>.

Römkens & Letschert 2007

R. Römkens & R. Letschert, *Feasibility study for a convention on domestic violence*, 2007, https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/dokumenti/ve/eng/Feasibility_study_romkens.pdf.

Römkens e.a. 2018

R. Römkens, A. van den Brink & T. de Jong, *Welk geweld telt? Opvattingen van Nederlanders over partnergeweld*, Amsterdam: Atria/BlijfGroep 2018, www.atria.nl/en/publication/which-violence-matters.

Römkens e.a. 2023

R. Römkens e.a., 'Inleiding', in: R. Römkens, A. Meulenbelt & T. ten Zweep (red.), *Voorbij de verbijstering. Over gender en geweld*, Amsterdam: Mazirel Pers 2023, p. 11-26.

Rose 2021

J. Rose, *On violence and on violence against women*, Londen: Faber & Faber 2021.

Russell & Van de Ven 1976

D. Russell & N. van de Ven, *Misdaden tegen de vrouw*. Tribunaal Brussel 1976, Amsterdam: Feministische Uitgeverij De Bonte Was 1976.

Rutgers 2024

Rutgers Expertisecentrum Seksualiteit, 'Toename moderne technologieën voedt online geweld tegen vrouwen en meiden', Utrecht 2024, <https://rutgers.nl/nieuws/toename-moderne-technologieen-voedt-online-geweld-tegen-vrouwen-en-meiden/>.

Saeger 2018

J. Saeger, *The women's atlas*, New York: Penguin Books 2018, p. 54-55.

Scott 1986

J.W. Scott, 'Gender: A useful category of historical analysis', *The American Historical Review* (91) 1986, afl. 5, p. 1053-1075.

Šimonović 2015

D. Šimonović, *Femicide Watch Initiative*, 2015, www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-violence-against-women/femicide-watch-initiative.

Van der Sluijs 2023

J. van der Sluijs, 'Ook online klinkt de mannenstem het luidst', in: R. Römkens, A. Meulenbelt & T. ten Zeege (red.), *Voorbij de verbijstering. Over gender en geweld*, Amsterdam: Mazirel Pers 2023, p. 128-133.

De Swaan 2019

A. de Swaan, *Tegen de vrouwen. De wereldwijde strijd van rechtse-isten en jihadisten tegen de emancipatie*, Amsterdam: Prometheus 2019.

UNOCHR 2021

UNOCHR (UN High Commissioner for Human Rights), *Femicide Watch Initiative*, 2021, www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-violence-against-women/femicide-watch-initiative.

UN Secretary-General 2006

UN Secretary-General, *Ending violence against women: From words to action. Study of the UN Secretary-General*, 2006, www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2006/1/ending-violence-against-women-from-words-to-action-study-of-the-secretary-general.

UN Women 2024

UN Women, *Women's rights in review 30 years after Beijing*, 2024, www.unwomen.org/sites/default/files/2025-03/womens-rights-in-review-30-years-after-beijing-en.pdf.

Van der Veen & Bogaerts 2010

H. van der Veen & S. Bogaerts, 'Het landelijke onderzoek huishelijk geweld 2010: de methode en de belangrijkste resultaten', *Justitiële verkenningen* (36) 2010, afl. 8, p. 33-45.

Weil e.a. 2018

S. Weil, C. Corradi & M. Naudi (red.), *Femicide across Europe. Theory, research and prevention*, Bristol: Policy Press 2018.

World Economic Forum 2025

World Economic Forum, *Global Gender Gap Report 2025*, 2025, https://reports.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2025.pdf.

Ten Zweepge 2023

T. ten Zweepge, *Femicide. Tot de dood ons scheidt*, Amsterdam: De Geus 2023.

Femicide als strafrechtelijk fenomeen: een juridische oplossing voor een cultureel probleem?

*Mojan Samadi**

Sinds de inwerkingtreding van het Verdrag van Istanbul in 2016¹ is er gestaag meer maatschappelijke, politieke en ook juridische aandacht gekomen voor gendergerelateerd geweld tegen vrouwen. Dat geldt ook voor het fenomeen femicide als onderdeel van gendergerelateerd geweld, dat veelal wordt gedefinieerd als het opzettelijk doden van vrouwen (of meisjes) vanwege hun gender.² Hoewel het in het maatschappelijke debat doorgaans intuïtief duidelijk is wat bedoeld wordt met deze term, is het juridische gebruik ervan minder vanzelfsprekend. Dat komt doordat de algemene definitie die hieraan wordt verbonden breed en vaag is; zo is het de vraag wanneer een vrouw wordt gedood *vanwege* haar gender. Gaat het om de objectieve omstandigheden waaronder dat gebeurt, of is vereist dat er zowel opzet op de dood van het vrouwelijk slachtoffer is als opzet op het doden van het slachtoffer *omdat* ze een vrouw is (dus een zeker misogyn motief)? Dat tweede levert een complex en moeilijk bewijsbaar strafbaar feit op. De algemene definitie van femicide levert dan ook niet direct een uniforme en scherpomlijnde juridische definitie op.

Wie de achtergrond van de term femicide kent, zal zich niet verbazen over het gebrek aan juridische eenduidigheid van de term. Het initiële gebruik van het woord femicide vindt zijn oorsprong in de feminis-

* Mr. dr. M. Samadi is als universitair docent straf- en strafprocesrecht verbonden aan het Instituut voor Strafrecht & Criminologie van de Universiteit Leiden.

1 Het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Istanbul 2011), *Trb.* 2015, 197.

2 Gender of geslacht refereert naar de genderidentiteit waarmee een persoon zich vereenzelvigd, ongeacht of deze persoon geboren is als vrouw of man. Het gaat mij aldus niet om biologisch aangeboren sekse, maar om gender als sociaal construct. Ondanks het bestaan van het transexclusieve feminisme is deze lezing in lijn met hoe in het gros van de feministische literatuur alsmede internationale mensenrechtenverdragen deze woorden gebezigd worden.

tisch-sociologische literatuur (Radford & Russell 1992, p. xiv) en moet worden begrepen in de feministische traditie van *the politics of naming* (Kelly e.a. 1996). De term legt de nadruk op het genderelement van dit type geweld: femicide is afgeleid van het Latijnse *femina* (vrouw) en *caedere* (doden) en is daarmee de *gendered* tegenhanger van het 'genderneutrale' *homicide*. Door het benadrukken van gender brengt de term tot uitdrukking dat (dodelijk) geweld tegen vrouwen veelal in een andere context plaatsvindt dan geweld tegen mannen, bijvoorbeeld intiem partnergeweld of seksueel geweld. Het gaat om geweld waarvan vrouwen disproportioneel vaak het slachtoffer zijn en dat zijn oorsprong (mede) vindt in de historische, en mondiaal gezien nog steeds wijdverbreide, opvattingen over de ondergeschikte positie van de vrouw (Boerefijn & Loenen 2009, p. 14). Zo bezien staat femicide niet op zichzelf, maar is zij verwant aan meer routinematige of alledaagse vormen van mannelijk geweld tegen vrouwen, zoals (seksuele) intimidatie, aanranding en verkrachting (Radford & Russell 1992, p. xiii). Deze maatschappijkritische achtergrond zoekt de oorzaak van dit geweld in de eerste plaats in de ongelijke gendermachtverdeling – in plaats van in de kenmerken en bedoelingen van de individuele dader – en ziet de straffeloosheid die vaak gepaard gaat met gendergerelateerd geweld als een katalysator voor de ernst en prevalentie ervan (Corradi e.a. 2016).

Ondanks de sociologische herkomst wordt femicide in toenemende mate gebruikt in juridische zin. In de afgelopen jaren zijn er zowel vanuit de Raad van Europa als vanuit de Europese Unie steeds meer verplichtingen in het leven geroepen om effectief op te treden tegen gendergerelateerd geweld tegen vrouwen en partnergeweld in het bijzonder. Dat roept de vraag op welke rol het recht, en meer in het bijzonder het strafrecht, te vervullen heeft hierin. Hoewel het hier aanvankelijk dus niet gaat om een juridische term, heeft de politieke aandacht voor femicide er wel toe geleid dat dit fenomeen een zekere relevantie heeft gekregen in het strafrecht van verschillende landen, bijvoorbeeld als aparte strafbaarstelling, strafverzwarende omstandigheid of als een beleidsrelevant gegeven. Zoals zal blijken, is dat altijd gepaard gegaan met een nadere definiëring van de term in wet- en regelgeving.

In deze bijdrage ga ik in op de vraag welke meerwaarde het gebruik van deze term heeft in het strafrecht. Daarbij beperk ik mij tot femicide in de zin van (ex-)partnerdoding omdat die term in het Neder-

landse juridische debat vooralsnog louter in die zin wordt gebruikt. Ik bespreek eerst in zeven mijlslaarzen de ontwikkelingen die in Latijns-Amerikaanse landen hebben geleid tot strafbaarstelling van femicide. Hoewel het juridische debat over femicide in Europa relatief jong is, wordt in Latijns-Amerikaanse landen dit debat al meer dan twee decennia gevoerd.³ Die langere ervaring brengt mee dat ontwikkelingen duidelijker zichtbaar zijn en beter kunnen worden geduid. Aan de hand van deze ontwikkelingen, in het bijzonder die omtrent de omgang met dodelijk intiem partnergeweld in de strafrechtspraak, bespreek ik de transformatieve kracht van de term femicide. Vervolgens ga ik in op de Nederlandse context, waarin weliswaar nog geen sprake is van een strafbaarstelling, maar mede door de beleidsmatige aandacht voor femicide al wel enige veranderingen zichtbaar zijn in zowel de rechtspraak als de ketenbrede aanpak van partnergeweld. Ik sluit af met enkele bespiegelingen over wat we moeten en kunnen verwachten van het strafrecht in de aanpak van femicide.

De eerste strafbaarstellingen van femicide

Sinds de introductie van de term femicide in de jaren zeventig door Russell en haar latere conceptualisatie van de term is er zowel in de academische literatuur als in de (internationale) politiek aandacht voor dit fenomeen. De politisering en juridisering van gendergerelateerd geweld tegen vrouwen door de feministische beweging heeft sindsdien geleid tot een aantal internationale instrumenten en verdragen die staten verplichten tot een effectieve aanpak van dit geweld (Römkens 2016). In 1979 werd het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (ook bekend als het VN-Vrouwenverdrag dan wel CEDAW) aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Dit verdrag stelt zich (deels) ten doel discriminatie tegen vrouwen te elimineren. Hoewel het VN-Vrou-

3 Geweld tegen vrouwen is in Latijns-Amerika wijdverbreid en veelvoorkomend, net als in de rest van de wereld. Waarom juist Latijns-Amerika hierin een voortrekkersrol heeft, is echter niet eenvoudig te beantwoorden. Het gaat om een combinatie van factoren en gebeurtenissen, zoals de niet-aflatende inzet van grassrootsbewegingen en activistische vrouwenrechtenorganisaties als reactie op een aantal heftige geweldsuitbarstingen, de rijke academische feministische cultuur, politiek momentum en de invloed van het regionale mensenrechtenhof (zie hierover uitgebreid het themanummer 'Gender violence and feminist resistance in Latin America' van de *International Feminist Journal of Politics* (2022, afl. 1)).

wenverdrag een belangrijke mijlpaal is in de bestrijding van seksueel geweld, wordt daarin niet expliciet op gendergerelateerd geweld ingegaan (Pitcher & Samadi 2021). Dat deed de CEDAW-commissie pas expliciet in de jaren negentig,⁴ door gendergerelateerd geweld tegen vrouwen te koppelen aan discriminatie van vrouwen. Ook op regionaal niveau kwamen mensenrechteninstrumenten tot stand ter bestrijding van gendergerelateerd geweld. Voor de Europese context zijn met name de aanbevelingen van het Ministerscomité van de Raad van Europa noemenswaardig, waarmee de eerste contouren zijn gevormd voor het in 2011 ondertekende Verdrag van Istanbul.⁵ Hoewel het Verdrag van Istanbul (terecht) als een krachtig instrument wordt gezien voor de effectuering van vrouwenrechten, was het zeker niet de eerste in zijn soort. De hierboven genoemde ontwikkeling had al in 1994 geleid tot de Conventie van Belém do Pará van de Organisatie van Amerikaanse Staten.⁶ Deze conventie is het eerste juridisch bindende verdrag dat geweld tegen vrouwen erkent als een schending van mensenrechten en lidstaten verplicht om passende maatregelen te nemen 'om geweld tegen vrouwen te voorkomen, te bestraffen en uit te bannen', inclusief het nemen van wetgevende maatregelen van strafrechtelijke aard.⁷ De verplichtingen uit de Conventie van Belém do Pará en de interpretatie ervan door het Inter-Amerikaans Hof voor de Rechten van de Mens⁸ hebben vanaf de jaren nul in nagenoeg alle Latijns-Amerikaanse landen geleid tot specifieke strafbaarstellingen van femi(ni)cide⁹ (Mobayed Vega 2023). Bij het formuleren van die strafbaarstellingen is weliswaar geleund op de sociologische kennis die ten grondslag lag aan de introductie van

4 General Recommendation No. 19, Violence Against Women, aangenomen door het CEDAW Committee op 30 januari 1992, onder 24.

5 Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence, aangenomen door het Ministerscomité van de Raad van Europa op 30 april 2002, onder 34 en 35.

6 Inter-Amerikaans Verdrag Inzake de Preventie, Bestrafing en Uitbanning van Geweld tegen Vrouwen.

7 Art. 7 Conventie van Belém do Pará.

8 In het bijzonder: IACHR 25 november 2006, Serie C. nr. 160 (*Miguel Castro Castro t. Peru*); IACHR 24 november 2009, Serie C. nr. 211 (*De la Masacre de las dos Erres t. Guatemala*); IACHR 31 augustus 2010, Serie C. nr. 216 (*Rosendo Cantú e.a. t. Mexico*).

9 In de Latijns-Amerikaanse landen wordt doorgaans de term *feminicidio* (in plaats van *femicidio*) gebruikt. Dat heeft enerzijds een taalkundige verklaring: *femicidio* kan taalkundig immers ook simpelweg verwijzen naar het doden van een vrouw (zonder de connotatie van gendergerelateerd doden). Anderzijds komt het voort uit een kritisch dekoloniaal perspectief: met het gebruik van deze 'nieuwe' term wordt verwezen naar de aanzienlijke intellectuele bijdrage die het 'mondiale Zuiden' heeft geleverd aan de conceptualisering van deze term (zie uitgebreid Brunke 2024).

de term *femicide*, maar de generieke definitie is niet klakkeloos overgenomen. Die brede sociologische definitie heeft namelijk geen directe juridische betekenis. Om te bepalen wat gendergerelateerd doden precies inhoudt, is het namelijk noodzakelijk om acht te slaan op de specifieke maatschappelijke context waarin geweld tegen vrouwen veelvoorkomend is (UNODC 2019, p. 8). Bepaalde gedragingen gelden wereldwijd als gendergerelateerd geweld (en dus ook *femicide* als ze de dood ten gevolg hebben), zoals partnergeweld, seksueel geweld, genitale verminking, zuuraanvallen en bruidsschatgeweld (*dowry violence*). Maar niet al deze gedragingen komen in dezelfde mate voor in alle landen. Zo komt bruidsschatgeweld veel voor in India (en enkele buurlanden), maar elders in de wereld is dat een veel minder voorkomende vorm van geweld tegen vrouwen. Een (wereldwijde) uniforme juridische definitie van *femicide* is dan ook niet zinvol, omdat ondanks bepaalde gemeenschappelijkheden gendergerelateerd geweld tegen vrouwen van land tot land kan verschillen. Een strafbaarstelling van *femicide* dient acht te slaan op die specifieke maatschappelijke en culturele context van geweld tegen vrouwen. De strafbaarstellingen in de verschillende Latijns-Amerikaanse landen zijn dan ook niet uniform. Zo spitst de strafbaarstelling van *femicide* in Costa Rica (het eerste land met een dergelijke bijzondere strafbaarstelling) zich toe op (ex-)partnerdoding vanwege de veelvoorkomendheid ervan in dat land (Sagot & Cabañas 2010). Terwijl in landen als Mexico, Guatemala en Nicaragua de strafbaarstelling breder is en verschillende typen *femicide* omvat, zoals *femicide* in de context van seksueel geweld of in de context van gedwongen verdwijning/ontvoering (wat juist een groot probleem in die landen is).¹⁰ De specifieke maatschappelijke, culturele en politieke context waarbinnen (dodelijk) gendergerelateerd geweld plaatsvindt, is bepalend geweest voor de vormgeving van die strafbaarstellingen (Samadi 2024).

Ondanks de verschillen in wetgeving zijn er ook gemene delers aan te wijzen. In de eerste plaats is er een algemene doelstelling van de onderscheidenlijke strafbaarstellingen. De wetswijzigingen werden noodzakelijk geacht om dit geweld zichtbaar te maken (niet alleen door opsporing en vervolging, maar ook door in te zetten op verzameling van data), de ernst ervan juridisch te erkennen en een adequate en rechtvaardige strafrechtelijke reactie mogelijk te maken (Pasinato &

10 Latin American Model Protocol for the investigation of gender-related killings of women (*femicide/feminicide*), OHCHR/UN Women 2015, Annex 1, p. 147.

Pierobom de Ávila 2023). Mensenrechteninstanties wezen al lange tijd op het gebrek aan een justitieel antwoord op gendergerelateerd doden van vrouwen vanwege het gebrek aan toegang tot het rechtssysteem en gendervooroordelen in de gehele juridische procedure. Dat brengt mij bij de tweede gemene deler, de omgang in de strafrechtspleging met femicide in de zin van (ex-)partnerdoding. In dit verband was het gebruik van het crime passionnel-narratief¹¹ zeer problematisch, zoals ook wordt onderstreept door het monitoringsorgaan van de Conventie van Belém do Pará:

‘[M]ost femicides go unpunished as a result, among other things, of women’s limited access to justice and of gender bias during judicial proceedings and police and investigative work. Cases are either closed because of an alleged lack of evidence or punished as simple homicide with lesser penalties, in which the extenuating circumstances of “crime of passion” is frequently cited to diminish the perpetrator’s responsibility.’ (MESECVI 2008, p. 6)

Dit zogenoemde crime passionnel-verweer in zaken van partnerdoding was illustratief voor de milde omgang met (en brede acceptatie van) gendergerelateerd geweld tegen vrouwen. In veel Latijns-Amerikaanse landen heeft het strafrecht lange tijd ruimte geboden voor dit type verweren, gebaseerd op een rechtvaardiging voor handelen uit emotie, temperament of ter bescherming van de persoonlijke eer (*defensa del honor*).¹² Zo kende het oude Colombiaanse Wetboek van Strafrecht zelfs een volledige rechtvaardiging voor het doden van een overspelige vrouw (Benavides Vanegas 2015), terwijl landen als Argentinië, Uruguay en Brazilië het crime passionnel-verweer als een (wettelijke) strafverzachtende omstandigheid aanmerkten (Brunke 2024; Zanotta Machado 2019). In de literatuur zijn verscheidene verklaringen gegeven voor de oorsprong van deze juridische verankering van ‘passie’, variërend van koloniale afkomst van deze juridische traditie tot het Latijns-Amerikaanse perspectief op temperament als een masculiene deugd (Brunke 2024, p. 1320). Duidelijk is in ieder geval dat traditionele gendernormen een belangrijke rechtvaardiging vorm(d)en

11 Ik gebruik hier telkens het Franse ‘crime passionnel’ omdat die term in Nederland bekend is, uiteraard is de Spaanse term anders, te weten: *crimen pasional*.

12 Overigens zijn dergelijke misogynie bepalingen ook te vinden in Europese strafwetten, zie bijvoorbeeld de tot 1975 geldende crime passionnel-bepaling van het Franse Code pénal (art. 324).

voor dit type verweren: de mannelijke dader is het slachtoffer van *zijn* overspelige vrouw. Dat is een narratief dat geworteld is in patriarchale normen over huwelijk, vrouwelijk gedrag en de vrouw als bezit van de man. Die stelling wordt ondersteund door Argentijns en Uruguayaans rechtspraakonderzoek naar de wijze waarop het crime passionnel-verweer in de praktijk werd toegepast. Hoewel mannelijke en vrouwelijke daders een beroep konden doen op dit verweer, werd het overspel van de man als minder ernstig gezien en daarmee de emotionele daad van de vrouwelijke dader als minder gerechtvaardigd (Ruggiero 2001, p. 216). Ondanks het ‘genderneutrale’ karakter van de rechtsregel was het aldus vooral bestemd voor de mannelijke dader, waarmee de toepassing van het verweer de facto neerkwam op het vergoelijken van mannelijk geweld tegen vrouwen (Brunke 2024, p. 1321).

Om die reden adviseerde MESECVI (het monitoringsmechanisme van de Conventie van Belém do Pará) om het crime passionnel-verweer niet langer te accepteren als een mitigerende grond bij vrouwenmoord (MESECVI 2008, p. 2). Dat heeft tot effectieve aanpassingen van de wet en de strafrechtspraktijk geleid in de verschillende landen.¹³ Sinds de wetswijziging hebben rechtbanken in Argentinië consistent geweigerd een dergelijk verweer nog te honoreren (Brunke 2024, p. 1329-1330). In Colombia was het effect zelfs zichtbaar in de aanloop naar de wetswijziging toe (Benavides Vanegas 2015). In de geruchtmakende zaak tegen Jesús Ortiz Ramírez wegens het doden van zijn partner had de verdediging bij het hof succesvol aangevoerd dat het hier ging om een crime passionnel, waardoor de verdachte een lagere straf opgelegd kreeg. In maart 2015 – enkele maanden voor de inwerkingtreding van een expliciete strafbaarstelling van femicide – zette de Colombiaanse Hoge Raad een streep door het oordeel van het hof. Met een verwijzing naar de Conventie van Belém do Pará en wijzend op de seksistische oorsprong van het crime passionnel-verweer oordeelde de Hoge Raad dergelijke verweren ontoelaatbaar in femicidezaken.¹⁴

De introductie van femicide als bijzondere strafbaarstelling heeft in Latijns-Amerikaanse landen (onder andere) een belangrijke transformatieve werking gehad voor het narratief bij partnerdodingen: het doden van een vrouwelijke partner uit jaloezie is geen uiting van liefde

13 Uruguay en Brazilië kenden als enige landen een wettelijke grond voor strafmitigatie in dergelijke gevallen (Pierobom de Ávila 2018); in de overige landen was het een gegroeide praktijk in de rechtspraak.

14 Corte Suprema de Justicia Colombia 4 maart 2015, 41457, te raadplegen via: <https://vlex.com.co/vid/560361826>.

en passie maar van macht en controle door de man op de vrouw als zijn bezit. Het narratief dat gepaard ging met het crime passionnel-verweer minimaliseerde de ernst van dit geweld en leidde tot straffeloosheid. De juridische verankering van femicide is daarmee een belangrijke stap geweest in een rechtvaardiger strafrecht en een betere overheidsreactie op vrouwenmoord in Latijns-Amerika. Tegelijkertijd is het probleem daarmee uiteraard niet opgelost (Pasinato & Pierobom de Ávila 2023). Dat komt enerzijds doordat gendervooroordelen die de juridische reactie op dit type geweld bepalen diepgeworteld en hardnekkig zijn; verandering vergt aldus tijd. En anderzijds zijn er zowel institutionele tekortkomingen (zoals capaciteitstekort voor een adequate strafrechtelijke reactie of andere problemen die de effectiviteit van het rechtssysteem raken, zoals corruptie) als meer culturele en maatschappelijke oorzaken (zoals genderongelijkheid, armoede en toegenomen vuurwapen- en drugsgeweld).

Femicide in de Nederlandse strafrechtspleging

De Nederlandse context van gendergerelateerd geweld tegen vrouwen is uiteraard een andere dan die in Latijns-Amerikaanse landen. Het Nederlandse femicidedebat concentreert zich vooral op een specifieke vorm van femicide, te weten (ex-)partnerdodingen. Het probleemstuk van crime passionnel-verweren wordt weliswaar niet nadrukkelijk aangehaald in de juridische discussie (althans niet in de rechtspraak;¹⁵ Lissenberg 1997), maar er zijn wel parallellen te zien met de Latijns-Amerikaanse landen zoals hierboven besproken. Ook in Nederland was en is er een zekere blinde vlek ten aanzien van de ernst en omvang van intiem partnergeweld (zie recent nog Lünemann 2025), waarbij het uit het civiele recht afkomstige frame van ‘vechtscheiding’ een belangrijke rol toekomt. Dat frame geeft voeding aan het adagium ‘waar twee vechten, hebben er twee schuld’, waardoor de asymmetrie in de geweldspleging (doorgaans van de mannelijke partner richting de vrouw) uit beeld raakt.

15 Dat wil niet zeggen dat het narratief niet leeft. Op rechtspraak.nl zijn er, vooral in rechtspraak van langer dan tien jaar geleden, sporadisch verwijzingen te vinden naar crime passionnel, zie bijv. Hof 's-Gravenhage 21 december 2004, ECLI:NL:GHSGR:2004:AS4609 en Rb. Zutphen 21 februari 2012, ECLI:NL:RBZUT:2012:BV6342.

Ook de strafrechtelijke reactie is omringd met problemen: zo is de aangiftebereidheid van dit type geweld laag en wanneer aangifte gedaan wordt, is de reactie niet altijd adequaat en schiet de samenwerking tussen de verschillende instanties tekort (NIHR 2024). Wat dat laatste betreft is de zaak van de 16-jarige Hümeyra, die in december 2018 op haar middelbare school werd doodgeschoten door haar ex-vriend, illustratief. In de maanden voorafgaand aan deze gebeurtenis had ze (tevergeefs) meermaals aan de bel getrokken bij verschillende instanties vanwege ernstige bedreigingen die haar ex-vriend had geuit. De Inspectie Justitie en Veiligheid (Inspectie JenV) concludeerde in 2019 dat politie, Openbaar Ministerie (OM), Veilig Thuis en Veiligheidshuis ernstig waren tekortgeschoten in de bescherming van Hümeyra (zie Inspectie JenV 2019). Deze casus zette het belang van een integrale aanpak bij geweld in intieme relaties politiek op de kaart. Daarnaast is de indruk dat de ernst van het geweld ook in de rechtszaal onderbelicht is: zo wordt bij partnerdoding vaak vervolgd en veroordeeld ter zake van doodslag (art. 287 van het Wetboek van Strafrecht (Sr)) in plaats van het zwaardere misdrijf moord (art. 289 Sr), omdat voor laatstgenoemde bewijs nodig is voor voorbedachte raad. Voor voorbedachte raad moet komen vast te staan dat de verdachte ‘zich gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen of het genomen besluit en dat hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling’.¹⁶ Tot slot wordt ten behoeve van de politieke en maatschappelijke erkenning van dit geweld ook gewezen op het problematische taalgebruik rondom dit geweld, zoals familiedrama (vaak in de media) of het vechtscheidingsframe (in het civiele recht). Zo wees Kamerlid Mutluer erop dat het gebruik van termen als ‘conflict in de relationele sfeer’ verhullend werkt, terwijl met het gebruik van het woord femicide wordt erkend dat het hier gaat om ‘een genderspecifiek misdrijf met eigen kenmerken waar een aparte aanpak bij nodig is’.¹⁷

Deze knelpunten hebben de afgelopen jaren geleid tot een politiek debat, dat zich grofweg op twee pijlers richt die, hoewel nauw verwant aan elkaar, wel ieder afzonderlijke implicaties hebben voor de wet en het beleid omtrent femicide. De eerste pijler betreft de discussie over de noodzaak om femicide als afzonderlijk delict op te nemen in het

16 HR 15 oktober 2013, ECLI:NL:HR:2013:963, *NJ* 2014/156, m.nt. B.F. Keulen.

17 *Kamerstukken II* 2023/24, 28345, nr. 270, p. 5-6.

Wetboek van Strafrecht.¹⁸ De voormalige Minister voor Rechtsbescherming heeft in het hierboven aangehaalde commissiedebat het standpunt ingenomen dat femicide al strafbaar is onder de huidige wetgeving (te weten onder de generieke bepalingen voor ‘moord’ en ‘doodslag’, respectievelijk art. 289 en 287 Sr). De bestaande wetgeving zou volgens de minister (in ieder geval op papier) voldoende ruimte bieden voor de rechter om femicide effectief aan te pakken.¹⁹ Het probleem zou dan ook met name liggen in de handhaving van die wetten. Parallel aan (en deels vervlochten met) de discussie over de strafbaarstelling is er daarom vooral in beleidsmatige zin aandacht voor femicide. Hierbij wordt het belang benadrukt van een integrale aanpak van femicide (in de zin van partnerdoding) met betrokkenheid van alle relevante instanties.²⁰ Zo werd op 7 juni 2024 het plan van aanpak ‘Stop Femicide!’ gepresenteerd door het kabinet (Rijksoverheid 2024). Dit plan benadrukt de noodzaak van een gecoördineerde aanpak van femicide in Nederland, gericht op betere bescherming van vrouwen, preventie van geweld en versterking van de samenwerking tussen verschillende instanties. Het pleit voor meer bewustwording over de voorfasen van femicide, daarbij verwijzend naar criminologisch onderzoek dat erop wijst dat dodelijk intiem partnergeweld volgens een tamelijk voorspelbaar patroon verloopt, dat zich kenmerkt door een dader met een gewelddadig relatieverleden en een controledwang jegens de partner (o.a. Monckton Smith 2020).²¹ Het plan pleit voorts voor een geïntegreerde strategie om femicide effectief te voorkomen (op basis van herkenning van die voorfasen) en te bestrijden en tot slot ook voor betere wetgeving.²² Wat dit laatste punt betreft heeft de voormalige Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid in oktober 2024 toegezegd om psychisch geweld (een belangrijk waarschuwingssignaal van femicide) strafbaar te stellen.²³ Deze strafbaarstelling zou instrumenteel kunnen zijn voor de preventie van dodelijk (ex-)partnergeweld, omdat onderzoek heeft uitgewezen dat psychisch geweld (in de

18 Die discussie wordt voorsnog in de politiek gevoerd, met name Mutluer heeft zich hiervoor hardgemaakt (zie *Kamerstukken II* 2024/25, 36658, nr. 3 (Initiatiefnota van het lid Mutluer over femicide – erkenning en aanpak van gendergerelateerd dodelijk geweld)). In de strafrechtswetenschap wordt hier slechts zijdelings aan gerefereerd, maar is er nog geen debat over de vraag naar strafbaarstelling (zie Hellemons e.a. 2024).

19 *Kamerstukken II* 2023/24, 28345, nr. 270, p. 5-6.

20 *Kamerstukken II* 2023/24, 28345, nr. 271.

21 Zie de bijdrage van Lünemann in dit themanummer.

22 Zie de bijdrage van Alberts en Althoff in dit themanummer.

23 *Kamerstukken II* 2023/24, 34843, nr. 115, p. 19-20.

zin van dwingende controle) een belangrijke voorspeller is van dodelijk geweld (Monckton Smith 2020; Viñas-Racionero e.a. 2025). Sinds 2023 gebruikt ook het OM de term *femicide* in zaken van ernstig (ex-)partnergeweld (ook nadrukkelijk in het requisitoir) (Rijksoverheid 2024, p. 19), waarbij het eveneens verwijst naar de voorfasen (of rode vlaggen) van *femicide*.²⁴ Daarmee beoogt het enerzijds bewustwording bij zowel het brede publiek (via de media) als de justitiële overheid (door middel van interne overleggen tussen de coördinerend officieren van justitie huiselijk geweld, maar bijvoorbeeld ook door aandacht te besteden aan *femicide* in de opleiding) te creëren over de dynamiek bij dit type geweld. En anderzijds beoogt het hiermee het belang te benadrukken van een vroegtijdige en intensieve samenwerking tussen het OM, politie, reclasseringsorganisaties en Veilig Thuis (en in voorkomende gevallen de Raad voor de Kinderbescherming) (Samadi 2024, p. 123-125). Voor het OM is een belangrijke implicatie van dit beleid (o.a.) voorts dat in huiselijk-geweldzaken in beginsel gedagvaard wordt, ook wanneer het slachtoffer geen aangifte doet of deze later wil intrekken (overigens is dat niet meer dan een mensenrechtelijke verplichting; Gijselaar & Samadi 2024, p. 179-180).²⁵ Hoewel er aldus (nog) geen expliciete strafbaarstelling van *femicide* bestaat in de Nederlandse wet, is het interessant dat de bewustwording rondom dit thema ook in de rechtspraak tot zekere subtiele veranderingen heeft geleid. Dat is in de eerste plaats zichtbaar doordat in de rechtspraak (in alle rechtsgebieden) steeds vaker expliciet wordt verwezen naar ‘*femicide*’. Wie op *femicide* zoekt op rechtspraak.nl ziet dat er in totaal in 24 uitspraken expliciet verwezen wordt naar deze term, waarvan 23 sinds 2023.²⁶ Sinds 2024 wordt in het bestuursrecht de term gebezigd vanwege een arrest van het Hof van Justitie van de EU,²⁷ waarin vrouwen die in het land van herkomst gendergerelateerd geweld (waaronder ook *femicide*) vrezen, een aanspraak kunnen maken op vluchtelingenbescherming.²⁸ In het civiele recht wordt de

24 De term *femicide* komt sinds 2022 ook voor in de Aanwijzing huiselijk geweld en kindermishandeling (2022A001), maar daarin wordt niet expliciet ingegaan op de inhoud ervan.

25 Aanwijzing huiselijk geweld en kindermishandeling (2022A001).

26 Er is één uitzondering, namelijk een aanvraag voor een herziening ten nadele bij de Hoge Raad waarbij in het deskundigenrapport de term wordt gebezigd (HR 3 oktober 2017, ECLI:NL:HR:2017:2537).

27 HvJ EU 16 januari 2024, ECLI:EU:C:2024:47, m.nt. P.R. Rodrigues (*Intervyuirasht organ na DAB pri MS (Femmes victimes de violences domestiques)*).

28 Zie bijv. Rb. Den Haag 29 november 2024, ECLI:NL:RBDHA:2024:20633 en Rb. Den Haag 14 april 2025, ECLI:NL:RBDHA:2025:7274.

term gebezigd (doorgaans door de eiser dan wel een hulpverleningsinstantie) in relatie tot echtscheidingen, omgangsregelingen en het verkrijgen van contact- en straatverboden.²⁹ Het meest relevant voor de huidige discussie is de strafrechtspraak. Sinds 2023 verwijzen uitspraken in toenemende mate naar femicide. Al met al gaat het om 12 gepubliceerde uitspraken en in al die zaken betreft het (ex-)partnergeweld, al dan niet met een dodelijke afloop.

Met name in de recentere uitspraken (uit 2024 en 2025) gebruikt de rechtbank de 'kwalificatie' femicide om de ernst en aard van het geweld te benadrukken, waarbij tevens wordt gewezen op het maatschappelijke belang inzake een adequate justitiële reactie op femicide.³⁰ Opvallend is ook dat de rechtbank nadrukkelijk stilstaat bij de relationele dynamieken en machts- of controlepatronen (zoals stalking en ex-partnergeweld) ter onderbouwing van voorbedachte raad bij moord,³¹ als strafverzwarende omstandigheden,³² of ter onderbouwing van het opleggen van aanvullende beschermingsmaatregelen bij niet-voltooid femicide.³³

Bij het voorgaande past wel een kanttekening: met deze bespreking beoog ik geen compleet beeld te geven van alle recente femicidezaken in de rechtspraak. Weliswaar heb ik gekeken naar alle gepubliceerde zaken waarin een expliciete verwijzing staat naar femicide,³⁴ maar niet alle rechtbanken zullen expliciet verwijzen naar die term, aangezien deze geen officiële juridische status heeft. Te verwachten valt dat er ook meer subtiele veranderingen zullen zijn die in dit onderzoek onderbelicht zijn gebleven, zoals toegenomen aandacht voor de patronen van intiem geweld in het opsporingsonderzoek en dus ook in het strafdossier. Evenwel kan voorzichtig worden geconcludeerd dat

29 Rb. Noord-Holland 14 mei 2025, ECLI:NL:RBNHO:2025:5262; Rb. Rotterdam 10 januari 2025, ECLI:NL:RBROT:2025:2534; Rb. Den Haag 24 maart 2025, ECLI:NL:RBDHA:2025:6572.

30 Rb. Zeeland-West-Brabant 5 juni 2025, ECLI:NL:RBZWB:2025:3503; Rb. Oost-Brabant 21 februari 2025, ECLI:NL:RBOBR:2025:1016; Hof 's-Hertogenbosch 29 juli 2024, ECLI:NL:GHSHE:2024:2444; Rb. Amsterdam 11 maart 2025, ECLI:NL:RBAMS:2025:1526.

31 De rechtbank Rotterdam kwam op basis van die voortekenen wel tot een bewezenverklaring van poging tot moord, zie Rb. Rotterdam 18 juni 2024, ECLI:NL:RBROT:2024:5557.

32 Hof 's-Hertogenbosch 29 juli 2024, ECLI:NL:GHSHE:2024:2444; Rb. Zeeland-West-Brabant 6 november 2024, ECLI:NL:RBZWB:2024:7559; Rb. Rotterdam 18 juni 2024, ECLI:NL:RBROT:2024:5557.

33 Rb. Amsterdam 4 juni 2025, ECLI:NL:RBAMS:2025:3713; Rb. Amsterdam 11 maart 2025, ECLI:NL:RBAMS:2025:1526.

34 De publicatierichtlijnen van rechtspraak.nl nopen er wel toe dat alle 'femicidezaken' gepubliceerd worden (zie i.h.b. art. 4 lid 2), maar toch leert de praktijk dat de richtlijnen niet altijd worden gevolgd (www.rechtspraak.nl/Uitspraken/Paginas/Selectiecriteria.aspx).

ondanks dat femicide (nog) geen juridische term is, er al een zeker bewustzijn is waar te nemen inzake het patroonmatige aspect van intiem partnergeweld. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat er nadrukkelijk wordt stilgestaan bij patronen van controle, zoals stalking (in plaats van de nadruk te leggen op incidenten van fysiek geweld). Belangrijker nog voor de onderhavige discussie is de aandacht voor de ernst van dit geweld (zowel voor het individu als voor de maatschappij), omdat hiermee het geweld nader zichtbaar wordt gemaakt. Met name de explicitering dat femicide een groot maatschappelijk probleem is, is een duidelijke verandering ten aanzien van eerdere rechtspraak, waarin het vooral ging om het individuele leed dat is veroorzaakt. Ook wordt in de strafmotivering de context van intiem partnergeweld als strafverzwarend aangemerkt, waarbij aandacht bestaat voor het gendergerelateerde aspect van dit misdrijf. Dat geldt in het bijzonder ook bij de oplegging van maatregelen zoals contactverboden ter voorkoming van verder geweld. Dat is een toe te juichen ontwikkeling in het licht van de doelstellingen die ten grondslag liggen aan het gebruik van die term.

Tot besluit: een juridische oplossing voor een cultureel probleem?

In het voorgaande heb ik willen laten zien dat het (juridische) gebruik van de term femicide een zekere meerwaarde kan hebben. Het juridisch benoemen van femicide heeft een symbolische en normerende betekenis; het geeft woorden aan een maatschappelijk fenomeen en maakt het zichtbaar en herkenbaar. In Latijns-Amerikaanse landen heeft dat geleid tot een kanteling van het narratief waarmee intiem partnergeweld werd geduid. Dat heeft dan weer gezorgd voor een grotere zichtbaarheid van gendergeweld, waardoor betere statistieken en sociale bewustwording zijn ontstaan en de implementatie van preventiebeleid is bevorderd (Toledo Vásquez 2023). In Nederland is femicide (nog) geen juridische term en het is bovendien nog te vroeg om de balans op te maken over de effectiviteit van het beleidsmatige gebruik van de term femicide door het OM en de wijze waarop dat doorwerkt in de strafrechtspraktijk (in brede zin). Toch zijn wel enkele positieve effecten zichtbaar. Er is sprake van meer maatschappelijk en justitieel bewustzijn van femicide in de zin van (ex-)partnerdoding, prioritering van de opsporing en vervolging van intiem partnergeweld, nauwere

samenwerking met andere ketenpartners en hulpverleningsinstanties ter voorkoming van femicides en het registreren van data over gendergerelateerd geweld door het OM (Bomers & Teimstra 2024). Het is bovendien goed te beseffen dat een juridische – en dus ook een strafrechtelijke – aanpak van femicide geen vrijblijvendheid is. Het Verdrag van Istanbul schrijft immers tamelijk gedetailleerde verplichtingen voor in dezen (Gijselaar & Samadi 2024; NIHR 2024).

Tegelijkertijd heeft het strafrecht ook aanzienlijke beperkingen; het is een ongeschikt instrument voor het voorkomen of uitroeien van onwenselijk gedrag. Dat geldt temeer nu de analyse bij gendergerelateerd geweld erop neerkomt dat dit geweld zijn oorsprong vindt in maatschappelijke structuren van genderongelijkheid en seksisme. De echte oplossing van het probleem vergt meer, of vooral iets anders, dan een louter punitieve overheidsreactie, te weten een cultuurverandering. Niet voor niks heeft het Verdrag van Istanbul als doelstelling ‘to change the hearts and minds of individuals by calling on all members of society, in particular men and boys, to change their attitudes’. Die verandering is niet alleen een juridische verandering (al is het recht wel een noodzakelijk instrument), maar behelst vooral dat de overheid voldoende middelen beschikbaar stelt voor het creëren van bewustzijn voor dit geweld en de oorzaken ervan. Dat gebeurt door middel van onderwijs over het belang van gendergelijkheid, zowel voor kinderen als voor jongvolwassenen in het beroepsonderwijs voor verschillende beroepsopleidingen, publieke campagnes waarbij aandacht wordt gevraagd voor dit type geweld (en waarbij de man nadrukkelijk wordt aangesproken), mediaregulering (verbod op sexistische uitingen in de media en reclames), en tot slot het versterken van de economische en arbeidspositie van vrouwen. Kortom, het bevorderen van gendergelijkheid. Dat is een kwestie van een lange adem, maar de eerste stappen zijn in ieder geval gezet.

Literatuur

Benavides Vanegas 2015

F.S. Benavides Vanegas, ‘Femicide and criminal law’, *Criterio Juridico Garantista* (8) 2015, afl. 13, p. 66-89.

Boerefijn & Loenen 2009

I. Boerefijn & M.L.P. Loenen, 'Positieve verplichtingen bij vrouwenmishandeling', *NTM/NJCM-bull.* 2009, afl. 7, p. 758-780.

Bomers & Teimstra 2024

L. Bomers & F. Teimstra, 'Openbaar Ministerie scherper op signalen die voorafgaan aan femicide: vaak hetzelfde patroon', *EenVandaag* 3 februari 2024.

Brunke 2024

L.I. Brunke, 'Murder, gender and the law: From crime of passion to femicide', *Crime, Law and Social Change* (82) 2024, afl. 5, p. 1313-1334.

Corradi e.a. 2016

C. Corradi, C. Marcuello-Servós, S. Boira & S. Weil, 'Theories of femicide and their significance for social research', *Current Sociology* (64) 2016, afl. 7, p. 975-995.

Gijselaar & Samadi 2024

E.C. Gijselaar & M. Samadi, 'Van genderneutraliteit naar gendersensitiviteit: de invloed van positieve verplichtingen op de aanpak van gendergerelateerd geweld tegen vrouwen', *Boom Strafblad* 2024, afl. 3, p. 174-188.

Hellemons e.a. 2024

S.V. Hellemons, J.H.L.J. Janssen, E. Omicevic & J.W. Ouwerkerk, 'De strafrechtelijke aanpak van haatmisdrijven en gendergerelateerd geweld: een discussie', *Boom Strafblad* 2024, afl. 3, p. 198-212.

Inspectie JenV 2019

Inspectie JenV (Inspectie Justitie en Veiligheid), *Inspectieonderzoek naar de aanpak van de stalking door Bekir E.*, Den Haag 2019.

Kelly e.a. 1996

L. Kelly, S. Burton & L. Regan, 'Beyond victim or survivor: Sexual violence, identity and feminist theory and practice', in: L. Adkins & V. Merchant (red.), *Sexualizing the social. Power and the organization of sexuality*, Londen: Palgrave Macmillan 1996, p. 77.

Lissenberg 1997

E. Lissenberg, 'Geweld en liefde. Over "crimes passionnels" en partnerdodingen', in: C.W. Maris, E. Lissenberg & D.W.J.M. Pessers (red.), *Recht en liefde*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 1997, p. 37-38.

Lünnemann 2025

K.D. Lünnemann, M.K.M. Lünnemann & R. de Paus, *Waar geweld uit beeld raakt. Een verkennend onderzoek naar de zichtbaarheid van huiselijk geweld in het familierecht*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2025.

MESECVI 2008

MESECVI (Follow-up Mechanism to the Belém do Pará Convention), *Declaration on femicide*, 15 augustus 2008, www.oas.org/en/mesecvi/meetingofexperts.asp.

Mobayed Vega 2023

S. Mobayed Vega, 'Femi(ni)cide. A global archeology of knowledge', in: M. Dawson & S. Mobayed Vega (red.), *The Routledge international handbook on femicide and feminicide*, Londen: Routledge 2023, p. 17-28.

Monckton Smith 2020

J. Monckton Smith, 'Intimate partner femicide: Using Foucauldian analysis to track an eight stage progression to homicide', *Violence against Women* (26) 2020, afl. 11, p. 1267-1285.

NIHR 2024

NIHR (Netherlands Institute for Human Rights), *Written contribution to the Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence*, augustus 2024.

Pasinato & Pierobom de Ávila 2023

W. Pasinato & T. Pierobom de Ávila, 'Criminalization of femicide in Latin America: Challenges of legal conceptualization', *Current Sociology* (71) 2023, afl. 1, p. 60-77.

Pierobom de Ávila 2018

T. Pierobom de Ávila, 'The criminalisation of femicide', in: K. Fitz-Gibbon e.a. (red.), *Intimate partner violence, risk and security*, Londen: Routledge 2018, p. 181-198.

Pitcher & Samadi 2021

K.M. Pitcher & M. Samadi, 'De opsporing en vervolging van seksueel geweld door de jaren heen vanuit een genderperspectief', *Boom Strafblad* 2021, afl. 5, p. 178-188.

Radford & Russell 1992

J. Radford & D.E.H. Russell, *Femicide. The politics of woman killing*, New York: Twayne Publishers 1992.

Rijksoverheid 2024

Rijksoverheid, *Stop Femicide! Plan van aanpak om dodelijk geweld tegen vrouwen en meisjes door (ex-)partner of familie te voorkomen*, Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Ministerie van Justitie en Veiligheid en Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2024, <https://open.overheid.nl/documenten/7428c2b8-01fb-4ff9-99d2-a86b789daf39/file>.

Römkens 2016

R.G. Römkens, 'De invloed van vrouwen- en mensenrechtenbeweging op het debat en de aanpak van gendergerelateerd geweld', *Sociologie* 2016, afl. 3, p. 295-319.

Ruggiero 2001

K. Ruggiero, 'Passion, perversity and the pace of justice in Argentina at the turn of the last century', in: R. Salvatore (red.), *Crime and punishment in Latin American law and society since late colonial times*, Durham: Duke University Press 2001, p. 211-232.

Sagot & Cabañas 2010

M. Sagot & C. Cabañas, 'When violence against women kills. Femicide in Costa Rica, 1990-99', in: R-L. Fregoso & C. Bejarano (red.), *Terrorizing women: Femicide in the Americas*, Durham: Duke University Press 2010, p. 138-156.

Samadi 2024

M. Samadi, 'Femicide of moord? Over het belang van een feministisch perspectief bij gendergerelateerde moorden', *Rechtsgeleerd Magazijn Themis* 2024, afl. 3, p. 117-129.

Toledo Vásquez 2023

P. Toledo Vásquez, 'Femicide/ feminicide and legislation', in: M. Dawson & S. Mobayed Vega (red.), *The Routledge international handbook on femicide and feminicide*, Londen: Routledge 2023, p. 411-421.

UNODC 2019

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), *Global study on homicide: Gender-related killing of women and girls*, Wenen: UNODC 2019.

Viñas-Racionero e.a. 2025

R. Viñas-Racionero e.a., 'Enhancing the assessment of coercive control in Spanish femicide cases: A nationally representative qualitative analysis', *Journal of Family Violence* (40) 2025, afl. 2, p. 237-248.

Zanotta Machado 2019

L. Zanotta Machado, 'Féminicide: nommer pour exister', *Brésil(s)* 2019/16.

Erkenning zonder effect

Over de beperkte meerwaarde van het plan van aanpak 'Stop Femicide!'

*Anouk Alberts en Martina Althoff**

'Femicide mag als begrip relatief jong zijn, het fenomeen is van alle tijden.'
(de eerste regel van het plan van aanpak 'Stop Femicide!')

Het gebruik van de term femicide is in Nederland al enkele jaren aan een opmars bezig. Waren het eerst vooral internationale (vrouwen)-organisaties en de media die in hun berichtgeving over vrouwenmoord in toenemende mate de term hanteerden, anno 2025 komt de term femicide voor in Kamerstukken en heeft het een eigen plaats in beleidsplannen van uitvoerende (strafrechtelijke) instanties.¹ Femicide wordt in die bijdragen veelal gedefinieerd als het vermoorden van vrouwen *omdat zij vrouw zijn*; de moorden vinden hun grondslag in een ongelijke machtsverdeling tussen man en vrouw en gaan gepaard met een gendergerelateerd motief. Reden voor de toegenomen mediale aandacht destijds waren de verontrustende cijfers over dit type moorden: met de statistiek dat elke acht tot tien dagen een vrouw wordt vermoord, zou Nederland in de top drie van Europa staan.² Dit 'femicideprobleem' was in 2023 aanleiding voor deskundigen en politici om op te roepen tot een eigen beleidsaanpak voor femicide. Door in plaats van verhullende termen als crime passionnel of familiedrama van femicide te spreken en een gendersensitievare houding in te

* Mr. A. Alberts is in 2024 afgestudeerd in Rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zij is werkzaam bij het Openbaar Ministerie. Dr. M. Althoff is universitair hoofddocent criminologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Anouk Alberts schrijft dit artikel op persoonlijke titel.

1 Zo gebruikt het Openbaar Ministerie de laatste jaren de term femicide steeds vaker in zijn publicaties. Op zijn site heeft het thema zelfs een eigen pagina, zie www.om.nl/onderwerpen/femicide.

2 Zie bijv. 'In Nederland wordt iedere 8 dagen een vrouw vermoord: Stop Femicide!', *ATRIA* 5 maart 2022.

nemen door genderstereotypen te erkennen zou het aantal vrouwenmoorden volgens betrokkenen kunnen worden verminderd.³

In een eerdere bijdrage hebben wij de vraag beantwoord of het – in lijn met waartoe politici en deskundigen als reactie op de cijfers opriepen – inderdaad zinvol is om apart femicidebeleid te ontwikkelen. Het onderzoek bestond uit een analyse van de definities van femicide, de cijfers en het beleid in Nederland omtrent geweld tegen vrouwen. Onze conclusie was dat specifiek beleid voor femicide, gelet op de diverse onduidelijke definities van het fenomeen, verkeerde cijfers die de ronde doen en het al bestaande beleid in Nederland, niet zinvol en effectief lijkt. Het oorspronkelijke doel van de term femicide was om gendergerelateerde vrouwenmoorden zichtbaarder te maken en onder de aandacht te brengen. Met de door ons geconstateerde onzekere stand van zaken pleiten voor apart beleid zou femicide enkel worden gedramatiseerd – door ten onrechte allerlei vrouwenmoorden als femicide te typeren en daarmee de omvang van het probleem te overdrijven – en niet aan dit doel worden bijgedragen (Alberts & Althoff 2024).

Naast dat ook andere auteurs twijfelden aan de bruikbaarheid van de ‘parapluterm’ femicide in beleid (Liem 2021), waren ook leden van het toenmalige kabinet kritisch op het introduceren van apart femicidebeleid. Zo verwees de Minister van Justitie en Veiligheid naar het al bestaande beleid op het gebied van huiselijk geweld, stalking en eerge-relateerd geweld en stelde zij dat het gebruik van de term femicide juist ‘voor een diffuus gesprek kan zorgen’.⁴ Desondanks heeft het demissionaire kabinet op 7 juni 2024 een eigen beleid voor femicide gepresenteerd in de vorm van het plan van aanpak ‘Stop Femicide!’ (Rijksoverheid 2024). Het plan bestaat uit vier pijlers en tien prioriteiten waar in 2024 en 2025 met voorrang op moet worden geïnvesteerd. Het plan zou nodig zijn omdat het aantal slachtoffers van femicide de afgelopen jaren niet is afgenomen. Door meer te investeren in het voorkomen van geweld, bijvoorbeeld door de ‘rode vlaggen’ van femi-

3 *Aanhangsel Handelingen II* 2021/22, nr. 1864; zie tevens *Handelingen II* 2022/23, nr. 49, item 3, p. 1-2 en de uitspraken van (emeritus) hoogleraar Römken destijds in het artikel ‘Als een vreemde je zus doodt kun je denken dat het een monster is, nu niet’, *de Volkskrant* 30 januari 2023.

4 *Handelingen II* 2022/23, nr. 49, item 3, p. 2; *Handelingen I* 2022/23, nr. 19, item 8, p. 3 en 30.

cide beter te herkennen, zou deze ‘zorgwekkende situatie’ kunnen worden omgekeerd.⁵

Tegen de achtergrond dat femicide als fenomeen moeilijk af te bakenen is, bijvoorbeeld voor wat betreft het vaststellen van een gendergerelateerd motief, en overlap vertoont met fenomenen zoals eerderrelateerde moord en moord als gevolg van huiselijk geweld, waarvoor in Nederland al eigen beleid bestaat, hebben wij de conclusie getrokken dat apart femicidebeleid niet nodig lijkt. Het plan van aanpak ‘Stop Femicide!’ is voor ons de directe aanleiding om deze conclusie te toetsen met de vraag wat de meerwaarde van dit nieuwe femicidebeleid is. Meerwaarde kan op verschillende manieren worden gedefinieerd, bijvoorbeeld in een toename aan effectiviteit. Van meerwaarde is in dat geval sprake als het nieuwe beleid effectiever is in het bereiken van de doelstellingen dan de oude plannen. De vraag naar effectiviteit vereist grondig onderzoek en is doorgaans pas op langere termijn vast te stellen, waardoor dit criterium op dit moment en binnen de ruimte van dit artikel niet goed gehanteerd kan worden. Wel kunnen we aan de hand van wat we al weten over (de aanpak van) femicide en het bestaande beleid beoordelen of het plan *overtuigend lijkt* om de centrale doelstellingen te bereiken en kans van slagen heeft. Zoals hierna zal blijken, is het plan uitgebracht omdat het huidige beleid het fatale geweld tegen vrouwen onvoldoende zou terugdringen. De vraag is dan of het plan van aanpak nieuwe benaderingen of ideeën met zich meebrengt, die nog niet door het bestaande beleid naar voren zijn gebracht en die tegemoet kunnen komen aan het genoemde beleidsdoel. Voor het antwoord op deze vraag onderzoeken we wat de doelen zijn van het beleid en de met het beleid verbonden veronderstellingen over het fenomeen femicide. Op die manier kunnen we de meerwaarde van het plan van aanpak ten opzichte van het bestaande beleid beoordelen.

Voordat we de meerwaarde van het plan ‘Stop Femicide!’ kunnen beoordelen, is eerst van belang de belangrijkste bevindingen uit onze vorige bijdrage over de definities van femicide en het al bestaande beleid te bespreken. Die inzichten vormen immers de bril voor het bekijken en analyseren van dit beleidsstuk: wat waren onze eerdere argumenten op basis waarvan wij apart beleid niet nodig achtten?

5 Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Minister voor Rechtsbescherming, Kamerbrief ‘Plan van aanpak “Stop femicide!”’, kenmerk 3809381-1064641-DMO, 7 juni 2024, p. 1; Rijksoverheid 2024, p. 4-5.

Vanuit die argumenten gaan we de inhoud van het plan van aanpak kritisch analyseren. We eindigen met een conclusie waarin we antwoord geven op de vraag naar de meerwaarde van het plan, zonder het bestaan en de ernst van femicide te bagatelliseren.

Terugblik op eerdere bevindingen: femicide en femicidebeleid

Definities van femicide

Zoals eerder benoemd, wordt femicide doorgaans gedefinieerd als het vermoorden van vrouwen *omdat zij vrouw zijn*. Deze definitie stamt uit de jaren zeventig en is afkomstig van Diana Russell. Als feministe wilde zij een alternatief bieden voor de term *homicide*. Een belangrijke oorzaak van vrouwenmoord – de ongelijkheid tussen man en vrouw – zou met de term *femicide* beter zichtbaar worden. Femicide wordt binnen deze definitie begrepen als moord met een gendergerelateerd motief, gepleegd binnen patriarchale omgevingen van mannelijke dominantie en vrouwelijke onderdrukking. Onder andere (ex-)partners die hun vrouwen vermoorden, maar ook vrouwen die overlijden als gevolg van illegale abortussen of meisjes die sterven door verwaarlozing worden bij deze definitie als femicide getypeerd (Radford & Russell 1992, p. 3-7).

In de loop der jaren is door verschillende internationale organisaties geprobeerd de term femicide verder uit te diepen. De organisatie die daarin het best lijkt te zijn geslaagd, zijn de Verenigde Naties (VN). Net als Russell ging de VN oorspronkelijk uit van een brede definitie van femicide: het vermoorden van vrouwen en meisjes vanwege hun gender. Hieronder zouden onder meer moord als gevolg van huiselijk of eengerelateerd geweld, moord door genitale verminking, moord als gevolg van mensenhandel en zelfs beschuldigingen van hekserij vallen (ACUNS (Academic Council on the United Nations System) 2013, p. 4). Om geweld tegen vrouwen daadwerkelijk te kunnen uitbannen, achtte de VN het nodig om ook met een definitie *voor statistische doeleinden* te komen. Op die manier zouden data over gendergerelateerde moorden van verschillende lidstaten nauwkeuriger kunnen worden verzameld en vergeleken (UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) 2022, p. 6). Deze statistische definitie van femicide is vergelijkbaar met de oorspronkelijke definitie van de VN: het opzettelijk ver-

moorden van vrouwen en meisjes vanwege hun gender. Nieuw is echter dat de VN hierbij acht verschillende indicatoren heeft geïntroduceerd om te kunnen bepalen of sprake is van een gendergerelateerd motief. Voorbeelden van deze indicatoren zijn een historie van geweld van de dader, de aanwezigheid van seksueel geweld voor of na de moord en de classificatie van de moord als *hatecrime*, zoals bij de moord op vrouwelijke activisten. De aanwezigheid van een of meerdere indicatoren vormt een indicatie dat sprake is van femicide (UNODC 2022, p. 9).

De indicatoren van de VN vormen een ambitieuze poging om de definitie van femicide verder uit te diepen en het – complexe – fenomeen te onderscheiden van andere vormen van geweld. Toch realiseerde ook de VN zich dat het praktische gebruik van de indicatoren lastig is, nu data over bijvoorbeeld de aanwezigheid van seksueel geweld bij een moord niet altijd beschikbaar zijn. Dataverzameling dient zich volgens de VN daarom eerst te richten op moorden op vrouwen door (1) een intieme partner en (2) een ander familielid. Niet alleen zouden dergelijke moorden op basis van wetenschappelijk onderzoek vaak te relateren zijn aan gendernormen, ook is de relatie tussen slachtoffer en dader vaak al een factor die lidstaten in hun data bijhouden (UNODC 2022, p. 10-12). Pas als deze categorieën door de lidstaten zijn opgenomen in hun registratiesystemen, kan worden gekeken naar de derde categorie van femicide, bestaande uit vrouwen die vermoord worden door overige onbekende daders. In die gevallen bepaalt de aanwezigheid van een van de acht indicatoren van een gendergerelateerd motief of sprake is van femicide of niet. Bij de andere twee categorieën wordt daar al automatisch van uitgegaan; het gevolg is dat femicide in de systemen gereduceerd wordt tot fataal (ex-)partner-/familiegeweld.

De ‘voorzichtige’ houding van de VN komt overeen met hoe andere organisaties de term femicide benaderen: in beginsel gaat men uit van alle vormen van gendergerelateerde vrouwenmoord, maar enkel de VN heeft uitgewerkt wanneer sprake is van een dergelijk gendermotief, en zodra het aankomt op dataverzameling kijken veel organisaties enkel naar of de dader een (ex-)partner was.⁶ Het gebruik van diverse definities en de onduidelijkheid over wanneer sprake is van een femicidegeval maken dat het fenomeen moeilijk kan worden onderschei-

6 Zoals de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en het Europees Instituut voor Gendergelijkheid (EIGE).

den van andere geweldsfenomenen – denk aan dodelijk (ex-)partner-geweld of eengerelateerd geweld – en als op zichzelfstaand begrip in beginsel weinig inhoudelijke betekenis heeft. Dit gebrek aan heldere afbakening vormde voor ons de eerste reden om kritisch te zijn op een apart femicidebeleid. Hoe kunnen we iets aanpakken wanneer we niet precies weten over welk fenomeen we praten?

Beleid in Nederland

Een tweede reden waarom wij concludeerden dat apart beleid niet direct zinvol lijkt, heeft te maken met het bestaande beleid in Nederland op het gebied van geweld tegen vrouwen. Al sinds lange tijd heeft Nederland ervoor gekozen om in het belang van een effectieve aanpak voor elk fenomeen eigen beleid te creëren. Dit betekent dat er aparte plannen bestaan voor (onder meer) huiselijk geweld, seksueel geweld en eengerelateerd geweld. Kijkend naar de door internationale organisaties en de politiek veelgebruikte – brede – definitie van femicide, vertoont dit begrip aanzienlijke overlap met deze fenomenen. Maar ook als wordt uitgegaan van enkel fataal (ex-)partnergeweld als invulling van femicide, ligt overlap met een terrein als huiselijk-geweldbeleid voor de hand. De (kritische) vraag is dan wat apart femicidebeleid inhoudt en nog toevoegt.

Uit de analyse van het beleid voor deze fenomenen in onze eerdere bijdrage bleek wel dat Nederland in dit beleid een overwegend *gender-neutrale* houding aanneemt. Dit houdt in dat – in tegenstelling tot bij een *gendersensitieve* houding – in het beleid niet expliciet wordt erkend dat machtsverschillen tussen man en vrouw een oorzaak vormen van (dodelijk) geweld. Deze houding uitte zich bijvoorbeeld in genderneutraal taalgebruik, zoals ‘slachtoffers van een afhankelijke positie’, zonder vrouwen als specifieke risicogroep te benoemen, en door te benadrukken dat ook mannen slachtoffer kunnen zijn (zie bijv. Rijksoverheid 2018a, 2018b). Door een expertgroep van de Raad van Europa is destijds kritiek geuit op dit beleid. De door Nederland gekozen aanpak zou de bescherming van vrouwen tegen geweld aantasten. De experts riepen daarom op om een meer gendersensitief perspectief in het beleid te introduceren (GREVIO 2020, p. 6). In theorie zou ook het introduceren van apart femicidebeleid aan deze oproep kunnen voldoen. Femicide is als term immers gebaseerd op de erkenning van ongelijke machtsverhoudingen tussen man en vrouw als oorzaak van

dodelijk geweld en dus bij uitstek gendersensitief te noemen. Apart femicidebeleid zou in dat kader juist een toevoeging kunnen zijn. Toch blijft staan dat femicide als term en fenomeen overlap vertoont met huiselijk geweld, seksueel geweld en eengerelateerd geweld. Voor al deze fenomenen is uit effectiviteitsoverwegingen een eigen aanpak ontwikkeld. Net als de expertgroep zagen wij meer in een plan waarin Nederland een gendersensitievare houding zou innemen in het al bestaande beleid, door daarin genderverschillen expliciet te erkennen als oorzaak van (dodelijk) geweld. Op die manier zouden de diverse gevallen van femicide al worden behandeld, zonder fenomenen met elkaar te verwarren en daardoor ineffectief te handelen. Dat laatste zou een risico kunnen vormen bij de introductie van eigen femicide-beleid waarbij alles op één hoop wordt gegooid.

Analyse van het huidige beleid: ‘Stop Femicide!’

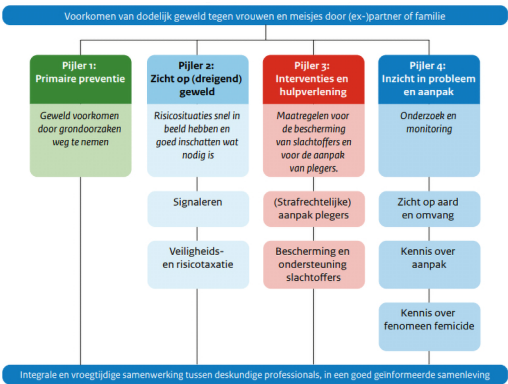
Ondanks de kritiek op femicidebeleid is op 7 juni 2024 het plan van aanpak ‘Stop Femicide!’ gepresenteerd. De oorsprong van het plan ligt mede in een Kamerbrief over de voortgang van het huiselijk-geweld-beleid, waarin de noodzaak voor een ‘*specifieke aanpak* voor bepaalde doelgroepen of uitingvormen van geweld’ werd benadrukt. Gendergerelateerd geweld werd daarbij expliciet als voorbeeld genoemd.⁷ In een daarna aangenomen motie werd eveneens opgeroepen tot een ‘*aparte en gerichte aanpak* voor femicide’, waarin alle relevante instanties betrokken zijn en concrete doelstellingen en actiepunten worden vastgelegd.⁸ ‘Stop Femicide!’ presenteert zich daarmee als het eerste beleidsstuk in Nederland dat zich specifiek richt op femicide. Het plan van aanpak telt maar liefst 65 pagina’s en bestaat uit twee delen, waarvan Deel A de algemene beschrijving van de aanpak bevat en Deel B de concrete activiteiten uitwerkt om femicide te voorkomen. Dat laatste wordt al in het voorwoord en daarna door het gehele plan als belangrijkste doelstelling gepresenteerd: ‘Stop Femicide!’ is ontwikkeld om femicide te voorkomen, omdat het aantal (dodelijke) slachtoffers van relationeel en familiaal geweld in Nederland nog

7 Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Minister voor Rechtsbescherming, Kamerbrief ‘Voortgang aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling’, kenmerk 3690456-1053244-DMO, 22 september 2023.

8 Motie van het lid Mutluer c.s. over prioriteit geven aan een integrale aanpak femicide, kenmerk 28 345, nr. 271, 18 oktober 2023.

steeds te hoog is (Rijksoverheid 2024, p. 5). Dit doel komt terug in de vier pijlers van het plan, bestaande uit (1) Primaire preventie, (2) Zicht op (dreigend) geweld, (3) Interventies en hulpverlening en (4) Inzicht in probleem en aanpak (zie figuur 1). Op het eerste oog allemaal onderdelen die vooral spelen in de fase voorafgaand aan een femicide-geval. Ook in de tien prioriteiten die op basis van de pijlers zijn ontwikkeld, komt het preventieve karakter van het plan tot uiting.⁹ Afgezien van ‘de strafrechtelijke aanpak van psychisch geweld verbeteren’ richten de prioriteiten zich immers vooral op preventiedoelen als verbetering van de maatschappelijke bewustwording van genderaspecten en de vergroting van kennis over de kenmerken van dodelijk geweld.

Figuur 1 Schematische weergave van het plan van aanpak: ‘Stop Femicide!’ (Rijksoverheid 2024, p. 13)

Definities en gendersensitiviteit

Omdat de vier pijlers en tien prioriteiten gebaseerd zijn op het doel om femicide te voorkomen, is, mede gelet op ons eerste kritiekpunt over de onduidelijke definitie(s) van femicide, allereerst interessant

9 Ter verduidelijking: de tien prioriteiten uit het plan van aanpak ‘Stop Femicide!’ bestaan uit (1) gelijkheid van mannen en vrouwen bevorderen, (2) bewustwording versterken in de samenleving, (3) deskundigheid van professionals vergroten, (4) onderzoeken hoe veiligheids- en risicobeoordeling beter kan, (5) bescherming van slachtoffers verbeteren, (6) strafrechtelijke aanpak van psychisch geweld verbeteren, (7) onderzoek naar beter hulpaanbod voor plegers, (8) goed onderbouwde aanpak en lerend verbeteren, (9) de aard van het geweld benoemen en (10) verkenning van het versterken van de landelijke coördinatie.

om te bezien hoe het plan van aanpak dit fenomeen typeert. Aan de definitie van femicide en daaraan verbonden termen met gender besteedt het beleidsstuk in het begin kort aandacht. Noemenswaardig is dat hierbij de eerdergenoemde ‘voorzichtige houding’ van internationale organisaties te herkennen is. Dit houdt in dat femicide in de basis wordt begrepen als het doden van vrouwen door mannen om ‘hun vrouw-zijn’, gekoppeld aan de historische ongelijkheid tussen beide genders, de welbekende definitie van Russell. Maar: volgens het plan van aanpak wordt deze term ‘nu zo breed en divers toegepast, dat die zich moeilijk laat vertalen naar wetgeving, onderzoek of beleid’. De focus moet dus beperkter, wat zich in het plan vertaalt naar de keuze om femicide af te bakenen als dodelijk gendergerelateerd geweld tegen vrouwen waarbij de pleger een (ex-)partner of familielid is (Rijksoverheid 2024, p. 8). De redenen die het plan noemt om voor deze invulling te kiezen, komen overeen met die van de VN: uit onderzoek zou volgen dat het grootste deel van de vrouwen wordt omgebracht door een (ex-)partner of familielid en geweldspatronen en risicofactoren in de privésfeer zouden goed kunnen worden gemonitord, wat de kans op preventie bij deze groep het grootst maakt. Het gevolg is dat de verdere inhoud van het plan zich enkel focust op dodelijk geweld binnen de familiesfeer.

De keuze voor deze afbakening wringt. Ondanks de begrijpelijke wens om een zo effectief mogelijke focus te kiezen, is juist femicide een complex fenomeen dat zich in diverse contexten voordoet. Nergens rept het plan echter over andere veelvoorkomende vormen als dodelijke abortussen of genitale verminking, vormen die wel uitgebreid terugkomen in de oorspronkelijke discussie over femicide en de indicatoren van de VN. In plaats daarvan gaat ‘Stop Femicide!’ feitelijk enkel over partnerdoding, overigens zonder nader toe te lichten waarom juist de risico’s binnen dit type relatie goed kunnen worden gemonitord. In deze keuze zit bovendien ook nog eens de onterechte veronderstelling dat alle moorden op vrouwen door een (ex-)partner of familielid een misogynistisch (vrouwonvriendelijk) karakter hebben: ook moorden met een economisch motief komen immers voor, zonder gendergerelateerd aspect. Met de keuze om enkel op (ex-)partners als daders te focussen en de andere verschijningsvormen van femicide links te laten liggen, erkent het demissionaire kabinet eigenlijk dat apart beleid over ‘femicide’ in al haar gedaanten niet mogelijk is. Het plan wordt echter wel als zodanig gepresenteerd.

Nieuw is wel dat in de gekozen afbakening een ondubbelzinnige erkenning besloten ligt van ongelijke machtsverhoudingen tussen man en vrouw als oorzaak van (dodelijk) geweld. Daarmee neemt het plan in tegenstelling tot eerder beleid in Nederland over geweld tegen vrouwen een duidelijke gendersensitieve houding in. Deze gendersensitiviteit komt ook terug in de eerste pijler over primaire preventie. Die pijler richt zich volgens het plan op activiteiten die de oorzaken van geweld tegen vrouwen moeten wegnemen, waarbij de eerste prioriteit het expliciet heeft over het bevorderen van de gelijkheid tussen man en vrouw. Het is positief dat het demissionaire kabinet hiermee openlijk een op basis van wetenschappelijk onderzoek vastgestelde oorzaak van geweld erkent. Wel zijn de genoemde activiteiten – voor een pijler die zichzelf ‘Primaire preventie’ noemt – weinig femicidespecifiek. Als voorbeelden noemt het plan in Deel B campagnes op het gebied van seksueel geweld, lhbtq+-gelijkheid en gelijkwaardige kansen op de arbeidsmarkt, programma’s die al langer vorm krijgen binnen ander beleid en dus allesbehalve innovatief zijn. Dat deze al langer bestaande activiteiten nu worden gepresenteerd om ‘primair’ femicide te voorkomen, is opmerkelijk te noemen. Waarom zouden oude maatregelen geplaatst onder een nieuw kopje ineens wél dodelijk geweld kunnen verminderen?

Deskundigheidsbevordering en slachtofferfocus

In de zoektocht naar meer onderdelen die zich onderscheiden van het al bestaande beleid in Nederland, is relevant dat het plan apart aandacht besteedt aan zogenoemde ‘deskundigheidsbevordering’. In de uitleg van de tweede pijler ‘Zicht op (dreigend) geweld’, waaronder dit onderdeel valt, wordt genoemd dat het voor preventiedoeleinden erg belangrijk is om de signalen van geweld te erkennen. Het plan stelt: ‘Om het risico op een fatale afloop te verkleinen, is het erg belangrijk dat zowel professionals als niet-professionals signalen – de “rode vlaggen” – herkennen: signalen die erop kunnen wijzen dat er een risico is op een fatale afloop’ (Rijksoverheid 2024, p. 14). Deze zogenoemde ‘rode vlaggen’ worden meermaals genoemd en lijken in het plan zelfs hét middel ter voorkoming van femicide te vormen. Zo wordt deskundigheidsbevordering al in de eerdergenoemde Kamerbrief van september 2023 als eerste speerpunt genoemd, met als belangrijkste onderdeel ‘het vroegtijdig herkennen van de rode vlaggen van intieme

terreur en femicide', en noemt ook het nieuwsbericht over de verschijning van 'Stop Femicide!' 'het verbeteren van deskundigheid ten aanzien van de rode vlaggen' als relevantste pijler.¹⁰ Onbegrijpelijk is dan ook dat de rode vlaggen in het plan van aanpak nergens worden uitgewerkt. In het kader van de deskundigheidsbevordering wordt wel een aantal voorbeelden van rode vlaggen genoemd – intieme terreur, zware stalking, poging tot verwurging –, maar het blijft bij deze korte opsomming. Het plan bevat geen verdere toelichting of onderbouwing van het rode-vlaggenmodel als vroegsignaleringssysteem van femicide en het type patronen zoals Monckton Smith (2020) op basis van haar onderzoek heeft ontwikkeld. Dit is des te opvallender omdat onderzoek naar andere fenomenen, zoals dadertypen, wel wordt aangehaald en besproken, terwijl de relevantie hiervan voor de preventie veel minder prominent naar voren komt. In plaats daarvan verwijst het plan enkel naar de factsheet 'Intieme terreur', een beleidsstuk dat al in 2021 is ontwikkeld in het kader van het huiselijk-geweldbeleid (Rijksoverheid 2021). In deze factsheet worden weliswaar meer rode vlaggen genoemd dan in het plan van aanpak – naast stalking en poging tot verwurging bijvoorbeeld ook wapenbezit en onthouden van zorg –, maar de factsheet richt zich verder vooral op het uitwerken van de kenmerken van intieme terreur. Het is tekenend dat 'Stop Femicide!' voor een van de naar eigen zeggen belangrijkste aspecten van het voorkomen van femicide – namelijk het herkennen van 'de rode vlaggen' – naar een ander, al bestaand beleidsstuk verwijst, terwijl dat beleidsstuk slechts één van de door 'Stop Femicide!' erkende rode vlaggen toelicht. Ook in de overige delen van het plan van aanpak worden de rode vlaggen alleen genoemd, zonder onderbouwing, bijvoorbeeld onder pijler 4 'Inzicht in probleem en aanpak', die zich op het eerste oog niet veel onderscheidt van pijler 2, maar bij nadere verdieping focust op het verbeteren van de kennis van professionals zoals beleidsmakers over femicide. Uit de opsomming van activiteiten bij deze pijler blijkt dat met name zal worden geïnvesteerd in onderzoek naar geweldsfenomenen die verwant zijn aan femicide, zoals huiselijk geweld en kindermishandeling. Hier geldt hetzelfde als voor de eerdergenoemde algemene activiteiten bij pijler 1 'Primaire preventie': de vraag is waarin het eigen karakter van femicide terugkomt, dat immers de reden leek te vormen om specifiek beleid te creëren.

10 Zie www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/06/07/plan-van-aanpak-stop-femicide-gepresenteerd.

Tot slot is noemenswaardig dat – naast de deskundigheidsbevordering – de bescherming van slachtoffers als fundamenteel onderdeel van het plan wordt gepresenteerd. Al in het voorwoord wordt gesteld dat het ‘hoog tijd is om de potentiële slachtoffers, slachtoffers en nabestaanden de erkenning en bescherming te bieden die zij verdienen’, en de bescherming van slachtoffers verbeteren is een aparte prioriteit onder de derde pijler over interventies en hulpverlening. Het verbeteren van de informatie- en rechtspositie van slachtoffers rondom geweld is weliswaar niet nieuw, aangezien meerdere activiteiten die in Deel B bij pijler 3 worden genoemd, zoals het nader onderzoeken van hoe hulpverlening beter kan worden georganiseerd en verbetering van de vrouwenopvang, (wederom) al langer bestaan, maar wel staat de focus op slachtoffers meer op de voorgrond dan in ander beleid. Dit volgt ook uit het feit dat het plan mede is opgesteld met de hulp van nabestaanden van femicideslachtoffers en ervaringsdeskundigen van huiselijk geweld (Rijksoverheid 2024, p. 5). Ondanks dat preventie als voornaamste doelstelling wordt gepresenteerd, wekt het plan met deze focus en samenwerking de suggestie vooral ook te willen voldoen aan de behoeften die bij deze groep leven. Deze behoeften richten zich in eerste instantie op het creëren van aandacht in de maatschappij door consequent gebruik van de term femicide, zodat de omvang en ernst van het fenomeen zichtbaar worden en gendermoorden kunnen worden teruggedrongen.¹¹ Met het introduceren van apart femicidebeleid kan worden gesteld dat een belangrijke stap in die erkenning wordt gemaakt. Tegelijkertijd lijkt zichtbaarheid voor nu ook het enige dat het plan bereikt; voor de achterliggende wens van slachtoffers en nabestaanden om femicide terug te dringen, is meer nodig dan enkel aandacht genereren.

Tot slot

In deze bijdrage hebben wij aan de hand van eerdere kritiekpunten het beleidsstuk ‘Stop Femicide!’ geanalyseerd om de meerwaarde van apart femicidebeleid te beoordelen. Meerwaarde hebben wij in dezen

11 Zoals onder meer blijkt uit de position paper van de nabestaanden bij het debat over het plan: punt 1 van het actieplan volgens deze groep is gebruik van de term femicide, zie www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2023A02129.

vertaald naar innovatie: wat brengt dit beleid dat nog niet door ander beleid wordt behandeld? Of anders gesteld: wat mag redelijkerwijs worden verwacht van beleid dat zich voor het eerst specifiek op femicide richt? Op basis van onze analyse kunnen diverse relevante constatering worden gedaan. Zo blijkt 'Stop Femicide!' zich enkel te richten op dodelijk (ex-)partner- en familiaal geweld. Hoewel deze keuze gebaseerd is op logische en praktische redenen, wordt de diverse contexten van femicide hiermee onrecht gedaan. Belangrijk is ook dat de premisse dat het plan zich richt op preventie van *femicide*, daarmee niet klopt. Het kenmerk van heterogeniteit van femicide had meer verdieping verdiend in het plan.

Ook de verdere inhoud van het plan overtuigt niet wat het gestelde doel betreft, om femicide te voorkomen. Zo blijkt een groot deel van de activiteiten om femicide aan te pakken al langer te bestaan en onderdeel te vormen van andere beleidsstukken. Deze overlap is het onvermijdbare gevolg van het weinig onderscheidende karakter van femicide ten opzichte van andere geweldsfenomenen, zoals huiselijk geweld, een punt dat overigens tussen de regels door in het plan ook zelf wordt erkend. Zo noemt het plan van aanpak femicide direct aan het begin al 'een ernstige vorm van huiselijk geweld' en is doorlopend te lezen hoe de aanpak voortbouwt op die van huiselijk geweld, kindermishandeling en gendergerelateerd geweld. Deze opmerkingen doen de (theoretische) vraag rijzen of eigenlijk wel gesproken kan worden van apart *femicide*beleid.

Op de punten waarin femicide zich wél kan onderscheiden van andere fenomenen, toont het plan zich teleurstellend genoeg ook weinig uitgebreid, zoals wat betreft de rode vlaggen die als belangrijk speerpunt nergens worden uitgewerkt. In plaats daarvan blijkt 'Stop Femicide!' vooral een verzamelstuk van bestaand beleid onder een nieuw kopje. Het is nooit verkeerd om versplinterd beleid samen te voegen; dat kan zelfs een effectiviteitsdoel bereiken, doordat verschillende instanties aan elkaar worden verbonden en een fenomeen vanuit diverse invalshoeken wordt bekeken. Dat is echter niet wat het plan van aanpak naar voren brengt; het blijft bij een opsomming van activiteiten, zonder duidelijk te maken hóé deze samenwerking tussen instanties vorm moet krijgen en zonder aan de hand van verdieping van het fenomeen concrete maatregelen te introduceren die femicide kunnen voorkomen. Met andere woorden: er is geen sprake van een 'integraal plan', zoals het beleidsstuk in de Kamerbrief wél gepresenteerd

wordt,¹² en men ook mag verwachten van beleid over een complex fenomeen als femicide. Inmiddels is een initiatiefnota ingediend die deze kritiek naar voren brengt en nieuwe voorstellen bevat.¹³ Of 'Stop Femicide!' daarmee als plan van *aanpak* kan worden getypeerd, is twijfelachtig. Herlabelen van bestaand beleid zonder wezenlijke verdieping of aanvulling is immers nauwelijks vernieuwend of effectief te noemen. In plaats daarvan roept de analyse het beeld op van windowdressing: beleid om te laten zien dat de overheid actie onderneemt, zonder daadwerkelijk met fundamentele veranderingen te komen. Dit betekent niet dat het plan geheel verworpen hoeft te worden. De gendersensitieve benadering en de daarin besloten erkenning dat femicide een bestaand fenomeen is, zullen met name voor nabestaanden en slachtoffers van huiselijk geweld immers zeer waardevol zijn. Het plan vervult daarmee een belangrijke functie voor wat betreft aandacht creëren en erkenning bieden. Tegelijkertijd mag van femicidebeleid meer worden verwacht dan een symbolische functie die vrouwenbewegingen al jarenlang vervullen. In de openingszin van 'Stop Femicide!' staat: 'femicide is van alle tijden'. Deze terechte erkenning van een hardnekkig probleem heeft helaas niet geleid tot beleidsmatige vernieuwing; de meerwaarde blijft beperkt tot de herhaalde oproep dat actie urgent blijft.

Literatuur

ACUNS 2013

ACUNS (Academic Council on the United Nations System), *Femicide. A global issue that demands action*, 2013, www.unsavienna.org/en/cases/femicide-vol-i-global-issue-demands-action.

Alberts & Althoff 2024

A. Alberts & M. Althoff, 'Femicide en femicidebeleid: een terreinverkenning', *PROCES* 2024, afl. 2, p. 105-121.

12 Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Minister voor Rechtsbescherming, Kamerbrief 'Plan van aanpak "Stop femicide!"', kenmerk 3809381-1064641-DMO, 7 juni 2024, p. 1.

13 Initiatiefnota van het lid Mutluer over femicide – erkenning en aanpak van gendergerelateerd dodelijk geweld, kenmerk 36 658, nr. 2, 22 november 2024.

GREVIO 2020

GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence), *Baseline evaluation report Netherlands*, 2020, <https://rm.coe.int/grevio-report-on-netherlands/1680997253>.

Liem 2021

M.C.A. Liem, 'Femicide: een kritische reflectie op het gebruik van de term', *Boom Strafblad* 2021, afl. 5, p. 164-166, <https://doi.org/10.5553/BSb/266669012021002005002>.

Monckton Smith 2020

J. Monckton Smith, *In control: Dangerous relationships and how they end in murder*, Londen: Bloomsbury Publishing 2020.

Radford & Russell 1992

J. Radford & D.E.H. Russell, *Femicide: The politics of woman killing*, New York: Twayne Publishers 1992.

Rijksoverheid 2018a

Rijksoverheid, *Geweld hoort nergens thuis. Aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling*, Den Haag: Ministerie van Justitie en Veiligheid, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en VNG 2018.

Rijksoverheid 2018b

Rijksoverheid, *Rapportage van de Nederlandse overheid over de uitvoering van het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huishoudelijk geweld (het Verdrag van Istanbul)*, Den Haag 2018.

Rijksoverheid 2021

Rijksoverheid, *Factsheet Intieme terreur*, Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Ministerie van Justitie en Veiligheid en VNG 2021, www.huiselijkgeweld.nl/publicaties/factsheets/2022/01/26/factsheet-intieme-terreur.

Rijksoverheid 2024

Rijksoverheid, *Stop Femicide! Plan van aanpak om dodelijk geweld tegen vrouwen en meisjes door (ex-)partner of familie te voorkomen*, Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Ministerie van Justitie en Veiligheid en Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2024, <https://open.overheid.nl/documenten/7428c2b8-01fb-4ff9-99d2-a86b789daf39/file>.

UNODC 2022

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), *Statistical framework for measuring the gender-related killing of women and girls*, 2022, www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/Statistical_framework_femicide_2022.pdf.

Femicide in Nederland: een empirisch overzicht

*Marieke Liem, Jolien van Breen en Esmée Turpijn**

Onder invloed van de #MeToo-beweging en politieke en belangengroepen is er de afgelopen jaren meer aandacht gekomen voor moord op vrouwen, in het bijzonder gepleegd *door* mannen. Vrouwenmoorden worden hierdoor steeds vaker *femicides* genoemd, of *feminicides*, ruim gedefinieerd als het doden van vrouwen vanwege hun gender (Dawson & Vega 2023; Taylor & Jasinski 2011). Femicides zouden een combinatie zijn van misogynie (vrouwenhaat), historische ongelijkheid tussen mannen en vrouwen en de perceptie van vrouwen als mannelijk eigendom (Liem 2021; Radford & Russell 1992). Over de wetenschappelijke definitie en operationalisering van femicide wordt nog steeds gedebatteerd (Dawson & Carrigan 2021; Liem 2021; Walby 2023), aangezien 'gender' zelf een breed concept is dat verwijst naar de sociaal geconstrueerde kenmerken van vrouwen, mannen, meisjes en jongens, waaronder normen, gedragingen en rollen (WHO 2024). Bestaande wetenschappelijke studies over femicide geven echter niet duidelijk aan welke dimensies van gender nodig zijn om een moord een femicide te noemen (Walby e.a. 2017; Walby 2023).

Aan de ene kant heeft de toepassing van de term 'femicide' ertoe bijgedragen dat er meer en gerichtere aandacht is gekomen voor een belangrijk maatschappelijk probleem met hoge persoonlijke, bijkomende en maatschappelijke kosten, en heeft dit geleid tot (inter)nationale wetgevende acties en beleid, zoals elders in dit themanummer besproken door Samadi en Alberts & Althoff. Aan de andere kant vraagt het verband tussen gender en fataal geweld vanuit onderzoeksoogpunt om meer aandacht. Hoewel de term 'femicide' steeds vaker

* Prof. dr. M. Liem is hoogleraar Veiligheid en Interventies bij het Institute of Security and Global Affairs aan de Universiteit Leiden, waar zij en haar team onderzoek doen naar (fataal) geweld, waaronder gendergerelateerd geweld. De Femicide Monitor is hier een belangrijk onderdeel van. Dr. J.A. van Breen is sociaal psycholoog en werkt als universitair docent bij het Institute of Security and Global Affairs aan de Universiteit Leiden. Haar onderzoek richt zich (onder andere) op genderdynamieken als bron van conflict en geweld. E.I. Turpijn Msc. heeft onlangs haar master Crisis and Security Management aan de Universiteit Leiden afgerond en schreef dit artikel in de functie van student-assistent.

wordt genoemd binnen het publieke domein, ontbreekt het in deze discussie vaak aan een solide basis van empirische data. Dit vormt een breder probleem binnen dit onderzoeksveld. Verschillende factoren dragen hieraan bij, waaronder het ontbreken van een uniforme definitie, de onvolledige verzameling van gegevens, inconsistenties in de codering en beperkte toegang tot relevante gegevens (Sarkar e.a. 2025). De toegenomen aandacht voor moord op vrouwen, hand in hand met het toegenomen gebruik van de term ‘femicide’, werpt vragen op over de aard en omvang van moord op vrouwen in Nederland, en de contexten waarin zij worden gedood. Door het ontbreken van een wetenschappelijk sluitende en te operationaliseren definitie van femicide spreken we daarom in deze bijdrage van vrouwenmoord. Tot op heden heeft veruit het meeste onderzoek naar moord op vrouwen zich toegespitst op één specifiek subtype, te weten partnerdoding (Garcia-Vergara e.a. 2022; Torrecilla e.a. 2019; UNODC 2023). Toch vereist het doel van gendermainstreaming in preventie van (fataal) geweld, zoals gedefinieerd in de Kyoto-verklaring van de Verenigde Naties, een breed beeld van *alle* omstandigheden waarin vrouwen worden vermoord (Verenigde Naties 2021).

Om het tekort aan data over vrouwenmoord in Nederland aan te pakken, hebben wij binnen de Universiteit Leiden de *Femicide Monitor* ontwikkeld – een database met geregistreerde gevallen van doodslag en moord met vrouwelijke slachtoffers in Nederland, gebaseerd op officiële politiegegevens, juridische dossiers en media-artikelen. De naam van de monitor verdient nuance. Hoewel we in dit artikel spreken van vrouwenmoord, draagt de monitor de term die in de politiek, het beleid en de media vaak wordt toegepast. Omdat de monitor juist het grotere publiek – onder wie beleidsmakers, journalisten en professionals – bedient, spreken we dan ook van de Femicide Monitor. Dit artikel presenteert het eerste empirische onderzoek dat gebruikmaakt van de Femicide Monitor. Het draagt bij aan het dichten van de bestaande onderzoekslacune door de eerste bevindingen uit de analyse van deze dataset te delen. Deze bevindingen omvatten een gedetailleerde beschrijving van karakteristieken van zaken, daders en slachtoffers. De onderzoeksvraag luidt: ‘Welke patronen en trends zien we in zaken van vrouwenmoord in Nederland?’ Het onderzoek is exploratief en beschrijvend van aard – daarom worden er geen expliciete hypothesen opgesteld.

We geven eerst een beknopt overzicht van de huidige stand van onderzoek naar vrouwenmoord wereldwijd en in Nederland. Hierna komen de methoden aan bod, gevolgd door een uiteenzetting van de resultaten van ons onderzoek. Het artikel sluit af met een discussie over de bevindingen en onze plannen voor toekomstig onderzoek.

Huidige patronen en trends in vrouwenmoord

Patronen in vrouwenmoord

Een recent overzicht heeft laten zien dat iets meer dan de helft (55%) van alle vrouwelijke moordslachtoffers wereldwijd wordt gedood door een (ex-)partner of familielid (UNODC & UN Women 2023). Dit staat in scherp contrast met mannelijke moordslachtoffers, die veelal buitenshuis, door een niet-familielid worden gedood. Het is daarom wellicht niet verbazingwekkend dat het grootste deel van eerder empirisch wetenschappelijk onderzoek naar vrouwenmoord zich heeft gericht op partnerdoding van vrouwen door mannen als belangrijkste vorm (bijvoorbeeld Toprak & Ersoy 2017; Torrecilla e.a. 2019). Een veelvoorkomende theorie om te kunnen verklaren waarom mannen de voornaamste daders zijn van partnerdoding en vrouwen de meest voorkomende slachtoffers, betreft de patriarchale theorie, voortkomend uit zowel psycho-evolutionaire (zie bijvoorbeeld Daly & Wilson 1988) als feministische benaderingen (Taylor & Jasinski 2011). Volgens de patriarchale invalshoek dient (fataal) geweld tegen vrouwen te worden beschouwd in de context van een patriarchale samenleving. Deze invalshoek is gebaseerd op de aanname dat in een dergelijke samenleving diegenen met de macht – mannen – controle uitoefenen op diegenen zonder macht – vrouwen – om te voorkomen dat hun dominante positie bedreigd wordt (Tracy 2007). Wanneer mannen de controle in de relatie met hun vrouwelijke partner verliezen, zullen zij trachten de controle te behouden – onder andere door het uitoefenen van geweld. Het doden van de partner wordt vanuit dit perspectief gezien als een fatale uitkomst van de poging van de mannelijke dader om controle te behouden over zijn vrouwelijke partner. Het is daarom wellicht niet verbazingwekkend dat eerdere overzichtsstudies hebben laten zien dat eerder huiselijk geweld en partnerdoding sterk gerelateerd zijn (Campbell e.a. 2003, 2007; Garcia e.a. 2007). Daarnaast blijkt

uit eerder onderzoek dat het risico op fataal geweld het grootst is wanneer de mannelijke dader de controle over zijn vrouwelijke partner dreigt te verliezen – bijvoorbeeld wanneer zij dreigt met het beëindigen van de relatie, er een echtscheiding wordt uitgesproken, of er vermoedens zijn van het hebben van een andere relatie. De internationale literatuur wijst dan ook uit dat (dreiging tot) verlating, bijvoorbeeld in de vorm van een echtscheiding, de meest voorkomende aanleiding voor partnerdodingen is (Block & Christakos 1995; Campbell e.a. 2007; Garcia e.a. 2007). Een eerdere verdiepende studie naar (ex-)partnerdoding in Nederland liet zien dat in twee derde van de gevallen het slachtoffer een relatie met de dader had, terwijl in een derde van de gevallen de relatie reeds was beëindigd (Aarten & Liem 2022). Deze observatie wordt tevens in andere studies gevonden (Campbell e.a. 2007) en benadrukt dat het risico op slachtofferschap nog lang na het beëindigen van de relatie hoog blijft. Hieraan gekoppelde veelvoorkomende motieven vormen angst voor verlating door het slachtoffer en het beschouwen van het slachtoffer als ‘eigendom’ (Aarten & Liem 2022). Andere veelvoorkomende factoren die het risico op partnerdoding vergroten, betreffen alcoholgebruik van de dader (Liem e.a. 2018), de aanwezigheid van vuurwapens, eerdere bijna fatale verwurging, gedwongen seks door de dader en de aanwezigheid van stiefkinderen van de dader (biologische kinderen van het slachtoffer) in het huishouden (Campbell e.a. 2003, 2007).

Daarnaast maakten Aarten en Liem (2022) op basis van een dossieranalyse van zestig zaken van partnerdoding een onderscheid tussen vijf typen daders: de ‘uitzichtloze’ dader, die zijn partner doodt als gevolg van externe stressoren, zoals grote financiële of gezondheidsproblemen (10%), de ‘ontoerekeningsvatbare’ dader, die het delict begaat uit een psychotische stoornis (20%), de ‘gekrenkte’ dader, die handelt uit narcistische krenking als reactie op een scheiding (37%), de ‘zelfverdedigende’ dader, waarbij sprake is van langdurig wederzijds geweld (17%), en de ‘blaffende en bijtende’ dader, die zijn partner al geruime tijd mishandelt, controleert en intimideert (17%). Het is goed om te benadrukken dat dit ideaaltypen zijn, waarbij enige overlap (bijvoorbeeld tussen gekrenkte daders en daders die al bekendstonden met controlerend en intimiderend gedrag) ook voorkwam. Dergelijk onderscheid tussen dadertypen is onder andere van belang in preventie. Immers, daders die primair handelen uit een sterk achteruitgaande psychische gezondheid (bijvoorbeeld in de context van een

psychose) behoeven andere interventies (zoals door de geestelijke gezondheidszorg) dan daders die hun partner doden in de context van langdurige intieme terreur en dwingende controle.

Partnerdoding is echter niet de enige vorm van vrouwenmoord in Nederland. Een tweede belangrijke categorie betreft moederdoding. Onderzoek naar ouderdoding maakt veelal een onderscheid tussen jeugdige en volwassen daders. Jeugdige daders vertonen doorgaans minder ernstige problematiek dan hun volwassen tegenhangers. Zij zijn veelal *first offenders* die proberen te ontsnappen aan ouderlijke tirannie. Tijdens de adolescentie, een periode waarin de ouder-kind-binding onder druk komt te staan door het losmakingsproces, kan ouderdoding een reactieve daad zijn: een reactie op langdurige mishandeling of misbruik door (een van) de ouders (Koenraadt & Liem 2024). Als we het specifiek hebben over doding van de *moeder*, valt op dat moederdoding regelmatig wordt geclassificeerd als een 'schizofreen delict', hoewel deze hypothese nog onvoldoende empirisch onderbouwd is. Wel toont eerder Nederlands onderzoek aan dat plegers van moederdoding ernstiger psychisch gestoord zijn dan plegers van vaderdoding (Koenraadt 1996). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat moeders vaker dan vaders zorg dragen voor hun volwassen, veelal nog thuiswonende zoons met psychische problemen. Hun fysieke nabijheid vergroot daarmee mogelijk het risico op slachtofferschap. Deze observatie rondom zorgtaken vormt een mogelijke aanwijzing voor de rol van gender in moederdoding.

De genderongelijkheid die we terugzien in partnerdodingen en ouderdodingen is in mindere mate zichtbaar in kinderdodingen. In Nederland worden ongeveer evenveel meisjes als jongens het slachtoffer van kinderdoding (Liem & Leistra 2024). Eerder onderzoek naar kinderdoding in het algemeen (zowel meisjes als jongens) liet zien dat de voornaamste motieven en oorzaken van kinderdoding onder andere bestaan uit dodelijke mishandeling, wraak ten opzichte van de (ex-)partner, pathologische drijfveren (waaronder depressieve en/of psychotische stoornissen) en eerwraak (Liem & Koenraadt 2008; Liem e.a. 2009). Er valt te beargumenteren dat gender slechts in de laatste categorie een belangrijke rol speelt, en niet of nauwelijks in de andere vormen van kinderdoding. Eerwraak betreft dodelijk geweld dat binnen gemeenschappen met sterke eernormen wordt ingezet om eerverlies te wreken. Het dient als morele sanctie op gedrag dat als eerbeschadigend wordt ervaren, vooral op het gebied van seksualiteit.

Meisjes en jonge vrouwen zijn hierin vaker slachtoffer dan jongens, omdat zij worden gezien als de dragers van de seksuele eer van de familie. Overtreding van traditionele gedragsnormen door meisjes – zoals relaties buiten het gezinsverband – wordt als bedreigender ervaren dan vergelijkbaar gedrag van jongens (Cooney 2014). Deze bevinding is afhankelijk van de context, zoals de bijdrage van Janssen en Janmaat in dit themanummer laat zien, waarin zij vinden dat mannen en jongens vaker slachtoffer van dergelijke delicten kunnen worden.

Andere categorieën van vrouwenmoord, die in eerder onderzoek werden onderscheiden, zijn kleiner van aard en betreffen dodingen op grootmoeders, zussen en andere vrouwelijke familieleden. Daarnaast kunnen vrouwen worden gedood in dodelijke overvallen, ruziemoorden, moorden begaan door verdachten met een psychotische stoornis of moorden in het criminele circuit (Liem & Leistra 2024; Liem e.a. 2024). Ook hier (zoals bij kinderdoding) is niet altijd duidelijk of en hoe het gender van het slachtoffer een rol speelde.

Tot dit punt hebben we vrouwenmoorden opgedeeld aan de hand van de relatie tussen slachtoffer en dader, maar een ander type dat aandacht verdient, zijn seksuele moorden – dodingen die een seksuele component hebben. Dit betreft dodingen waarin het slachtoffer (al dan niet vrijwillig) voor, tijdens of na de doding seksueel contact heeft gehad of hiertoe een poging is gedaan. Ook moorden in de context van sekswerk vallen in deze categorie (Spangenberg & Liem 2016).

Trends in vrouwenmoord

Mondiaal ligt het slachtofferschap van vrouwen in moordzaken op 2,2 per 100.000 (UNODC 2023). Vergeleken met dat niveau liggen de cijfers in West-Europa een stuk lager. Een recente internationaal vergelijkende studie liet zien dat in Nederland, Denemarken, Zweden en Zwitserland het risico voor vrouwen om slachtoffer te worden van moord rond de 0,5 per 100.000 schommelt (Liem e.a. 2024). In Frankrijk is het risico iets hoger, met 0,68, en in Finland nog iets hoger, met 0,99 per 100.000. Een van de redenen waarom deze West-Europese landen, waaronder Nederland, vergelijkbare slachtofferratio's laten zien, kan volgens Corradi en Stöckl (2016) worden gevonden in het feit dat deze landen zogenaamde 'early birds' zijn. Deze Europese landen hebben sinds midden jaren zeventig tot begin jaren tachtig overheids-

maatregelen ontwikkeld tegen huiselijk geweld. In Finland en Frankrijk begonnen deze maatregelen pas later – een iets verhoogd vrouwenmoordcijfer in deze landen zou hier een weerspiegeling van zijn. Elk van de onderzochte Europese landen maakte in de jaren tien een daling in het totale moordcijfer mee. Deze daling was in mindere mate zichtbaar onder het vrouwenmoordcijfer, dat relatief stabiel bleef. Hoewel het om verhoudingsgewijs relatief lage absolute aantallen per jaar gaat, laten deze moorden een spoor van onbegrip, onmacht en immens verdriet na voor nabestaanden, onder wie kinderen die in één gebeurtenis beide ouders verliezen. Moord op vrouwen raakt ook een ultieme paradox: daar waar men zich thuis het veiligst dient te voelen, binnen de eigen omgeving, in gezelschap van partner en familieleden, is in het geval van vrouwenmoord juist het eigen huis de meest kwetsbare plek. Deze paradox benadrukt het belang om het vrouwenmoordcijfer verder omlaag te brengen.

Wanneer we de Nederlandse situatie nader onder de loep nemen, laten eerdere overzichtsstudies zien dat het moordcijfer enkele decennia gestaag aan het dalen was (Aarten e.a. 2019; Liem & Leistra 2024). De daling was het sterkst voor moorden met mannelijke daders en mannelijke slachtoffers, maar ook moorden met vrouwelijke slachtoffers daalden in de jaren negentig en nul aanzienlijk. Niet alleen zijn de absolute aantallen gedaald, ook het relatieve risico – rekening houdend met de bevolkingsgroei – laat in de jaren negentig en nul een dalende trend zien. Deze daling kan worden verklaard door maatschappijbrede veranderingen, waaronder verbeterde toegang tot professionele hulp bij huiselijk geweld, toegenomen gendergelijkheid, een hogere scheidingscijfer en een verminderde maatschappelijke tolerantie ten opzichte van huiselijk geweld (Liem e.a. 2018). Daar komt bij dat vrouwen financieel meer op eigen benen kunnen staan – en daardoor in mindere mate dan voorheen genoodzaakt zijn uit financiële overwegingen in een gewelddadige relatie te blijven. Deze observatie komt overeen met de zogenaamde ‘verbeteringshypothese’, die stelt dat hogere niveaus van gendergelijkheid vrouwen in staat stellen om zichzelf te onttrekken aan een gewelddadige relatie. Daarom zou het verminderen van genderongelijkheid, bijvoorbeeld door betere werkgelegenheidskansen, gelijke posities op de arbeidsmarkt en een hoger inkomen voor vrouwen, bijdragen aan een lager vrouwenmoordcijfer, aangezien hun financiële onafhankelijkheid vrouwen in

staat zou stellen om een gewelddadige relatie te verlaten (Heirigs & Moore 2018).

Samenvattend wordt de literatuur over vrouwenmoord gekenmerkt door een sterke focus op partnerdoding. Ook van andere typen doding is bekend dat zij voornamelijk vrouwen treffen (seksuele en ouderdoding), maar een overzicht waarin alle verschillende typen van vrouwenmoord samengebracht worden, ontbreekt. In deze studie willen we de aard en omvang van vrouwelijk slachtofferschap van moord en doodslag in Nederland in kaart brengen, waarin we nader stilstaan bij de contexten waarin vrouwen om het leven worden gebracht. Hierin bouwen we deels voort op de inzichten en data die we hebben verkregen in eerdere studies naar (ex-)partnerdoding, ouderdoding, kinderdoding en seksuele doding, met het verschil dat we in deze studie *alle recente* zaken van vrouwenmoord beschrijven.

Methoden

Voor deze studie is gebruikgemaakt van de *Femicide Monitor*, een databank die alle vrouwenmoorden in Nederland in de periode 2014-2024 bevat. Aangezien er, zoals hierboven beschreven, nog geen uniforme wetenschappelijke criteria bestaan voor het operationaliseren van femicide, omvat de *Femicide Monitor* alle gevallen van moord en doodslag met vrouwelijke slachtoffers (d.w.z. slachtoffers die als vrouw geboren zijn). Het onderzoek is exploratief van aard: we hebben beschrijvende analyses uitgevoerd, met behulp van de statistische software IBM SPSS Statistics (versie 28).

Casusselectie

Relevante zaken zijn in eerste instantie geïdentificeerd op basis van overzichten die jaarlijks worden gepubliceerd door *Elsevier Magazine*. Deze overzichten documenteren zaken die in de Nederlandse media zijn verschenen en die betrekking hebben op moord (art. 289 en 291 van het Wetboek van Strafrecht (Sr)) en doodslag (art. 287, 288 en 290 Sr). Dodelijke verkeersincidenten waarbij sprake was van een aanklacht wegens doodslag worden wel in de overzichten opgenomen, maar laten wij – gezien de andersoortige toedracht van verkeersdelicten – voor de huidige analyses buiten beschouwing. Langdurige ver-

missingen, selectieve abortussen, euthanasie, zelfdodingen en zaken waarbij de doodsoorzaak na autopsie onduidelijk bleef, zijn ook niet meegenomen.

Bronnen en codering van variabelen

Informatie die gebruikt is voor het coderen van de zaken in de monitor is afkomstig uit meerdere databronnen (met als peildatum voorjaar 2025), te weten: mediaberichten, officiële politiedata en juridische documentatie. De overzichten die we als uitgangspunt nemen, zijn opgebouwd aan de hand van berichtgeving van het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP) en diverse krantenartikelen (zie ook Nieuwbeerta & Leistra 2003). Voor ieder van deze zaken zijn nieuwsberichten geïdentificeerd door middel van een zoekopdracht in de krantendatabank LexisNexis met als zoektermen: (1) de datum van het delict, (2) de plaats van het delict, en (3) trefwoorden zoals ‘dood’, ‘moord’, ‘doodslag’ of ‘dodelijk’. Informatie afkomstig uit deze nieuwsartikelen wordt gebruikt om de zaken te contextualiseren.

Om de betrouwbaarheid van de gegevens te waarborgen hebben we aanvullende verificaties uitgevoerd. Daarbij zijn de mediagegevens vergeleken met data uit de Basisvoorziening Handhaving (BVH), ontsloten in het managementinformatiesysteem van de Nederlandse politie (zie ook Liem e.a. 2018). Data die worden bijgehouden in dit systeem richten zich op onder andere de modus operandi en de relatie tussen slachtoffer en verdachte, maar ook op de tijd waarop het delict plaatsvond, en werd gemeld, en op de locatie van het delict.

Hiernaast hebben we gebruikgemaakt van openbare juridische documentatie, zoals uitspraken op rechtspraak.nl, om aanvullende gegevens over de zaken te verzamelen. Tijdens strafprocedures worden kerngegevens geregistreerd, zoals persoonsgegevens en het verloop van de zaak, waaronder de arrestatie, de veroordeling en de opgelegde sanctie of maatregel. Omdat de juridische afhandeling vaak meerdere jaren duurt, is de beschikbare informatie volledig bij oudere zaken. Mede gezien de duur van het proces en omdat sommige zaken in de onderzochte periode nog onder behandeling zijn, spreken we in deze bijdrage van ‘verdachten’ in plaats van daders.

Tot slot hebben we, om het relatieve risico per jaar per leeftijdscategorie te berekenen, gebruikgemaakt van bevolkingscijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

De zaak-, slachtoffer- en verdachtekaracteristieken zijn vervolgens gecodeerd aan de hand van het Dutch Homicide Monitor Codebook – een afgeleide van de European Homicide Monitor, een Europees uniform gevalideerd systeem voor het coderen van levensdelicten (Granath e.a. 2011; Liem e.a. 2013). Binnen deze codering wordt per zaak één primaire verdachte aangewezen. De primaire verdachte is gedefinieerd als de enige verdachte, de verdachte met de hoogste opgelegde straf of de oudste verdachte. Wanneer in de resultaten wordt gesproken over karakteristieken van de verdachte, betreft dit dus steeds de primaire verdachte. Tot slot nog een taalkundige opmerking. Het Nederlands kent geen sociaalwetenschappelijke term voor het Engelse ‘homicide’. In plaats daarvan wordt veelal de juridische term ‘moord’ gebruikt. In wat volgt spreken we daarom gemakshalve van ‘vrouwenmoord’, hoewel we strikt genomen zowel moordzaken als doodslagzaken met vrouwelijke slachtoffers meenemen in de analyse.

Resultaten: patronen en trends in vrouwenmoord 2014-2024

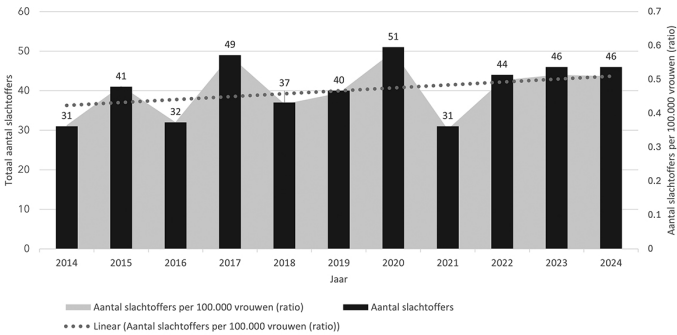
Zaakkarakteristieken

Tussen 1 januari 2014 en 31 december 2024 vonden in Nederland in totaal 429 zaken van moord of doodslag met (een) vrouwelijk(e) slachtoffer(s) plaats. Het ophelderingspercentage van vrouwenmoord, ofwel de arrestatie van ten minste één verdachte door de politie, was 96%. In totaal kwamen in de 429 zaken 448 vrouwelijke slachtoffers om het leven; de meerderheid van de zaken (92%) betrof één vrouwelijk slachtoffer. In totaal waren 457 verdachten betrokken, die in het merendeel van de gevallen alleen handelden (90%).

In tegenstelling tot de eerder waargenomen daling van vrouwenmoord in Nederland in de jaren negentig en nul (Aarten & Liem 2022; Liem & Leistra 2024), lijkt deze dalende trend zich niet voort te zetten in het afgelopen decennium (zie figuur 1). We lijken daarentegen een kentering te zien, met in de afgelopen jaren een lichte toename in het risico voor vrouwen (gestandaardiseerd per 100.000) om te komen overlijden door een moord.

De vrouwelijke slachtoffers zijn om het leven gebracht in diverse contexten. In de onderzochte periode ging het in iets meer dan de helft

Figuur 1 Aantal en ratio vrouwenmoord en -doodslag in Nederland, 2014-2024

van de zaken om een (ex-)partnerdoding (57%), gevolgd door andere dodingen in familieverband, waaronder het doden van moeders, zussen of andere vrouwelijke familieleden (14%). Zo'n 4% van alle vrouwenmoorden betrof kinderdodingen. Een andere groep die relatief klein in omvang was, betrof dodingen die primair gedreven waren door een psychotische stoornis en waar verdachte en slachtoffer geen familieband hadden (6%). Daarnaast werden vrouwen gedood in de context van (buren)ruzies (5%), roofmoorden (3%), seksuele moorden (2%) en moorden binnen het criminele circuit (1%). In 7% van de zaken kon het type doding niet worden vastgesteld. De resterende zaken (1%) werden gecategoriseerd onder 'overig'. Een voorbeeld van een dergelijke zaak betreft de bomaanslag in de Tarwekamp in Den Haag in 2024, waarbij verschillende dodelijke slachtoffers vielen, onder wie twee vrouwen. De verdachte leek de winkel van zijn ex-partner te willen laten opblazen, maar omdat de ex-partner hierbij zelf geen slachtoffer werd, is de zaak niet gecodeerd als partnerdoding, maar onder de categorie 'overig' – de slachtoffers waren immers geen (ex-)partner van de verdachte en zijn medeverdachten.

In meer dan driekwart van de zaken vond het delict binnenshuis plaats (79%), waaronder woningen die gedeeld werden door slachtoffer en verdachte, het huis van één van beiden, of van een derde. Ook tijdelijke verblijven, zoals hotels of slaapzalen, vielen hieronder. Ongeveer 14% van de zaken vond plaats in openbare ruimtes, zoals op een publieke weg of in een park, bos of recreatiegebied. Bijna de helft van

de slachtoffers werd gedood met een steekwapen (45%), gevolgd door wurging en verstikking (24%) en vuurwapens (13%) (zie tabel 1).

Tabel 1 Zaakkenarakteristieken van vrouwenmoord in Nederland, 2014-2024 (N=429)

	N	%
<i>Aantal slachtoffers</i>		
Totaal	429	100,0
1	396	92,3
>1	33	7,7
<i>Aantal verdachten</i>		
Totaal	429	100,0
1	388	90,4
>1	26	6,0
Verdachte(n) onbekend	15	3,5
<i>Plaats delict</i>		
Totaal	429	100,0
Onbekend	19	
Woning, bewoner onbekend	18	4,4
Woning van verdachte en slachtoffer	166	40,5
Woning van verdachte	20	4,9
Woning van slachtoffer	115	28,0
Woning van een ander persoon	6	1,5
Instelling of slaapzaal	12	2,9
Hotel of motel	5	1,2
Park, bos of recreatiegebied	14	3,4
Publieke weg, openbaar vervoer of andere openbare plek	44	10,7
Overig	10	2,3
<i>Modus operandi</i>		
Totaal	429	100,0
Onbekend	87	
Vuurwapen	43	12,6
Snij-/steekwapen	155	45,3
Slagwapen	15	4,4
Wurging/verstikking	81	23,7
Brand	11	3,2
Lichamelijk geweld	22	6,5
Overig	15	4,5

Karakteristieken van slachtoffers en verdachten

De gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke slachtoffers bedroeg 43 jaar, maar rond dit gemiddelde bestaat ook een behoorlijke spreiding ($SD=21$) (zie tabel 2). Wanneer we kijken naar het relatieve risico per leeftijdscategorie, zien we dat vrouwen in de leeftijdscategorieën van 20-39 jaar en 40-59 jaar het grootste risico lopen om het leven gebracht te worden (respectievelijk 0,65 en 0,52 per 100.000 vrouwelijke inwoners). Lagere relatieve risico's werden vastgesteld in de categorieën 60-79 en 80+ met respectievelijk 0,32 en 0,39 slachtoffers per 100.000 vrouwelijke inwoners, gevolgd door meisjes en jonge vrouwen van 0-19 jaar (0,25 slachtoffers per 100.000 vrouwelijke inwoners).

De decenniumlange ontwikkeling van het risico per leeftijdsgroep over de jaren is weergegeven in figuur 2. Het risico in de leeftijdscategorie 80+ blijkt over de jaren sterk te fluctueren. Dat kan worden toegeschreven aan het feit dat dit een klein aantal slachtoffers over de jaren heen betreft, wat zich vertaalt naar sterke jaarlijkse schommelingen.

Eerder werd op zaakniveau gekeken naar de contexten waarin vrouwen om het leven zijn gebracht. Hier wordt op slachtofferniveau nader geanalyseerd hoe de relatie tussen het slachtoffer en de verdachte eruitziet binnen de meest voorkomende contexten, namelijk partnerdoding, kinderdoding en andere dodingen in familieverband. Binnen de categorie (ex-)partnerdoding is (zoals verwacht) de meest voorkomende relatie van het slachtoffer tot de verdachte die van echtgenote of huidige vriendin (samen driekwart van alle slachtoffers in deze context). De relaties 'ex-vrouw' en 'ex-vriendin' vertegenwoordigden gezamenlijk het resterende kwart van de gevallen. Daarnaast werden in enkele gevallen van (ex-)partnerdoding (2%) ook de (stief)kinderen omgebracht als secundaire slachtoffers.

Kinderdodingen met meisjes als slachtoffer betroffen in het merendeel biologische dochters (94%) en in een klein deel stiefdochter (6%).

Andere dodingen in familieverband betroffen veelal slachtoffers die moeders van de verdachte waren (70%), zussen (12%), (over)grootmoeders (7%) en andere vrouwelijke familieleden (8%).

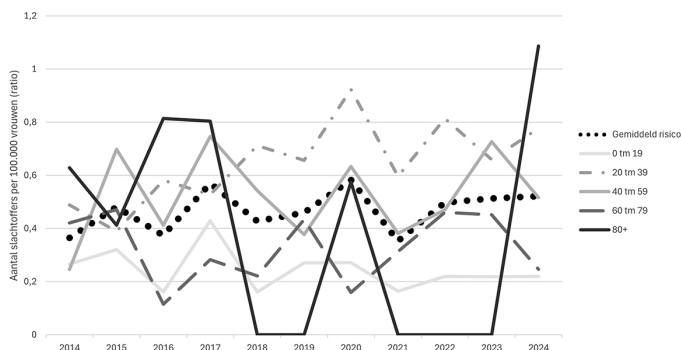
De gemiddelde leeftijd van de verdachten bedroeg 44 jaar, maar ook hier bestaat er rond het gemiddelde een behoorlijke spreiding ($SD=21$). Negen op de tien verdachten van vrouwenmoord en -doodslag is man (91%). In 13% van de zaken ging de verdachte over tot zelf-

doding en in 6% van de gevallen tot een poging tot zelfdoding – deze volgde in veruit de meeste gevallen op een (ex-)partnerdoding, een kinderdoding of een combinatie van de twee.

Tabel 2 Karakteristieken van slachtoffers (N=448) en verdachten (N=429) van vrouwenmoord in Nederland, 2014-2024

	N	%
<i>Leeftijd slachtoffer</i>		
Totaal	448	100,0
Onbekend	19	
0-19 jaar	50	11,7
20-39 jaar	154	35,9
40-59 jaar	137	31,9
60-79 jaar	66	15,4
80+	22	5,1
<i>Leeftijd verdachte</i>		
Totaal	429	100,0
Onbekend	56	
0-19 jaar	11	2,9
20-39 jaar	170	45,6
40-59 jaar	154	41,3
60-79 jaar	34	9,1
80+	4	1,1
<i>Geslacht verdachte</i>		
Totaal	429	100,0
Man	392	91,4
Vrouw	21	4,9
Onbekende verdachte	16	3,7
<i>Suicide verdachte</i>		
Totaal	429	100,0
Onbekend	13	
Geen suicide/suicidepoging	331	79,6
Suicide	52	12,5
Suicidepoging	23	5,5
Onbekende verdachte	10	2,4

Figuur 2 Relatief risico op slachtofferschap voor vrouwen per leeftijdscategorie in Nederland, 2014-2024

Discussie: duiden van patronen en trends in vrouwenmoord 2014-2024

De daling in vrouwenmoord, die we in de jaren negentig en nul zagen, heeft zich de afgelopen jaren niet doorgezet. In plaats van een gestage continuerende daling is een relatief stabiele, ietwat stijgende trend te ontwaren. Het is mogelijk dat de factoren die hebben bijgedragen aan de daling in de afgelopen jaren (zoals besproken in de inleiding) hun plafond hebben bereikt. Dit impliceert dat het ‘residu’ aan vrouwenmoorden dat jaarlijks nog plaatsvindt, op een andere manier verklaard dient te worden. Immers, met een voortschrijdende, toenemende gelijkheid, vrouwelijke onafhankelijkheid ten opzichte van mannen en maatschappijbrede bewustwording van huiselijk geweld in het afgelopen decennium zouden we ook een afname in vrouwenmoord verwachten, geen stabiliteit. Een mogelijk antwoord zou kunnen liggen in de mate waarin pathologie een rol speelt bij dergelijke moorden. Een dergelijke hypothese is eerder opgeworpen door twee IJslandse moordonderzoekers, die stelden dat de omvang van ‘normale’ moorden (d.w.z. moorden zonder duidelijk aanwezige psychopathologie) aan sociologische factoren onderhevig was, terwijl de omvang van ‘abnormale’ moorden (waarbij psychopathologie een grote rol speelde) een afspiegeling vormde van psychiatrische problematiek in een samenleving (Petursson & Gudjonsson 1981; Gudjonsson & Petursson 1982). De Britse epidemioloog Jeremy Coid (1983) verijfde deze hypothese door te stellen dat ‘abnormale moorden’ relatief

constant blijven over de tijd, ondanks variaties in andere typen moorden. Wellicht kunnen we de huidige stabiliteit van het moordcijfer onder vrouwen volgens dezelfde wetmatigheid uitleggen en dienen we verklaringen voor deze moorden onder andere te zoeken in de (psycho)pathologie van de verdachte. Zo zien we in de context van partnerdodingen zaken waar de controledrang van de verdachte pathologische vormen aanneemt.

Een andere verklaring voor het uitblijven van een verdere daling in vrouwenmoord kan liggen in de zogenaamde *backlash*-hypothese. Deze hypothese suggereert dat een toename van gendergelijkheid resulteert in hogere niveaus van vrouwelijk slachtofferschap, dat wil zeggen een onmiddellijke terugslag, ofwel ‘backlash’ (Russell 1975), waarna op langere termijn een daling volgt. Volgens het *backlash*-perspectief komt de status van mannen onder druk te staan door de toenemende gendergelijkheid. Als reactie op statusverlies grijpen mannen in eerste instantie naar vrouwonvriendelijke uitspraken, ook wel bekend als het ‘Andrew Tate-effect’ en te zien in de miniserie *Adolescence*. Sterkere reacties kunnen bestaan uit vernedering, controle, isolatie van het vrouwelijke slachtoffer, en uiteindelijk uit (dreiging met) geweld om deze tendens tot gelijkheid tegen te gaan in hun eigen relatie, en het traditionele patriarchale systeem te beschermen. Zulk geweld zou op zijn beurt weer tot uiting komen in hogere moordcijfers onder vrouwen. De *backlash*-hypothese houdt verband met een opzettelijke mannelijke reactie of ‘vergelding’ gericht tegen meer geëmancipeerde vrouwen om het patriarchaat te verdedigen of te herstellen (Whaley e.a. 2013). Wanneer we deze redenering volgen, zou het vrouwenmoordcijfer de komende jaren zelfs nog iets verder kunnen gaan stijgen in traditioneel georiënteerde relaties – alvorens het opnieuw daalt naarmate gendergelijkheid in de gehele maatschappij een vanzelfsprekendheid is geworden.

Onze bevindingen geven verder aan dat vrouwelijke moordslachtoffers een diverse groep vormen en dat vrouwen worden gedood in een reeks van verschillende contexten. Iets meer dan de helft van de vrouwelijke slachtoffers werd gedood in het kader van een (voormalige) partnerrelatie. Een op de vijf vrouwelijke slachtoffers betroffen kinderen, moeders, zussen of andere vrouwelijke familieleden. Daarnaast werden vrouwen gedood in (buren)ruzies, in overvallen of in een seksuele context. Om tot adequate preventiemaatregelen te komen, en hier passend beleid op te ontwerpen, dienen we deze heterogeniteit

van moord op vrouwen te erkennen (zie ook Liem 2021). Immers, wanneer we moord op vrouwen reduceren tot slechts één prototype (namelijk die van langdurige fysieke mishandeling van vrouwen door hun (ex-)partner, uitmondend in dodelijk geweld), doen we geen recht aan de diverse contexten waarin zij slachtoffer worden van geweld. In het verlengde daarvan is de mogelijke reductie die we kunnen bereiken in fataal geweld tegen vrouwen tevens gering. Wanneer we ons slechts richten op de groep vrouwen die reeds contact heeft met politie en justitie in het kader van eerder huiselijk geweld, zien we andere belangrijke risicogroepen (denk aan populaties die kwetsbaar zijn door verslavingsproblematiek, gezondheidsproblematiek en/of psychische problematiek) over het hoofd.

Vervolgstappen

De vraag die tot op heden onbeantwoord blijft, en centraal zal staan in vervolgonderzoek, is welke rol gender precies speelt in de pluriformiteit van vrouwenmoord in Nederland, en hoe dit te operationaliseren – op een dusdanige wijze dat dit over de tijd heen en internationaal te vergelijken is.

De data die we tot nu toe verzamelden, stellen ons nog niet in staat om de bovengenoemde hypothesen expliciet te toetsen. Hetzelfde geldt voor het in kaart brengen van eventuele waarschuwingssignalen, waaronder eerdere dreigingen het slachtoffer te doden, dreigingen met zelfdoding, aanwezigheid van stiefkinderen in het huishouden en eerdere bijna fatale verwurging. Door verdiepende dossieranalyse, aangevuld met interviews met nabestaanden, hopen we de komende vier jaar meer zicht te krijgen op factoren die een rol spelen bij de totstandkoming van het delict. Redenerend vanuit het idee van ‘abnormaliteit’ (Coids hypothese) en statusverlies (*backlash*-hypothese) valt te denken aan factoren zoals psychische problematiek, middelengebruik en genderspecifieke patronen zoals statusverschil tussen verdachte en slachtoffer, verlies van status en verschuiving van traditionele rolpatronen. De komende jaren zijn we voornemens om deze en andere factoren nader in kaart te brengen. Daarnaast willen we in toekomstige verdiepende studies nader onderzoeken wat de rol is van misogynie en traditionele genderopvattingen bij verdachten van vrouwenmoord. Tot slot beogen we nader aandacht te besteden aan de (juridische en gedragskundige) afdoening van deze zaken.

Nadere aandacht moet uitgaan naar dwarsverbanden tussen de verschillende typen dodingen, met daarbij de vraag in hoeverre overlap-pende patronen of risicofactoren zichtbaar zijn. Recente casussen, zoals de dubbele kinderdoding in Beerta, roepen vragen op over mogelijk gedeelde dynamieken tussen (ex-)partnerdoding en kinderdoding – waarbij kinderen het slachtoffer worden van agressie richting de (ex-)partner. Hetzelfde geldt voor zaken van eerwraak, uitgevoerd door zoon, vader of andere familieleden, en voor zaken waarin forse psychiatrische (psychotische) problematiek van de verdachte op de voorgrond staat. De mate waarin situationele kenmerken – zoals fysieke nabijheid van het slachtoffer – een rol spelen (in plaats van fixatie met een bepaald slachtoffer, zoals in (ex-)partnerdoding), brengt belangrijke implicaties voor preventie met zich mee.

Tot slot willen we in toekomstig onderzoek meer aandacht besteden aan intersectionaliteit. Deze term vond zijn oorsprong in het erkennen dat vrouwen van kleur meervoudig leed ondervinden van racisme en seksisme, hetgeen verder gaat dan ‘slechts’ fysiek geweld, en zich uitstrekt tot leed door armoede, zorgtaken en een gebrek aan beroepsvaardigheden (Crenshaw 1991). Behalve genderidentiteit zijn er vele diverse, elkaar kruisende systemen van exclusie en oppressie die bij vrouwelijk slachtofferschap van moord van toepassing kunnen zijn (Cullen e.a. 2021). In de komende jaren willen we een begin maken met het systematisch in kaart brengen van deze aspecten, zoals etnische achtergrond, seksuele oriëntatie, klasse en handicap.

Deze studie onderstreept het belang van de Femicide Monitor als essentieel instrument om risicopatronen en structurele factoren in vrouwenmoord tijdig te signaleren. Door inzicht te bieden in de dynamiek van dodelijk geweld hopen we gericht bij te dragen aan effectievere preventie en vroegtijdige interventie, waarmee escalatie van geweld tegen vrouwen beter kan worden voorkomen.

Literatuur

Aarten & Liem 2022

P. Aarten & M. Liem, *Een nieuwe typologie van partnerdoding*, Universiteit Leiden & Stichting Achmea Slachtoffer en Samenleving 2022.

Aarten e.a. 2019

P. Aarten, H. Schönberger & M. Liem, '25 jaar moord in Nederland', *Tijdschrift voor Criminologie* (61) 2019, afl. 3, p. 260-270.

Block & Christakos 1995

C.R. Block & A. Christakos, 'Intimate partner homicide in Chicago over 29 years', *Crime & Delinquency* (41) 1995, afl. 4, p. 496-526.

Campbell e.a. 2003

J.C. Campbell e.a., 'Risk factors for femicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study', *American Journal of Public Health* (93) 2003, afl. 7, p. 1089-1097.

Campbell e.a. 2007

J.C. Campbell e.a., 'Intimate partner homicide. Review and implications of research and policy', *Trauma, Violence, & Abuse* (8) 2007, afl. 3, p. 246-269.

Coid 1983

J. Coid, 'The epidemiology of abnormal homicide and murder followed by suicide', *Psychological Medicine* (13) 1983, afl. 4, p. 855-860.

Cooney 2014

M. Cooney, 'Death by family: Honor violence as punishment', *Punishment & Society* (16) 2014, afl. 4, p. 406-427.

Corradi & Stöckl 2016

C. Corradi & H. Stöckl, 'The lessons of history: The role of nation-states and the EU fighting violence against women in 10 European countries', *Current Sociology* (64) 2016, afl. 4, p. 671-688.

Crenshaw 1991

K. Crenshaw, 'Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color', *Stanford Law Review* (43) 1991, afl. 6, p. 1241-1299.

Cullen e.a. 2021

P. Cullen, M. Dawson, J. Price & J. Rowlands, 'Intersectionality and invisible victims: Reflections on data challenges and vicarious trauma in femicide, family and intimate partner homicide research', *Journal of Family Violence* (36) 2021, p. 619-628.

Daly & Wilson 1988

M. Daly & M. Wilson, *Homicide*, New York: Aldine de Gruyter 1988.

Dawson & Carrigan 2021

M. Dawson & M. Carrigan, 'Identifying femicide locally and globally: Understanding the utility and accessibility of sex/gender-related motives and indicators', *Current Sociology* (69) 2021, afl. 5, p. 682-704.

Dawson & Vega 2023

M. Dawson & S.M. Vega, *The Routledge international handbook on femicide and feminicide*, Londen: Routledge 2023.

Garcia e.a. 2007

L. Garcia, C. Soria & E.L. Hurwitz, 'Homicides and intimate partner violence. A literature review', *Trauma, Violence, & Abuse* (8) 2007, afl. 4, p. 370-383.

Garcia-Vergara e.a. 2022

E. Garcia-Vergara e.a., 'Comprehensive analysis of factors associated with intimate partner femicide: A systematic review', *International Journal of Environmental Research and Public Health* (19) 2022, afl. 12, <https://doi.org/10.3390/ijerph19127336>.

Granath e.a. 2011

S. Granath e.a., *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden*, Stockholm: Bra 2011.

Gudjonsson & Petursson 1982

G.H. Gudjonsson & H. Petursson, 'Some criminological and psychiatric aspects of homicide in Iceland', *Medicine, Science and the Law* (22) 1982, p. 91-98.

Heirigs & Moore 2018

M.H. Heirigs & M.D. Moore, 'Gender inequality and homicide: A cross-national examination', *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice* (42) 2018, afl. 4, p. 273-285.

Koenraadt 1996

F. Koenraadt, *Ouderdoding als ultiem delict*, Deventer: Gouda Quint 1996.

Koenraadt & Liem 2024

F. Koenraadt & M. Liem, 'Fataal huiselijk geweld. Doding van eigen kind, partner of ouder', in: B. van der Vorm (red.), *Strafrechtelijke criminologie*, Den Haag: Boom 2024, p. 143-155

Liem 2021

M.C.A. Liem, 'Femicide: een kritische reflectie op het gebruik van de term', *Boom Strafbblad* 2021, afl. 5, p. 164-166, <https://doi.org/10.5553/BSb/266669012021002005002>.

Liem & Koenraadt 2008

M. Liem & F. Koenraadt, 'Filicide: A comparative study of maternal versus paternal child homicide', *Criminal Behaviour and Mental Health* (18) 2008, afl. 3, p. 166-176.

Liem & Leistra 2024

M. Liem & G. Leistra, *Mythen over moord. Dertig jaar geweld in Nederland*, Amsterdam: Balans 2024.

Liem e.a. 2009

M. Liem, M. Hengeveld & F. Koenraadt, 'Kinderdoding gevolgd door een ernstige poging tot zelfdoding', *Tijdschrift voor Criminologie* (51) 2009, afl. 3, p. 262-276.

Liem e.a. 2013

M. Liem e.a., 'Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. First findings from the European Homicide Monitor', *Homicide Studies. An Interdisciplinary & International Journal* (17) 2013, afl. 1, p. 75-95.

Liem e.a. 2018

M. Liem, I. de Jong & J. van Maanen, 'Partnerdoding in Nederland', *Tijdschrift voor Veiligheid* (17) 2018, afl. 4, p. 34-53.

Liem e.a. 2024

M. Liem, P. Aarten, S. Granath, J. Kivivuori, A. Langlade, K. Larchet, N. Markwalder, K. Suonpää, A. Thomsen & S. Walser 'Patterns of female homicide victimization in Western Europe', *International Criminology* (4) 2024, afl. 2, p. 177-190.

Nieuwbeerta & Leistra 2003

P. Nieuwbeerta & G. Leistra, 'Moord en doodslag in Nederland. Een overzicht van alle zaken in de periode 1992-2001', *Tijdschrift voor Veiligheid en Veiligheidszorg* (3) 2003, afl. 2, p. 36-54.

Petursson & Gudjonsson 1981

H. Petursson & G.H. Gudjonsson, 'Psychiatric aspects of homicide', *Acta Psychiatrica Scandinavica* (64) 1981, p. 363-372.

Radford & Russell 1992

J. Radford & D.E.H. Russell, *Femicide: The politics of woman killing*, New York: Twayne Publishers 1992.

Russell 1975

D.E.H. Russell, *The politics of rape: The victim's perspective*, New York: Stein and Day 1975.

Sarkar e.a. 2025

R. Sarkar, R. Bassed & J. Ozanne-Smith, 'Strategies to overcome barriers to the statistical representation of femicide data. A technical note', *International Journal of Legal Medicine* (39) 2025, p. 1343-1352.

Spangenberg & Liem 2016

E. Spangenberg & M. Liem, 'Sekuele doding in Nederland: een voorlopig overzicht', *Tijdschrift voor de Politie* (78) 2016, afl. 5, p. 16-19.

Taylor & Jasinski 2011

R. Taylor & J.L. Jasinski, 'Femicide and the feminist perspective', *Homicide Studies* (15) 2011, afl. 4, p. 341-362.

Toprak & Ersoy 2017

S. Toprak & G. Ersoy, 'Femicide in Turkey between 2000 and 2010', *PLOS One* (12) 2017, afl. 8, e0182409.

Torrecilla e.a. 2019

J.L. Torrecilla e.a., 'Evolution and study of a copycat effect in intimate partner homicides: A lesson from Spanish femicides', *PLOS One* (14) 2019, afl. 6, e0217914.

Tracy 2007

S.R. Tracy, 'Patriarchy and domestic violence: Challenging common misconceptions', *Journal of the Evangelical and Theological Society* (50) 2007, p. 573-94.

UNODC 2023

UNODC, *Global study on homicide*, Wenen: United Nations Office on Drugs and Crime 2023.

UNODC & UN Women 2023

UNODC & UN Women, *Gender-related killings of women and girls (femicide/feminicide)*, Wenen: United Nations Office on Drugs and Crime 2023.

Verenigde Naties 2021

Verenigde Naties, *Kyoto declaration. On advancing crime prevention, criminal justice and the rule of law: Towards the achievement of the 2030 agenda for sustainable development*, New York: Verenigde Naties 2021.

Walby 2023

S. Walby, 'What is femicide? The United Nations and the measurement of progress in complex epistemic systems', *Current Sociology* (71) 2023, afl. 1, p. 10-27.

Walby e.a. 2017

S. Walby e.a., *The concept and measurement of violence against women and men*, Bristol: Policy Press 2017.

Whaley e.a. 2013

R.B. Whaley, S.F. Messner & B.M. Veysey, 'The relationship between gender equality and rates of inter- and intra-sexual lethal violence: An exploration of functional form', *Justice Quarterly* (30) 2013, afl. 4, p. 732-754.

WHO 2024

WHO (World Health Organization), 'Gender and health', 2024, www.who.int/health-topics/gender.

Patronen van geweld in intieme relaties en femicide

*Katinka Lünemann**

In deze bijdrage ligt de focus op femicide als in 'het doden van een vrouw door haar (mannelijke) partner of ex-partner'. Deze definitie hangt samen met de scope van dit artikel: de samenhang tussen dwang en controle (intieme terreur) in een relatie en doding van vrouwen. Femicide blijkt vaak geen plotselinge uitbarsting van dodelijk geweld te zijn, maar vertoont een sluipend patroon van de ander manipuleren, dwingen en vergaand controleren, waardoor de vrouw aan weerbaarheid verliest en in een steeds groter isolement komt. Hoewel het ook voorkomt dat vrouwen hun (ex-)partner doden, gebeurt dit relatief zelden. Als vrouwen overgaan tot het doden van hun partner, ligt daar vaak een lange periode van steeds bedreigender geweld door hun partner aan ten grondslag. Om hieraan te ontsnappen wordt het doden van de partner als enige mogelijkheid gezien (Erikson & Mazerolle 2013). Om vrouwen beter te beschermen is het noodzakelijk om signalen van levensbedreigend geweld eerder te herkennen en de juiste maatregelen in te zetten.

In dit artikel staat de vraag centraal: wat gaat vooraf aan het doden van vrouwen door hun (ex-)partner? Eerst ga ik in op verschillende patronen van partnergeweld, met name intieme terreur, en de impact ervan op kinderen. Vervolgens schets ik de verschillende fasen die vooraf kunnen gaan aan het dodelijke geweld en welke rode vlaggen belangrijk zijn. Wat betekent deze kennis voor het handelen van professionals? Ik sluit deze bijdrage af met een conclusie.

Patronen van partnergeweld

Geweld in intieme relaties kent een grote variëteit in ernst van het geweld, mate van dwang en controle en de context waarin conflicten

* Mr. dr. K.D. Lünemann is werkzaam als senior-onderzoeker bij het Verwey-Jonker Instituut.

en geweld plaatsvinden. Een belangrijk onderscheid dat kan worden gemaakt, is een geweldspatroon voortkomend uit stressfactoren en dagelijkse spanningen (situationeel geweld) en een patroon waar geweld samenhangt met macht en controle van de ene partner over de andere partner (intieme terreur). Johnson (1995) toonde dit verschil als eerste aan op grond van een meta-analyse. Dit onderscheid, waar hieronder nader op wordt ingegaan, is helpend in het zoeken naar manieren om het geweld te stoppen en bescherming te bieden. Tegelijkertijd zijn er geen harde grenzen tussen deze twee patronen, er kunnen bijvoorbeeld vormen van controle zijn, terwijl er toch sprake is van situationeel geweld. Ook zijn er allerlei varianten binnen deze patronen, in mate van geweld, persoonlijkheidsproblematiek en sociaaleconomische situatie. Er kan een dynamiek zijn waar beide partners controle en macht uitoefenen, of er kan sprake zijn van geweld uit zelfverdediging in situaties van intieme terreur (Johnson & Leone 2005). Het is goed om te beseffen dat het niet zo is dat alleen bij intieme terreur doding plaatsvindt, en dat er een glijdende schaal is van duidelijk intieme terreur naar duidelijk situationeel geweld, waar allerlei varianten tussen zitten.

Het patroon van dwingende controle wordt vooral uitgeoefend door mannen over vrouwen en hangt samen met de machtsverschillen tussen mannen en vrouwen en de maatschappelijke normen over mannelijk en vrouwelijk gedrag (Stark 2007). Intieme terreur omvat verschillende manieren van dominantie en controle, waaronder financiële controle en vrijheidsbeperking. Het gaat om een samenspel van fysieke, psychische en seksuele dwang en het creëren van een sfeer van angst. Daarbij gaat het niet alleen om gedragingen, maar ook om zeggenschap en taakverdeling binnen de relatie. Het is een sluipend proces dat start met een romantische liefde, waar bezitsdrang en jaloezie verstoort zitten in een allesoverweldigende liefde en samen-zijn. Sluipenderwijs verandert de romantische aandacht in beperkingen; de vrouw wordt steeds verder beperkt in haar vrijheid, wordt geïsoleerd van vriendinnen, vrienden en familie, en wordt vernederd in het bijzijn van anderen. Er is (meestal) sprake van – vaak ernstig – geweld, ook seksueel geweld, met (ernstig) letsel tot gevolg. Vernederingen en het dreigen met geweld creëren een sfeer van angst. Door de continue vernederende opmerkingen hebben slachtoffers een zeer laag zelfvertrouwen, wat maakt dat ze negatieve opmerkingen van hun partner gaan geloven en daardoor in een negatieve spiraal terechtko-

men. Het geweld heeft grote gevolgen voor de mentale gezondheid van slachtoffers. Slachtoffers ervaren continu angst en zijn bang; elk willekeurig moment kan ontsporen, waardoor er continu stress is. Slachtoffers lopen een hoog risico op trauma, depressieve klachten en/of angststoornissen (Graham-Bermann & Edleson 2001; Johnson 2008; Johnson & Leone 2005; Le Compte & Groenen 2020; Lünemann e.a. 2024; Pico-Alfonso 2005; Stark 2007). Vrouwen kunnen ambivalent gedrag vertonen doordat er zowel gevoelens van gehechtheid en liefde zijn als gevoelens van angst. Het ambivalente gedrag bestaat uit bescherming van de dader en het minimaliseren van het geweld in de gesprekken met professionals of vrienden, en als er aangifte is gedaan bij de politie, het weer intrekken ervan.¹ Het verlaten van een relatie waarin sprake is van intieme terreur is een riskante onderneming: de kans op stalking is groot, evenals het risico om gedood te worden. De periode rond het verbreken van de relatie is de gevaarlijkste periode; (dreiging met verlating van de relatie, bijvoorbeeld door scheiding, is de meest voorkomende aanleiding voor partnerdoding (Campbell e.a. 2001, 2009; Liem e.a. 2018; Monckton Smith 2021). Voor bescherming vluchten vrouwen met hun kinderen naar de vrouwenopvang (Lünemann e.a. 2021; Römkens e.a. 2014; Steketee e.a. 2020).

In geval van situationeel geweld ontstaat het geweld meer uit onmacht; een opeenstapeling van stressfactoren leidt tot geweld en conflicten in het gezin. Het kan gaan om schulden, problemen op het werk, of plotselinge levensgebeurtenissen, zoals ziekte en verlies van werk. Hoe meer stressfactoren spelen en zich opstapelen, hoe groter de kans dat chronische irritatie ontstaat en er steeds vaker en sneller escalaties plaatsvinden. Met name middelengebruik versterkt dit effect (Cafferky e.a. 2018; Van Lawick 2014). Een hoge mate van stress kan tot conflicten leiden, waarbij het geweld ook van twee kanten kan komen; beide partners gebruiken dan vormen van geweld. Naast de angst voor de geweldsuitbarstingen zijn er ook goede momenten in de relatie en het gezin. Er is geen chronische angst voor de partner, zoals in geval van dwingende controle (Lünemann e.a. 2023; Steketee e.a. 2020).

Als we kijken naar het type dader, zou je kunnen zeggen dat in geval van intieme terreur er sprake is van een persoonlijkheidsstoornis in de zin van antisociale, narcistische of borderlinepersoonlijkheid, terwijl

1 Zie https://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/171_-_dwingende_controle_-_gids_politie_en_slachtofferhulp.pdf.

de groep van situationeel geweld bestaat uit stellen in het normale spectrum, waarbij het geweld alleen thuis plaatsvindt (Holtzworth-Munroe e.a. 2000).² Deze indeling doet echter geen recht aan de complexiteit van de geweldspatronen.

De verschillen tussen situationeel geweld en dwingende controle zijn, zoals eerder aangegeven, gradueel. Het is niet zo dat in geval van dwingende controle ook altijd sprake is van ernstig fysiek geweld, noch is er in geval van situationeel geweld altijd sprake van minder ernstig incidenteel geweld. In het geval van situationeel geweld kan net als bij intieme terreur sprake zijn van chronisch ernstig eenzijdig geweld, maar de dwingende controle ontbreekt dan (Nielsen e.a. 2016; Römkens 1992). Om het nog complexer te maken, ook in geval van situationeel geweld kunnen vormen van dwingende controle plaatsvinden (Gadd & Corr 2017).

Bovendien kan in geval van situationeel geweld sprake zijn van *family only*, maar ook van agressie thuis en in de publieke sfeer, en het geweld kan zeer ernstig zijn (Van Deuren e.a. 2021; Lünemann & Bruinsma 2005). Ditzelfde geldt voor intieme terreur, het kan om *family only* gaan en om agressie in het algemeen (Johnson 2008; Nielsen e.a. 2016; Stark 2007).

Impact geweldspatroon op kinderen

Patronen van partnergeweld hebben een verschillend effect op kinderen, waarbij de impact van dwang en controle meer impact heeft dan situationeel geweld. Uit verschillend onderzoek komt naar voren dat kinderen lijden onder de dwang en controle (Katz 2016, 2022; Thiara & Humphreys 2015).³ Kinderen zijn zich bewust van het controlerende gedrag. Ze ervaren een gebrek aan ruimte om zichzelf te uiten en voelen zich geïsoleerd, enerzijds omdat ze zich alleen veilig voelen op plekken waar geen andere gezinsleden komen, en anderzijds doordat er geen klasgenoten of buurkinderen mogen komen spelen of er geen contact is met de familie. Door het isoleren van de moeder worden vaak ook de sociale contacten van de kinderen ingeperkt, zeker bij

2 Arno van Dam spreekt liever over persoonlijkheidsdynamieken. Zie de podcast: A. van Dam & S. Dijkstra, 'Intieme terreur' (podcastaflevering), in: *Collectief leren: relationele veiligheid*, via <https://open.spotify.com/episode/28WsWlj1Vk7RGAcKcVg0sH>.

3 Zie ook de stichting Het Verdwenen Zelf, <https://verdwenenzelf.org>.

jonge kinderen. De kinderen hebben vaak last van psychische klachten, zoals angsten, en fysieke klachten, zoals bedplassen of overgeven. Ook kan sprake zijn van gedragsproblematiek, zoals autisme, ADHD en/of traumaklachten, en een emotieregulatiestoornis, wat gerelateerd kan zijn aan het geweld dat de kinderen meemaakten (Callaghan e.a. 2018; Katz 2016). Daarnaast kan het voorkomen dat de pleger het kind zo weet in te palmen of onder druk te zetten, dat het partij kiest voor de controlerende partner (Radford & Hester 2006; Thiara & Humphreys 2015).

Ook als sprake is van situationeel geweld lijden kinderen onder de agressie. Wat de impact is, hangt af van allerlei factoren, waaronder de ernst van het geweld, de risico- en beschermende factoren en de opvoedvaardigheden. Kinderen in een gezin reageren vaak zeer wisselend op het geweld. Leeftijd van de kinderen speelt een rol: oudere kinderen ontvluchten bijvoorbeeld het huis als er conflicten zijn om zo het gevoel van veiligheid bij zichzelf te herstellen, of gaan op hun kamer muziek luisteren. Kinderen kunnen vluchten, bevriezen, boos worden, tussen beide ouders komen, of 'stop ermee' of 'hou op' roepen. Veel kinderen blijven loyaal naar beide ouders en in geval van scheiding willen ze met beide ouders contact houden, wat vaak door de moeder gestimuleerd wordt (Davies e.a. 2016; Lünemann e.a. 2023; Meijer 2018; Pels e.a. 2011; Steketee e.a. 2020).

Het proces dat voorafgaat aan doding

Inmiddels weten we dat een aantal risicofactoren is te onderkennen als het gaat om partnerdoding (Campbell e.a. 2003; Aartsen e.a. 2020; Matias e.a. 2020). Belangrijke risicofactoren zijn controlerend gedrag in de relatie, het uiten van doodsb bedreiging en bedreiging in het algemeen, het dreigen met een wapen, gewelddadig en controlerend gedrag tijdens de zwangerschap, eerder fysiek geweld en stalking. Een belangrijke factor die in Nederland nog weinig wordt (h)erkend, is niet-fatale verwurging (Bastiaansen 2022; Spencer & Stith 2020). Een vrouw die door haar (ex-)partner niet fataal gewurgd wordt, loopt zeven keer meer kans om gedood te worden, zo komt uit een interna-

tionale studie naar voren (Glass 2008).⁴ Niet-fatale verwurging wordt dikwijls beschouwd als eenvoudige mishandeling en er wordt door de politie weinig doorgevraagd op deze vorm van geweld (Bastiaansen 2022).⁵ Niet-fatale verwurging kan leiden tot ernstige en soms blijvende gevolgen voor de fysieke en psychische gezondheid en dit staat in schril contrast met de benaming 'eenvoudige mishandeling'.⁶ Risicofactoren geven aan dat er een grotere kans op partnerdoding bestaat. Maar risicofactoren moeten in hun context worden beschouwd om een individuele inschatting te kunnen maken. Daarbij is het noodzakelijk om naar het patroon van gedragingen en naar de relationele dynamiek in de tijd te kijken. Monckton Smith (2021) benoemt drie belangrijke vragen: Is er een patroon te onderkennen waarin de ene partner het gedrag van de andere partner bepaalt, en zie je dit patroon ook bij voorgaande relaties van deze man? Betekent dit gedrag dat de partner haar gedrag en dagelijkse routines aanpast? En is zij chronisch bang? Met andere woorden, bevindt de vrouw zich in een gevaarlijke relatie? In het proces dat uiteindelijk leidt tot doding van de partner zijn volgens Monckton Smith acht fasen te onderkennen:

1. geschiedenis van de persoon die dwingend is;
2. begin van de relatie;
3. tijdens de relatie;
4. trigger;
5. escalatie van controlerend gedrag en geweld;
6. ideevorming;
7. planning;
8. doding (slachtoffer, kinderen, zichzelf).

Kort gezegd komen de fasen op het volgende neer. Het begint met verontrustende signalen van jaloezie en bezitterigheid van de partner (1),

4 Uit dossieronderzoek bij het Openbaar Ministerie naar partnergeweld in de jaren negentig kwam naar voren dat van de mishandeling/bedreigingszaken een vijfde ook een verwurgingsspoging betrof, en van de negen (poging tot) doodslagzaken zeven zaken, waarvan de twee gedode vrouwen door verwurging om het leven kwamen (Lünnemann 1996).

5 In het Verenigd Koninkrijk is non-fatale verwurging apart strafbaar gesteld met een strafaantal van vijf jaar gevangenisstraf, Section 70 Domestic Abuse Act 2021 (DA Act 2021), www.cps.gov.uk.

6 Zie voor symptomen www.hgkmporaal.nl/kopiëren-van-hg/km-en-dierenmishandeling#:~:text=%20verlies%20bewustzijn%20%20geheugenverlies%20%20gedragsveranderingen%20%20verwardheid%20%20vermoeidheid%20%20desoriëntatie%20%20spraakmoeilijkheden%20loopproblemen. Zie voor een flyer over tekenen en symptomen van wurging www.efjca.eu/doc/congres-2023/amsterdam/Flyer%20Niet%20Fatale%20Verwurging%20NL.pdf.

die ook zichtbaar kunnen zijn in eerdere relaties. De man wil snel samenwonen en trouwen, een vast huwelijkscontract (2). De vrouw wordt op verschillende manieren gecontroleerd en in haar vrijheid beperkt, er is sprake van seksueel, financieel en/of psychologisch geweld, en het is heel moeilijk om de relatie te verbreken (3). Dit zijn allemaal aspecten van intieme terreur. Het wordt gevaarlijk als er een trigger plaatsvindt, bijvoorbeeld als de vrouw de relatie wil verbreken of bij een heftige emotionele gebeurtenis, zoals een ontslag (4). Het op allerlei manieren terugkrijgen van de controle staat dan voorop, bijvoorbeeld bij het verbreken van de relatie door stalking of gebruik van allerlei vormen van dreigen en geweld (5). De volgende fase is dat er een omslag in denken plaatsvindt: de vrouw is niet langer bezit of de gevangene in de relatie maar iemand die gestraft moet worden (6). Er worden plannen gemaakt om de vrouw en/of de kinderen te doden (moord), ook zelfdoding kan volgen (7). De laatste fase (8) betreft de uitvoering van het plan.⁷ In de meeste gevallen zullen fase 6, 7 en 8 niet plaatsvinden, en door beter de signalen te leren herkennen kan er eerder meer adequaat worden ingegrepen en hulp worden geboden.

Hulp en bescherming

De afgelopen jaren is er weliswaar meer aandacht gekomen voor geweldspatronen en femicide, maar deze aandacht is nog niet vanzelfsprekend. Binnen de hulpverlening, maar ook het veiligheidsdomein, worden signalen gemist: de inschatting van risico's voor ernstig geweld, stalking of doding is lang niet altijd adequaat. Er wordt te vaak uitgegaan van het adagium 'waar er twee vechten, hebben er twee schuld' en er wordt niet goed gekeken naar de dynamiek in de relatie (Lünnemann e.a. 2023; Lünnemann & Ter Woerds 2021). Ook is er te weinig aandacht voor genderverschillen,⁸ dat wil zeggen: er wordt weinig rekening gehouden met de verschillen in macht, afhankelijkheid en verwachtingen ten aanzien van gedrag die uit mannelijke en vrou-

7 Prof. Jane Monckton Smith kwam tot deze fasen naar aanleiding van haar ervaringen als politieagent en op grond van onderzoek. Het Engelstalige boek is in 2025 vertaald in het Nederlands.

8 Zie ook het landenrapport over Nederland (2020) van GREVIO (Groep van deskundigen inzake actie tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld), die toeziet op de naleving van het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Verdrag van Istanbul).

welijke rollen voortvloeien (De Vaan e.a. 2021). Slachtoffers geven dikwijls aan het gevoel te hebben dat de dreiging van ernstig geweld of doding niet serieus wordt genomen door de hulpverlening en de strafrechtelijke autoriteiten (Lünnemann e.a. 2016; Lünnemann & Lünnemann 2016; Lünnemann & Ter Woerds 2021; Steketee e.a. 2020). Intieme terreur is een continuüm waarin dwingende controle en inbreuken op vrijheidsrechten de kern zijn. Het adequaat duiden van risicofactoren is geen eenvoudige opgave. Het onderscheid tussen intieme terreur en situationeel geweld kan helpend zijn om sneller risicofactoren te herkennen, zoals eerder aangegeven. Het doorgronden van het geweldspatroon vergt een grondige analyse en doorgaans ook een langere periode waarin het gedrag en de dynamiek zichtbaar worden (Steketee e.a. 2025; Lünnemann & Lünnemann 2022). Het gaat niet om een afvinklijstje. Alleen in afstemming met andere professionals van verschillende disciplines kan een goede inschatting worden gemaakt. In de Factsheet Intieme terreur worden de tien belangrijkste kenmerken overzichtelijk onder elkaar gezet. Ook worden elf rode vlaggen benoemd die kunnen duiden op naderende escalatie van geweld of een fatale afloop.⁹ In de analyse of sprake is van intieme terreur of levensbedreigend gevaar gaat het echter vooral om het herkennen van het patroon. Kenmerken kunnen helpend zijn in het doorgronden van het patroon. Maar om echt risico's te kunnen inschatten, moeten rode vlaggen worden geplaatst in een context (persoonlijkheidsproblematiek, middelengebruik, bezitsdrang, stressfactoren) met aandacht voor mogelijke triggers die het motief kunnen zijn voor partnerdoding. Rode vlaggen moeten aanzetten tot analyse en handelen. Hoe kunnen professionals herkennen dat vrouwen in levensbedreigend gevaar verkeren? Doordat vrienden, familie en professionele hulpkanalen zo veel mogelijk buiten worden gesloten door de partner, en slachtoffers niet snel hulp zoeken, is het herkennen van dwingende controle lastig; de signalen zijn onduidelijk en blijven vaak lange tijd onzichtbaar. Daarom is het belangrijk outreachend te zijn en vragen te stellen in contact met vrouwen en mannen bij wie enig vermoeden is van een ongezonde of gevaarlijke relatie vanuit respect en zorg. Het als

9 De rode vlaggen zijn: stalking na het beëindigen van de relatie, bedreiging met de dood, wapenbezit, geweld tijdens zwangerschap, gedwongen seks, onthouden van zorg die acuut de gezondheid bedreigt, poging tot verwurging, verstikking of verdrinken, extreme angst bij het slachtoffer, dierenmishandeling en dreigen met zelfmoord, zie www.huiselijkgeweld.nl/publicaties/factsheets/2022/01/26/factsheet-intieme-terreur.

professional zelf vragen stellen staat haaks op de houding van professionals die wachten tot er een hulpvraag is (Steketee e.a. 2020).

Systeemgericht en integraal samenwerken voor veiligheid

In alle gevallen van geweld in relaties en gezin is dus een systeemgerichte en integrale aanpak gewenst, gericht op directe veiligheid en het duurzaam stoppen van het geweld. De visie 'Gefaseerd samenwerken voor veiligheid', ontwikkeld door Vogtländer en Van Arum (2016), ligt ten grondslag aan het handelingsprotocol van Veilig Thuis en is ingebed in de meldcode en de verschillende handelingsprotocollen aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling en de strafrechtelijke aanwijzing huiselijk geweld en kindermishandeling.¹⁰ Kort gezegd betekent gefaseerd samenwerken voor veiligheid dat eerst gewerkt wordt aan directe veiligheid door het maken van een veiligheidsplan gericht op het stoppen van het geweld door het wegnemen van stressfactoren die geweld veroorzaken, en het nemen van beschermingsmaatregelen. Dit is een zogenaamd noodverband. Als de veiligheid voldoende is gewaarborgd, kunnen risicofactoren worden aangepakt gericht op duurzame veiligheid. Er kan agressieregulatie plaatsvinden, of een afkickprogramma, therapie, ondersteuning in de zorg voor de kinderen of toeleiding naar een betaalde baan. In geval van intieme terreur zal de nadruk liggen op bescherming. Dit kan alleen door een langdurige, gezamenlijke systeemgerichte en gefaseerde inspanning van zorgprofessionals zorg en vaak ook van politie en justitie (Vogtländer & Van Arum 2016; Lünemann 2023).

Systeemgericht kijken, analyseren en handelen betekent niet automatisch dat cliënten ook samen gesproken moeten worden door bijvoorbeeld Veilig Thuis of jeugdbescherming. Het is vaak niet verstandig om met beide (ex-)partners gezamenlijk in gesprek te gaan in geval van dwingende controle, omdat de vrouw dan niet open kan spreken. In het gesprek met het slachtoffer is doorvragen, feiten benoemen en oog hebben voor de enorme angsten belangrijk. Ook is het belangrijk bepaald gedrag te duiden als mogelijke signalen van ernstig bedreigend geweld. Denk aan vrouwen die angstig, timide en chaotisch zijn.

10 Deze visie ligt ten grondslag aan het handelingsprotocol van Veilig Thuis vanaf de oprichting van Veilig Thuis in 2016 en is de landelijke visie in de aanpak van huiselijk geweld sinds het nationale meerjarenprogramma 'Geweld hoort nergens thuis (2018-2021)'.

Dit kan ook voortkomen uit het gevoel niet geloofd te worden en doordat de vrouw helemaal is ingesponnen. Alcoholverslaving kan ontstaan om pijn en uitzichtloosheid niet te voelen, die is veroorzaakt door de dwingende controle en het gevoel er niet aan te kunnen ontsnappen doordat de man haar altijd weet te vinden. Daarnaast is het belangrijk het slachtoffer niet enkel als ouder te benaderen en haar – eenzijdig – verantwoordelijk te stellen voor de veiligheid van kinderen (Lünnemann e.a. 2023; Mandel 2024).¹¹ De inzet moet gericht zijn op empoweren en versterken van de autonomie van het slachtoffer. Vaak is de geweldsdynamiek zo ernstig en complex en het trauma zo diepgaand dat gespecialiseerde ggz of forensische psychiatrie die kennis heeft van intieme terreur noodzakelijk is (Steketee e.a. 2020; Lünnemann & Lünnemann 2022). Een valkuil is om de pleger afzonderlijk te benaderen met een eigen aanpak. Het is belangrijk de pleger binnen de systeemgerichte benadering een volwaardige plek te geven (Lünnemann & Lünnemann 2024). Dikwijls komt de controle voort uit een existentiële angst voor verlies van de relatie en wordt controle een middel dat instrumenteel wordt ingezet om de machtige in de relatie te blijven. Dit begrijpen helpt om bij de pleger aan te sluiten en hem te motiveren om zich te laten helpen om niet alleen te komen staan in het leven, of hem te helpen inzien dat hij met zijn gedrag zijn eigen belang schaadt (Van Dam 2020, 2021). Gerichtte aandacht voor de pleger is nodig om zowel directe als duurzame veiligheid te realiseren. Dit betekent dat plegers van dwingende controle gemotiveerd moeten worden om hulp te accepteren. Dit is niet eenvoudig en vergt specifieke competenties van de hulpverlener (Lünnemann & Lünnemann 2022; Van Dam 2020, 2021). Naast de individuele benadering van slachtoffer en pleger is er ook aandacht nodig voor de kinderen. Het blijkt heel lastig om echt aandacht te hebben voor kinderen en om de regie bij het kind te houden. Aan de andere kant kan een focus op effecten voor kinderen ertoe leiden dat er te weinig aandacht is voor de dynamiek tussen partners (Lünnemann e.a. 2023; Pels e.a. 2011; Steketee e.a. 2020). In geval van een complexe conflictscheiding waar sprake is van intieme terreur vormt gezamenlijk gezag een groot risico voor het versterken van intimidatie, controle en geweld, wat nadelig is

11 Mandel (2014) laat in zijn boek *Stop blaming mothers and ignoring fathers* zien hoe moeders verantwoordelijk worden gemaakt voor de veiligheid van de kinderen in plaats van de vaders die de onveiligheid veroorzaken. Hij biedt handvatten hoe je tot een systeemgerichte aanpak komt die bijdraagt aan het stoppen van het geweld en het vergroten van de veerkracht van kinderen, moeders en vaders.

voor het kind (Hardesty e.a. 2016, 2017; Davidson & Beck 2017; Johnson 2006; Lünemann & Lünemann 2024).

Conclusie

Het wordt tijd de mythe te doorbreken dat het doden van vrouwen door de partner of ex-partner een *crime passionnel* is. Hoewel in het gevoel van de pleger de doding misschien voortkomt uit het gevoel dat de vrouw alles is voor hem, en een leven zonder haar ondenkbaar, heeft dit niets met passievolle liefde te maken.

Partnergeweld en doding van vrouwen hangen, maatschappelijk gezien, samen met machtsverschillen, verschillen in (economische en sociale) afhankelijkheid en stereotiepe man-vrouwdenkbeelden (genderverschillen). Een dynamiek van dwingende controle (intieme terreur) kan ten grondslag liggen aan de doding. Hoewel deze dynamiek allerlei varianten kent en zeker lang niet altijd tot doding leidt, is het wel belangrijk kennis te hebben van deze dynamiek en de fasen die kunnen leiden tot doding, zodat signalen die kunnen duiden op het risico van ernstig levensbedreigend en dodelijk geweld eerder worden herkend. De aanpak van femicide kan verbeteren door meer kennis bij professionals over deze signalen, en specifiek door meer aandacht voor het gevaar van femicide na het verlaten van de relatie en wurgpogingen. Het vergroten van kennis moet gepaard gaan met daadwerkelijk handelen. Dit kan alleen als systeemgericht, integraal en gefaseerd samengewerkt wordt aan directe en duurzame veiligheid door netwerkpartners in het sociale en veiligheidsdomein.

Literatuur

Aartsen e.a. 2020

P. Aartsen, C. Boelema Robertus, L. Alink & M. Liem, *Wanneer blaffende honden bijten. Een vergelijking tussen fataal en niet-fataal huiselijk geweld* (Politiewetenschap 115), Den Haag: Sdu Uitgevers 2020.

Bastiaansen 2022

M. Bastiaansen, *Wat niet weet, wat wél deert. Een onderzoek naar politieke werkwijze in geval van niet-fatale verwurging* (Masterproject Wetenschap & Opsporing), Politieacademie 2022.

Cafferky e.a. 2018

B.M. Cafferky, M. Mendez, J.R. Anderson & S.M. Stith, 'Substance use and intimate partner violence: A meta-analytic review', *Psychology of Violence* (8) 2018, afl. 1, p. 110-131.

Callaghan e.a. 2018

J.E. Callaghan, J.H. Alexander, J. Sixsmith & L.C. Fellin, 'Beyond "witnessing": Children's experiences of coercive control in domestic violence and abuse', *Journal of Interpersonal Violence* (33) 2018, afl. 10, p. 1551-1581.

Campbell e.a. 2001

J. Campbell, D. Webster & N. Glass, 'Risk assessment for intimate partner homicide', in: G.F. Pinard & L. Pagani (red.), *Clinical assessment of dangerousness: Empirical contributions*, Cambridge: Cambridge University Press 2001, p. 137-157.

Campbell e.a. 2003

J. Campbell e.a., 'Assessing risk factors for intimate partner homicide', *National Institute of Justice Journal* 2003, afl. 250, p. 15-19.

Campbell e.a. 2009

J.C. Campbell, D.W. Webster & N. Glass, 'The danger assessment', *Journal of Interpersonal Violence* (24) 2009, afl. 4, p. 653-674, <https://doi.org/10.1177/0886260508317180>.

Le Compte & Groenen 2020

T.M. le Compte & A. Groenen, *Als liefde overleven wordt. De vele gezichten van partnergeweld*, Kalmthout: Pelckmans Pro 2020.

Van Dam 2020

A. van Dam, 'Systemische behandeling van geweld in intieme partnerrelaties bij cliënten met antisociaal gedrag en persoonlijkheidsproblematiek', in: M.J.N. Rijckmans, A. van Dam & L.M.C. van den Bosch (red.), *Praktijkboek antisociaal gedrag en persoonlijkheidsproblematiek*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum 2020, p. 321-342.

Van Dam 2021

A. van Dam, *De anti-sociale persoonlijkheidsstoornis, een samenspel tussen psychiatrie en maatschappij* (oratie Tilburg), 2021.

Davidson & Beck 2017

R.D. Davidson & C.J. Beck, 'Using couple-level patterns of intimate partner violence to predict divorce outcomes', *Psychology, Public Policy, and Law* (23) 2017, afl. 1, p. 85-95, <https://doi.org/10.1037/law0000106>.

Davies e.a. 2016

P.T. Davies, M.J. Martin, M.L. Sturge-Apple, M.T. Ripple & D. Cicchetti, 'The distinctive sequelae of children's coping with interparental conflict: Testing the reformulated Emotional Security Theory', *Developmental Psychology* (52) 2016, afl. 10, p. 1646-1665.

Van Deuren e.a. 2021

S. van Deuren, J. Kroese, M. van Dijk, V. Eichelsheim, A. Blokland & S. van de Weijer, *Criminaliteit en huiselijk geweld: twee kanten van dezelfde medaille? De relatie tussen criminaliteit en huiselijk geweld* (Politiewetenschap 122), NSCR 2021.

Erikson & Mazerolle 2013

L. Erikson & P. Mazerolle, 'A general strain theory of intimate partner homicide', *Aggression and Violent Behavior* (18) 2013, afl. 5, p. 462-470, <https://doi.org/10.1016/j.avb.2013.07.002>.

Gadd & Corr 2017

D. Gadd & M.L. Corr, 'Beyond typologies: Foregrounding meaning and motive in domestic violence perpetration', *Deviant Behavior* (38) 2017, afl. 7, p. 781-791.

Glass 2008

N. Glass, 'Non-fatal strangulation is an important risk for homicide of women', *The Journal of Emergency Medicine* (35) 2008, afl. 3, p. 329-335.

Graham-Bermann & Edleson 2001

S.A. Graham-Bermann & J.L. Edleson, *Domestic violence in the lives of children: The future of research, intervention, and social policy*, American Psychological Association 2001.

Hardesty e.a. 2016

J.L. Hardesty, K.A. Crossman, L. Khaw & M. Rafaelli, 'Marital violence and coparenting quality after separation', *Journal of Family Psychology* (30) 2016, p. 320-330.

Hardesty e.a. 2017

J.L. Hardesty, B.G. Ogolsky, M. Rafaelli, A. Whittaker, K.A. Crossman, M.L. Haselschwerdt, E. Thomann Mitchell & L. Khaw, 'Coparenting relationship trajectories: Marital violence linked to change and variability after separation', *Journal of Family Psychology* (31) 2017, p. 844-854.

Holtzworth-Munroe e.a. 2000

A. Holtzworth-Munroe e.a., 'Testing the Holtzworth-Munroe and Stuart (1994) batterers typology', *Journal of Consulting and Clinical Psychology* (68) 2000, afl. 6, p. 1000-1019.

Johnson 1995

M.P. Johnson, 'Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women', *Journal of Marriage and the Family* (57) 1995, p. 283-294, <https://doi.org/10.2307/353683>.

Johnson 2006

M.P. Johnson, 'Apples and oranges in child custody disputes: Intimate terrorism vs. situational couple violence', *Journal of Child Custody* (2) 2006, afl. 4, p. 43-52.

Johnson 2008

M.P. Johnson, *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*, Lebanon: North Eastern University Press 2008.

Johnson & Leone 2005

M.P. Johnson & J.M. Leone, 'The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence: Findings from the national violence against women survey', *Journal of Family Issues* (26) 2005, afl. 3, p. 322-349, <https://doi.org/10.1177/0192513X04270345>.

Katz 2016

E. Katz, 'Beyond the physical incident model: How children living with domestic violence are harmed by and resist regimes of coercive control', *Child Abuse Review* (25) 2016, afl. 1, p. 46-59.

Katz 2022

E. Katz, *Coercive control in children's and mothers' lives*, Oxford: Oxford University Press 2022.

Van Lawick 2014

J. van Lawick, 'Couple and family dynamics and escalations in violence', in: A. Abela & J. Walker (red.), *Contemporary issues in family studies*, Chichester: John Wiley & Sons 2014, p. 74-85.

Liem e.a. 2018

M. Liem, I. de Jong & J. van Maanen, 'Partnerdoding in Nederland', *Tijdschrift voor Veiligheid* (17) 2018, afl. 4, p. 34-53.

Lünnemann 1996

K.D. Lünnemann, *Vrouwenmishandeling strafrechtelijk afgedaan. Strafrechtelijke regulering van mannelijk geweld tegen vrouwen in de privésfeer*, Deventer: Kluwer 1996.

Lünnemann 2023

K.D. Lünnemann, *Verschillend perspectief, samen kijken: over kindermishandeling, geweld in relaties en systeemgerichte bescherming*, Hogeschool Utrecht 2023.

Lünnemann & Bruinsma 2005

K.D. Lünnemann & M. Bruinsma, *Geweld binnen en buiten. Aard, omvang en daders van huiselijk en publiek geweld in Nederland* (O&B 231), Den Haag: WODC 2005.

Lünnemann & Lünnemann 2016

K.D. Lünnemann & M.K.M. Lünnemann, 'Bescherming slachtoffers partnergeweld: politie in de keten', *Cahier Politiestudies* 2016, afl. 40, p. 149-170.

Lünnemann & Lünnemann 2022

K.D. Lünnemann & M.K.M. Lünnemann, *Integrale behandeling van gezinsleden bij huiselijk geweld*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2022.

Lünnemann & Lünnemann 2024

K.D. Lünnemann & M.K.M. Lünnemann, *Als contact niet vanzelfsprekend is na scheiding*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2024.

Lünnemann & Ter Woerds 2021

K.D. Lünnemann & S. ter Woerds, *Meer dan een ruzie. Politie in de netwerkaanpak huiselijk geweld* (Politiekunde 111), Den Haag: Sdu Uitgevers 2021.

Lünnemann e.a. 2016

K.D. Lünnemann, L. Drost, A. Jansma & M.K.M. Lünnemann, *The protection of IPV victims: File analysis and victims interviews. The Netherlands* (INASC), Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2016.

Lünnemann e.a. 2021

M.K.M. Lünnemann, K.D. Lünnemann & M. Compagner, *In de lift. Cohortstudie naar de effecten van de Oranje Huis-aanpak*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2021.

Lünnemann e.a. 2023

K.D. Lünnemann, M. Compagner, M. Steketee & R. de Wildt, *Op zoek naar beschermingsarrangementen. Een onderzoek naar samenwerking huiselijk geweld in Zaanstreek-Waterland*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2023.

Lünnemann e.a. 2024

K.D. Lünnemann, M.K.M. Lünnemann & M. Steketee, *Patroon van dwang en controle is genderspecifiek*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2024.

Mandel 2024

D. Mandel, *Stop blaming mothers and ignoring fathers. How to transform the way we keep children safe from domestic violence*, Canton, CT: Legitimus Media 2024.

Matias e.a. 2020

A. Matias, M. Gonçalves, C. Soerio & M. Matos, 'Intimate partner homicide: A meta-analysis of risk factors', *Aggression and Violent Behavior* (50) 2020, afl. 3, <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.101358>.

Meijer 2018

Y. Meijer, *Kiekeboem. Hulp aan het jonge kind dat opgroeit in stress en geweld*, Amsterdam: Uitgeverij SWP 2018.

Monckton Smith 2021

J. Monckton Smith, *In control. Dangerous relationships and how they end in murder*, Londen: Bloomsbury 2021.

Nielsen e.a. 2016

S.K. Nielsen, J.L. Hardesty & M. Raffaelli, 'Exploring variations within situational couple violence and comparisons with coercive controlling violence and no violence/no control', *Violence Against Women* (22) 2016, afl. 2, p. 206-224, <https://doi.org/10.1177/1077801215599842>.

Pels e.a. 2011

T. Pels, K.D. Lünemann & M. Steketee, *Opvoeden na partnergeweld. Ondersteuning van moeders en jongeren van diverse afkomst*, Assen: Van Gorcum 2011.

Pico-Alfonso 2005

M.A. Pico-Alfonso, 'Psychological intimate partner violence: The major predictor of posttraumatic stress disorder in abused women', *Neuroscience and Biobehavior Reviews* (29) 2005, p. 181-193.

Radford & Hester 2006

L. Radford & M. Hester, *Mothering through domestic violence*, Londen/Philadelphia: Jessica Kingsley Publications 2006.

Römkens 1992

R. Römkens, *Gewoon geweld? Omvang, aard, gevolgen en achtergronden van geweld tegen vrouwen in heteroseksuele relaties*, Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger 1992.

Römkens e.a. 2014

R. Römkens, T. de Jong & H. Harthoorn, *Geweld tegen vrouwen. Europese onderzoeksgegevens in Nederlandse context*, Amsterdam: Atria 2014.

Spencer & Stith 2020

C.M. Spencer & S.M. Stith, 'Risk factors for male perpetration and female victimization of intimate partner homicide: A meta-analysis', *Trauma, Violence & Abuse* (21) 2020, afl. 3, p. 527-540.

Stark 2007

E. Stark, *Coercive control. How men entrap women in personal life*, Oxford: Oxford University Press 2007.

Steketee e.a. 2020

M.J. Steketee, B. Tierolf, K.D. Lünemann & M.K.M. Lünemann, *Kwestie van lange adem. Kan huiselijk geweld en kindermishandeling echt stoppen?*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2020.

Steketee e.a. 2025

M.J. Steketee, R. de Wildt, M. Compagner, M.K.M. Lünemann, J. van der Ploeg, D. van Schilt & S. van Zijtveld, *Op weg naar verbetering. Tussentijdse inzichten uit actieonderzoek in de proeftuinen van het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2025.

Thiara & Humphreys 2015

R. Thiara & C. Humphreys, 'Absent presence: The ongoing impact of men's violence on the mother-child relationship', *Child & Family Social Work* (22) 2015, afl. 1, <https://doi.org/10.1111/cfs.12210>.

De Vaan e.a. 2021

K.B.M. de Vaan, H. Harthoorn & K. Martina, *Gendersensitiviteit in de Nederlandse aanpak van huiselijk geweld*, Amsterdam: Regio-plan 2021.

Vogtländer & Van Arum 2016

L. Vogtländer & S.V. van Arum, *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg. Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis*, Den Haag: GGD GHOR/VNG 2016.

Is dodelijk eengerelateerd geweld femicide? Een kritische analyse

*Janine Janssen en Wilfred Janmaat**

De rechtbank in Arnhem heeft celstraffen van 25 jaar opgelegd aan vier mannen voor de moord op de 28-jarige Roshin in Apeldoorn uit eerwraak. Peshang A. (36) bracht in september 2023 zijn zus Roshin op gruwelijke wijze om het leven (...). De rechtbank stelt in het vonnis dat er geen twijfel bestaat over de vertaling van berichtenverkeer tussen de vier mannen, zoals hun advocaten wel bepleitten. Daarin werd onder meer besproken dat 'het klaar was voor Roshin, dat er niets van haar zou overblijven'. Er blijkt uit die berichten dat er sprake was van een plan om Roshin te doden (...). Volgens justitie was er sprake van 'uitgedokterde eerwraak', omdat Roshin zich naar het oordeel van haar familie niet zou hebben gehouden aan culturele normen en waarden. Zo had ze een nieuwe relatie, wilde ze niet terugkeren naar haar ouders in Den Haag en zou ze niet goed voor haar dochtertje zorgen. Omdat Roshin niet wilde luisteren, zouden haar broers en neven een moordplan bedacht en uitgevoerd hebben.

Bron: www.ad.nl/binnenland/25-jaar-cel-voor-voor-broers-en-neven-eerwraakmoord-roshin-kwam-op-gruwelijke-wijze-om-het-leven~afc9b1a2/

Het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie houdt sinds 2013 cijfers bij over het aantal bij dit centrum voorgelegde zaken. Daarbij gaat het ook om zaken met dodelijke afloop. Uit de wereld van politiek, beleid en media wordt het centrum geregeld benaderd met de vraag of dat dan niet allemaal gevallen van femicide zijn. Zeker naar aanleiding van gruwelijke zaken die ook veel media-aandacht krijgen, zoals het trieste lot van de in 2023 vermoorde Roshin. In deze bijdrage wordt inzichtelijk gemaakt hoeveel zaken met

* Prof. dr. J.H.L.J. Janssen is hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie. Zij is lector Geweld in afhankelijkheidsrelaties aan Avans Hogeschool en de Politieacademie. Tevens is zij hoogleraar Criminologie & Rechtsantropologie aan de Open Universiteit. W.H.C Janmaat is hoofdinspecteur van politie en daarnaast hoofd van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie.

dodelijke afloop in de afgelopen tien jaar aan het centrum zijn voorgesteld. Om alvast een tip van de sluier op te lichten: uit die analyse blijkt dat in meer dan de helft van deze zaken mannelijke slachtoffers vielen te betreuren. Wat betekent deze bevinding voor de analyse van het gendersaspect bij eengerelateerd geweld?

De cijfers laten ook zien dat het aantal zaken met dodelijke afloop een klein deel uitmaakt van het totale aantal door het centrum behandelde zaken. Uiteraard is elk dodelijk slachtoffer er een te veel, maar toch rijst de vraag waarom er relatief minder aandacht lijkt te zijn voor de andere casuïstiek zonder dodelijke afloop. Moet daar niet stevige aandacht voor zijn vanuit politiek, beleid en media om de politie en haar partners in de veiligheidszorg te helpen bij het voorkomen van gewelddadige escalatie? Preventie is een zeer belangrijk thema bij het voorkomen van dodelijk geweld. Maar tot op welke hoogte is datgene wat onder de vlag 'femicide' aan preventie wordt gepresenteerd ook inzetbaar bij eierzaken? Kan bij dit soort zaken worden gelet op dezelfde signalen en patronen als bij huiselijk geweld?

Om de bovenstaande vragen te kunnen beantwoorden, is deze bijdrage als volgt opgebouwd. Allereerst staan we stil bij een begripsafbakening: Wat is eengerelateerd geweld en wat valt er zoal onder femicide? Waar zit overlap en verschil tussen beide termen? Vervolgens gaan we in op de vraag wat de politie zoal ziet aan dodelijk eengerelateerd geweld. We hebben al verkapt dat dat een relatief klein aandeel is van het totale aantal zaken dat de politie onder ogen komt. Is de aandacht voor dodelijk en niet dodelijk eengerelateerd geweld goed verdeeld? En wat kan er worden gezegd over gender? Hoe verhoudt zich het aantal mannelijke en vrouwelijke slachtoffers van dodelijk eengerelateerd geweld? In de laatste paragraaf staan we tot slot stil bij de vraag of de aandacht in Nederland voor femicide ook recht doet aan de eerproblematiek.

Begripsafbakeningen

Eengerelateerd geweld

Eengerelateerd geweld is geweld dat voortkomt uit kwesties rondom zeden en seksualiteit binnen de familiekring. Het gaat vaak om zaken als het kiezen en verlaten van partners en seksualiteit buiten het

huwelijk. Niet-geaccepteerde partnerkeuzes en scheidingen en seksueel contact buiten het huwelijk kunnen als oneervol worden ervaren. In dit verband kan dus concreet worden gedacht aan het aangaan van buitenechtelijke relaties, het verlies van maagdelijkheid bij vrouwen voor het huwelijk of het aangaan van een andere dan heteroseksuele relatie. Een belangrijk kenmerk van eengerelateerd geweld is de groepsdruk vanuit de familie. Individuen die de familie-eer schenden, kunnen worden gestraft om de reputatie van de familie te herstellen. Als hier wordt gesproken over familie, dan gaat het over de *extended family*. Het verschil tussen de *nuclear family* en de *extended family* is essentieel in de context van eengerelateerd geweld. De *nuclear family* bestaat uit een stel en hun eventuele kinderen, terwijl de *extended family* de *nuclear family* omvat plus grootouders, ooms, tantes, neven en nichten. In gevallen van eengerelateerd geweld speelt de *extended family* vaak een grote rol, waarbij groepsdruk en de bredere familie-eer centraal staan. Eengerelateerd geweld kan zich op verschillende manieren uiten. Het kan fysiek zijn, zoals bedreigingen, mishandelingen, moord en doodslag. Het kan ook psychisch van aard zijn, zoals sociale uitsluiting, achterlating in het buitenland zonder identiteitspapieren, en andere vormen van psychische druk (Janssen 2017, 2024).

Femicide

Femicide is een term die steeds vaker wordt gebruikt in politiek, beleid en media in plaats van termen zoals ‘familiedrama’ of ‘crime passionnel’ om het doden van vrouwen door hun (ex-)partners te beschrijven. De term benadrukt dat deze moorden plaatsvinden omdat de slachtoffers vrouwen zijn, hoewel dit motief soms moeilijk te duiden is (Janssen & Bouma 2024). De oorsprong van het woord ligt in het Engelse ‘homicide’. Diana Russell, een Amerikaanse onderzoeker en activist, herintroduceerde de term in 1976 om de aandacht te vestigen op vrouwenhaat als onderliggende oorzaak van dodelijke misdaden tegen vrouwen. Haar definitie evolueerde in de loop der jaren, waarbij ze uiteindelijk ‘femicide’ beschreef als ‘the killing of females by males because they are female’ om ook het doden van meisjes te omvatten (Russell 1976; Radford & Russell 1992, p. 6; Russell & Van de Ven 1976, p. 161).

Er zijn enkele terugkerende elementen in de definitie van femicide. Ten eerste is femicide vaak het eindpunt van een reeks gewelddadige

en controlerende handelingen. Ten tweede is het doden van vrouwen gemotiveerd door vrouwenhaat en de wens om macht en controle uit te oefenen. De invulling van het begrip femicide verschilt per discipline en geografische locatie. Sommige criminologen beperken femicide tot moord door een intieme partner, terwijl andere ook moorden buiten de intieme sfeer meenemen, zoals het doden van vrouwelijke sekswerkers. Amnesty International stelt dat femicide wereldwijd voorkomt (Janssen & Bouma 2024). Het Europees Instituut voor Gendergelijkheid (EIGE) biedt een classificatie van femicide met acht categorieën (EIGE 2021). Deze omvatten:

1. het opzettelijk doden van een vrouw door een intieme partner;
2. het opzettelijk doden van vrouwen door familieleden;
3. het opzettelijk doden van vrouwen door niet-familieleden gepaard gaande met seksueel geweld;
4. het opzettelijk doden van vrouwen gerelateerd aan seksuele uitbuiting;
5. het opzettelijk doden van vrouwen gerelateerd aan mensenhandel;
6. het opzettelijk doden van vrouwen in een context van een continuüm van geweld onder specifieke omstandigheden, denk bijvoorbeeld aan geweld gepleegd door autoriteitsfiguren, personen die een zorgrelatie met het slachtoffer onderhouden en leden van paramilitaire groepen en legers;
7. het doden van vrouwen ouder dan 65 door niet-familieleden;
8. het niet-opzettelijk doden van vrouwen, denk bijvoorbeeld aan de dood ten gevolge van het besnijden van meisjes.

Deze indeling is niet vaststaand; andere organisaties hebben ook hun eigen definities en categorieën. Desalniettemin wordt femicide algemeen erkend als de meest extreme vorm van geweld tegen vrouwen en als ‘moord op vrouwen enkel en alleen omdat ze vrouw zijn’. In Nederland lijkt bij femicide in politiek en media met name uit te worden gegaan van dodelijk (ex-)partnergeweld (Janssen & Bouma 2024).

Raakvlakken en verschillen

Zowel bij femicide als bij eengerelateerd geweld komen vrouwen als dodelijke slachtoffers in beeld. Dat is een belangrijk raakvlak. Maar het zijn geen identieke begrippen. Femicide wordt kort gedefinieerd als het doden van vrouwen door mannen omdat ze vrouw zijn, waarbij de

nadruk ligt op misogynie en de wens om macht en controle uit te oefenen. Dit type geweld is vaak het eindpunt van een continuüm van gewelddadige en controlerende handelingen. Eergerelateerd geweld draait om kwesties rondom zeden en seksualiteit binnen de familiekring, waarbij de eer van de uitgebreide familie op het spel staat. Dit geweld kan zowel mannen als vrouwen treffen. Dat is een belangrijk verschil. Eergerelateerd geweld kan variëren van bedreigingen en mishandelingen tot moord. Aan het dodelijke geweld kan ook een proces van opbouw en escalatie voorafgaan. Maar dat is niet per se hetzelfde. In het kader van preventie en aanpak is het essentieel dat met het volgende rekening wordt gehouden: een belangrijk kenmerk van eergerelateerd geweld is dat daar grote familiegroepen bij betrokken zijn, wat betekent dat er met meer potentiële daders en betrokkenen rekening moet worden gehouden, die invloed kunnen hebben op het ontstaan en escaleren van conflicten. Dat vraagt een andere benadering dan bijvoorbeeld het voorkomen dat een conflict met een (ex-)partner uit de hand loopt. Daarbij speelt die groepsdynamiek niet zo'n belangrijke rol als in eerconflicten (Janssen 2017).

Een voorbeeld van de voor eergerelateerd geweld kenmerkende betrokkenheid van familie

'Een jonge vrouw (...) heeft een geheim relatie met een jongen [die haar familie niet accepteert]. Zodra deze relatie door haar familie wordt ontdekt, wordt in ijltipo de verloving tussen de vrouw en een neef bekendgemaakt. Maar dan blijkt dat deze jonge vrouw zwanger is van haar vriend. Uit angst voor de reactie van haar familie op het verlies van haar maagdelijkheid en het feit dat zij ongehuwd zwanger is van een andere man dan haar verloofde, vlucht ze naar de vrouwenopvang, waar later ook het kind geboren wordt.' (Janssen 2017, p. 109)

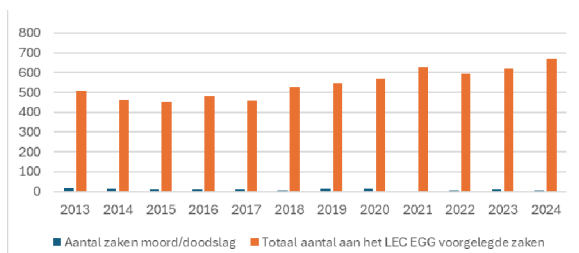
Wat ziet de politie?

Cijfers over (dodelijk) eergerelateerd geweld

Het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld (LEC EGG) van de nationale politie speelt een centrale rol in de Nederlandse aan-

pak van eergerelateerd geweld. Complexe casuïstiek wordt door de lokale eenheden van de politie, de Immigratie- en Naturalisatiedienst, Veilig Thuis, het Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating, de (gespecialiseerde) vrouwenopvang en de Koninklijke Marechaussee aan dit centrum voorgelegd. Wanneer een zaak bij dit centrum wordt gemeld, helpt het LEC EGG met de analyse van de zaak en het maken van een plan van aanpak. In Nederland is dit centrum het enige dat cijfers over dergelijke zaken bijhoudt. Er zijn verder geen andere cijfers of schattingen beschikbaar. In figuur 1 wordt een overzicht gegeven van het totale aantal zaken dat in de periode 2013 tot en met 2024 aan het centrum is voorgelegd. Tevens laat de figuur zien in hoeveel zaken er sprake was van moord of doodslag. De grafiek is gebaseerd op de jaarverslagen van het LEC EGG.¹

Figuur 1 Het aandeel van de zaken moord/doodslag ten opzichte van het totale aantal aan het LEC EGG voorgelegde zaken

Figuur 1 laat het volgende zien: in totaal werden in twaalf jaar tijd 6.513 zaken aan het centrum voorgelegd. Dat betekent concreet dat nog geen 2% van de aan het LEC EGG gepresenteerde zaken een dodelijke afloop kende. In een periode van twaalf jaar is het aantal aan het LEC EGG voorgelegde zaken van circa 500 naar bijna 700 opgelopen. Het is belangrijk om voorzichtig te zijn met het interpreteren van een toename in het aantal aan het LEC EGG voorgelegde zaken als een stijging van het aantal eergerelateerde geweldsincidenten. Een toename in meldingen kan verschillende oorzaken hebben, die niet direct wijzen op een werkelijke stijging van het aantal incidenten. Ten eerste

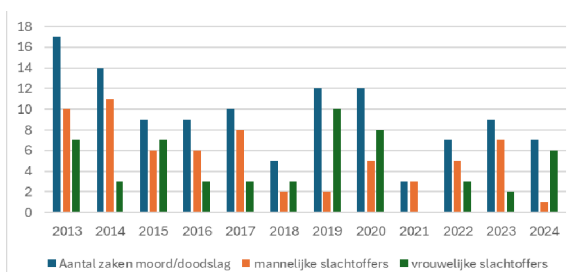
1 Op deze site zijn de jaarverslagen van het LEC EGG te vinden: www.politie.nl/informatie/publicaties-eergerelateerd-geweld.html.

kan een toename in meldingen het gevolg zijn van een verbeterde bewustwording en herkenning van eerdergerelateerd geweld door zowel slachtoffers als professionals. Dit betekent dat meer mensen zich bewust zijn van de problematiek en sneller geneigd zijn om incidenten te melden. Daarnaast kunnen verbeterde procedures en samenwerking tussen verschillende instanties leiden tot een hogere meldingsgraad. Ten tweede kan de toename in meldingen ook te maken hebben met het gegeven dat er in de veiligheidszorg druk is op capaciteit: ervaren collega's gaan bijvoorbeeld met pensioen en het lukt niet altijd om alle vrijgekomen vacatures weer in te vullen. Het LEC EGG heeft altijd gezegd zaken als complex te duiden, als ze dat voor de behandelende collega zijn (LEC EGG 2025). Ook dat kan hebben geleid tot meer meldingen, omdat nieuwkomers ingewerkt moeten worden, derhalve meer vragen hebben, en dus ook sneller een beroep doen op het LEC EGG. Dan zijn er nog twee punten die maken dat de cijfers van dit centrum niet iets zeggen over al het eerdergerelateerd geweld in Nederland: het centrum heeft alleen zicht op de zaken die daar gemeld worden en niet op de kwesties die door bijvoorbeeld de lokale politie worden behandeld en verder zonder tussenkomst van het LEC EGG worden afgedaan. Verder spreekt het LEC EGG altijd over 'mogelijke eorzaken'. Het centrum houdt bij hoeveel zaken er worden voorgelegd, waarbij rekening wordt gehouden met een geschonden eer als motief voor (dreigend) geweld. Er zou in theorie dus ook nog een ander motief kunnen spelen (Janssen 2024; LEC EGG 2025). Figuur 1 laat ook zien hoeveel zaken met dodelijke afloop bij het LEC EGG zijn binnengekomen. In de registratie van het centrum wordt geen onderscheid tussen moord en doodslag gemaakt. De politie registreert vaak 'moord/doodslag' zonder direct een onderscheid te maken, omdat het juridische verschil complex is en pas na onderzoek duidelijk wordt. Moord vereist voorbedachte rade, terwijl doodslag dat niet doet. Daarom wordt in eerste instantie een gecombineerde term gebruikt. In totaal zijn in een periode van twaalf jaar 114 zaken met een dodelijke afloop aan het centrum voorgelegd. Daarbij vielen in totaal 121 slachtoffers te betreuren. In een aantal zaken viel dus meer dan één dode.

Zoals in de inleiding al werd aangegeven, is elke dode er een te veel. Gezien de ernst van dit geweld is het te begrijpen dat dergelijke zaken aandacht in politiek en media genereren. Maar het is belangrijk om in

beeld te houden dat het LEC EGG op het gebied van eergerelateerd geweld doorgaans met andere zaken bezig is:

Figuur 2 Aan het LEC EGG voorgelegde zaken moord/doodslag naar geslacht

Slachtofferschap naar geslacht

Hiervoor is al een paar keer het woord ‘gender’ gevallen. Bij gender gaat het om de maatschappelijke invulling van hoe mannen, vrouwen of andere genders zich horen te gedragen. Gender is dus iets anders dan sekse, het biologische geslacht. Veel registraties zijn echter wel gebaseerd op sekse (Janssen & Bouma 2024). Dat geldt ook voor de cijfers van het LEC EGG. In figuur 2 wordt een overzicht gegeven van het aantal zaken van moord/doodslag in de afgelopen twaalf jaar en daarnaast wordt ook het aantal mannelijke en vrouwelijke slachtoffers in beeld gebracht. Ook deze grafiek is gebaseerd op de jaarverslagen van het LEC EGG.

In vergelijking met 2013 is in 2024 het aantal zaken met een dodelijke afloop dat bij het LEC EGG bekend is geworden, afgenomen. Dit komt overeen met de breed waargenomen daling van moorden en doodslagen (Liem & Leistra 2024). Zoals eerder al werd aangegeven, vielen in een periode van twaalf jaar 121 doden in 114 zaken te betreuren. Daarbij ging het om 66 mannelijke en 55 vrouwelijke slachtoffers. Hoewel het beeld vaak is dat vooral vrouwen slachtoffer worden van geweld uit naam van de familie-eer, blijkt uit de literatuur dat er tal van redenen zijn waarom mannen ook slachtoffer kunnen worden. Een belangrijke reden is dat mannen soms worden gestraft omdat ze weigeren deel te nemen aan gewelddadige eerherstelacties, zoals het straffen van vrou-

welike familieleden die de eer van de familie zouden hebben geschonden. Daarnaast kunnen mannen slachtoffer worden als ze zich verzetten tegen genderrollen en verwachtingen binnen hun familie, bijvoorbeeld door een relatie aan te gaan met iemand die de familie niet goedkeurt, een buitenechtelijke relatie aan te gaan of zonder goedkeuring van de familie te willen scheiden. Ook homoseksuele mannen kunnen slachtoffer worden van eengerelateerd geweld, omdat hun seksuele geaardheid als een schending van de familie-eer wordt gezien (Aalst & Johannink 2007; Janssen & Sanberg 2013; Janssen 2017). Uit de jaarverslagen van het LEC EGG kan helaas niet de exacte aanleiding voor het gebruik van dodelijk geweld tegen mannen en vrouwen worden achterhaald.

Twee voorbeelden van dodelijk eengerelateerd geweld tegen mannen

Het LEC EGG vraagt al lang aandacht voor mannelijke slachtoffers van eer-codes. Eerder publiceerden wij al eens over de volgende voorbeelden: een jongeman viert uitbundig feest met twee jonge neven. 'Een oom spreekt hem erop aan dat hij met zijn drank- en drugsgebruik niet het goede voorbeeld voor de jongere jongens geeft. Er ontstaat een ruzie, waarbij de jongen zijn oom ernstig beledigt. De zaak loopt uit op een steekpartij, waarbij de jongeman bet leven laat. Een andere zaak draait om een man die zijn zwager doodt en poogt zijn vrouw te doden. De aanleiding is de op handen zijnde echtscheiding die zijn vrouw in gang had gezet. De zwager had haar bij de procedure geholpen, en er gingen geruchten in de gemeenschap dat de zwager ook seksueel contact met zijn schoonzus had gehad.' (Janssen & Sanberg 2014, p. 9)

Aandacht voor femicide en recht doen aan eengerelateerd geweld

Eengerelateerd geweld is niet hetzelfde als partnergeweld

De aandacht voor femicide in Nederland draagt ongetwijfeld bij aan een groter bewustzijn van gendergerelateerd geweld, maar het is cruciaal om te begrijpen dat femicide en eengerelateerd geweld geen synoniemen zijn, zoals hiervoor al beschreven is. Dit betekent dat er gerichte interventies en beleidsmaatregelen nodig zijn die rekening

houden met de culturele en sociale contexten waarin eergerelateerd geweld plaatsvindt. Hoewel in het eerdergenoemde rapport van EIGE een aantal verschillende vormen van femicide wordt benoemd, waaronder eergerelateerd geweld, lijkt in Nederland met name gedacht te worden aan de dodelijke afloop van (ex-)partnergeweld. In dit verband wordt hier te lande ook veelvuldig verwezen naar het werk van Monckton Smith (2025). Deze criminologe heeft een tijdlijn ontwikkeld die de voorspelbare stappen beschrijft die vaak leiden tot partnermoord. Haar onderzoek, gebaseerd op de analyse van honderden gevallen van partnermoord, identificeert acht fasen die vaak voorkomen in de aanloop naar een moord:

1. *Relatieverleden*: een pleger van huiselijk geweld gedraagt zich in elke relatie bezitterig en agressief. Denk niet: het lag aan zijn ex. Het ligt aan zijn karakter.
2. *Snelle verbintenis*: de bezitterige man bombardeert zijn geliefde met aandacht en cadeaus. Zodra er een verbintenis is, gaat hij er rechten aan ontnemen.
3. *Leven met controle*: er worden (expliciet en impliciet) regels opgelegd, zoals: praat niet met andere mannen en kleeft je niet verleidelijk. Het slachtoffer loopt op eieren, want overtredingen hebben consequenties.
4. *Een ingrijpende gebeurtenis*: bijvoorbeeld als de pleger zijn baan kwijtraakt, maar ook een relatiebreuk werkt vaak als een katalysator. Soms is de gedachte dat zijn partner hem gaat verlaten al genoeg.
5. *Escalatie*: de pleger probeert de controle terug te krijgen, bijvoorbeeld met geweld. Vaak valt de relatie na een tijdje terug naar fase drie, tot het weer misgaat.
6. *Een verandering in het denken*: sommige daders weigeren zich neer te leggen bij een relatiebreuk. Ze voelen zich zo afgewezen en verneerd dat moord een optie wordt.
7. *Moordplannen*: de dader begint te googelen en concrete plannen te maken. Hoe kan hij zijn partner het best vergiften of neersteken?
8. *Moord en zelfdoding*: in meerdere gevallen doodt de dader niet alleen zijn (ex-)partner, maar ook zichzelf. Als er kinderen zijn, lopen ook die gevaar.

Monckton Smith benadrukt dat deze tijdlijn helpt om de voorspelbaarheid van partnermoord te begrijpen en te erkennen dat het vaak niet gaat om een impulsieve daad, maar om een geplande actie. Door

deze fasen te identificeren kunnen professionals beter geïnformeerd worden over de risico's en kunnen interventies effectiever worden ingezet om slachtoffers te beschermen en moorden te voorkomen. Dat zijn inderdaad waardevolle inzichten, maar in het geval van eengerelateerd geweld gaat het niet om een conflict in een relatie tussen twee individuen, maar om een groepsconflict, waarin een individu tegenover een aantal familieleden komt te staan. Dat is een ander conflict, met ook een ander ontwikkelingspad. Dat vereist dus een andere aanpak. Bij de politie wordt dan ook een verschil gemaakt in de aanpak van huiselijk geweld, waaronder ook partnergeweld valt, en eengerelateerd geweld (Janssen 2017).

Aandacht voor dodelijk geweld versus ander geweld

Het lot van individuele slachtoffers van moord of doodslag en hun nabestaanden is vreselijk. Maar het is belangrijk om voor ogen te blijven houden dat er nog veel meer geweld in de samenleving plaatsvindt. Hiervoor is al uitgelegd dat de zaken met dodelijke afloop de laatste jaren minder dan 2% uitmaakten van de totale 'caseload' van het LEC EGG. Een snelle blik op de *Impactmonitor aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 2024* leert dat er in 2024 ongeveer 1,3 miljoen slachtoffers van huiselijk geweld in Nederland waren. In hetzelfde rapport wordt aangegeven dat in 2023 zes mannen en negentien vrouwen om het leven zijn gekomen door moord of doodslag waarbij de (vermoedelijke) dader de (ex-)partner was. Toegegeven, dat cijfer zegt niets over andere dodelijke slachtoffers van huiselijk geweld waarvoor niet een (ex-)partner verantwoordelijk wordt gehouden. Maar het punt dat hier gemaakt wordt, is dat de bulk van het geweld niet dodelijk is. Om iets aan de preventie van dat dodelijke geweld te doen, is het natuurlijk belangrijk er oog voor te hebben dat dit onder meer voortkomt uit vormen van eengerelateerd en huiselijk geweld. Het gaat er met andere woorden om dat in de aanpak van dodelijk geweld geïnvesteerd wordt in het herkennen van verschillende patronen die bij kunnen dragen aan een fatale escalatie. Maar we moeten ons ook realiseren dat al dat niet-dodelijke geweld op zich ook voor veel leed en schade zorgt en derhalve serieuze aandacht verdient wat betreft preventie en aanpak.

Aandacht voor mannelijke slachtoffers hoort bij een genderanalyse

De term 'femicide' wordt gebruikt om aandacht te vragen voor dodelijk geweld tegen vrouwen, maar het gaat verder dan alleen het benoemen van deze tragische gebeurtenissen. Het gebruik van de term is ook een pleidooi voor een diepgaande genderanalyse van geweld. Femicide benadrukt dat de moord op vrouwen vaak voortkomt uit misogynie en diepgewortelde genderongelijkheden. Dit begrip helpt om de structurele en culturele factoren te identificeren die bijdragen aan geweld tegen vrouwen, zoals patriarchale normen en genderstereotypen. Maar een genderanalyse houdt niet alleen rekening met vrouwelijke slachtoffers en mannelijke daders. Het is essentieel om een breder perspectief te hanteren, dat ook vrouwelijke daders en mannelijke slachtoffers erkent. Hoewel vrouwen vaker slachtoffer zijn van gendergerelateerd geweld, kunnen mannen ook slachtoffer worden, bijvoorbeeld in gevallen van eengerelateerd geweld of partnergeweld. Bovendien kunnen vrouwen ook daders zijn, hoewel dit minder vaak voorkomt. Het erkennen van deze dynamieken en het niet verschransen van een genderanalyse tot vrouwelijke slachtoffers en mannelijke daders zijn dan ook cruciaal voor een volledig begrip van gendergerelateerd geweld en voor het ontwikkelen van effectieve interventies en beleidsmaatregelen (Althoff e.a. 2021).

Tot slot

De aandacht voor femicide in Nederland draagt ongetwijfeld bij aan een groter bewustzijn van gendergerelateerd geweld, maar het is cruciaal om te begrijpen dat femicide en eengerelateerd geweld geen synoniemen zijn. Uit de cijfers van het LEC EGG blijkt dat in meer dan de helft van de zaken met dodelijke afloop mannelijke slachtoffers vielen te betreuren. Dit benadrukt dat eengerelateerd geweld niet alleen vrouwen treft, maar ook mannen. De cijfers laten ook zien dat het aantal zaken met dodelijke afloop een klein deel uitmaakt van het totale aantal door het LEC EGG behandelde zaken. Preventie is een zeer belangrijk thema bij het voorkomen van dodelijk geweld. Beleid, aanpak en handhaving zouden zich dan ook niet alleen op 'geïsoleerde' moorden en doodslagen moeten richten, maar juist ook oog moeten hebben voor het voorland. Alleen rekening houden met stappen die

bekend zijn uit onderzoek naar (ex-)partnergeweld is dan onvoldoende. We moeten ons er juist rekenschap van geven dat er verschillende ontwikkelingspaden richting dodelijk geweld mogelijk zijn, zoals bij eerge relateerd geweld. En uiteraard verdient dat niet-dodelijke geweld ook serieuze aandacht vanwege de impact ervan op het leven van slachtoffers en andere betrokkenen.

Tot slot is het belangrijk om te erkennen dat stereotiepe of zelfs toxische genderopvattingen ook bij niet-dodelijk geweld een voedingsbodem kunnen vormen waarop dit geweld kan ontstaan en gedijen. Zo lopen lhbtq+-personen een groter risico om geweld mee te maken omdat ze niet voldoen aan heersende gendernormen. Maar gender en alle bijbehorende gedragsnormen kunnen ook ten grondslag liggen aan het geweld tegen mannen en staan de (h)erkenning van mannen als slachtoffer in de weg. Om femicide én andere vormen van geweld te voorkomen, dient er in de analyse van incidenten dan ook systematische aandacht te zijn voor gender. Aan de simpele gedachte dat ‘vrouwen problemen hebben en mannen die veroorzaken’ valt weinig eer te behalen.

Literatuur

Aalst & Johannink 2007

M. Aalst & R. Johannink, *Eergere lateerd geweld in Nederland. Een onderzoek naar mannelijke slachtoffers: bekend maakt onbe mind!*, De Bilt: Impact 2007.

Althoff e.a. 2021

M. Althoff, A.-M. Slotboom & J. Janssen, ‘Genderneutrality and the prevention and treatment of violence. A Dutch perspective’, *Women & Criminal Justice* (31) 2021, afl. 1, p. 40-52.

EIGE 2021

EIGE (European Institute for Gender Equality), *Femicide: A classification system*, Luxemburg: Publications Office of the European Union 2021.

Janssen 2017

J. Janssen, *Focus op eer. Een verkenning van eerzaken voor politieambtenaren en andere professionals*, Den Haag: Boom criminologie 2017.

Janssen 2024

J. Janssen, 'Femicide en eergelateerd geweld', *Secondant* 2024, <https://ccv-secondant.nl/platform/article/femicide-en-eergelateerd-geweld>.

Janssen & Bouma 2024

J. Janssen & S. Bouma, 'Waarom handhaving in de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties zo belangrijk is om "femicide" te voorkomen', in: D. Abels, K. Albers, W. Dreissen & S. Naber (red.), *Over de grenzen van handhaving. De veilige stad* 5, Den Haag: Boom 2024, p. 181-196.

Janssen & Sanberg 2013

J. Janssen & R. Sanberg, 'Als de nood aan de man komt. Slachtofferschap van mannen bij eergelateerd geweld', *Justitiële verkenningen* 2013, afl. 5, p. 61-80.

Janssen & Sanberg 2014

J. Janssen & R. Sanberg, 'Dodelijke eerzaken in Nederland', *Tijdschrift voor de Politie* 2014, afl. 6, p. 6-10.

LEC EGG 2025

LEC EGG (Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld), *Terugblik op 2024. Jaarverslag van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld*, Den Haag: LEC EGG 2025.

Liem & Leistra 2024

M. Liem & G. Leistra, *Mythen over moord. Dertig jaar fataal geweld in Nederland*, Amsterdam: Uitgeverij Balans 2024.

Monckton Smith 2025

J. Monckton Smith, *Gevaarlijke relaties en hoe ze eindigen in moord*, Amsterdam: SWP 2025.

Radford & Russell 1992

J. Radford & D.E.H. Russell (red.), *Femicide: The politics of woman killing*, New York: Maxwell Macmillan International 1992.

Russell 2009

D.E.H. Russell, 'Femicide: Politicizing the killing of females', in: *Strengthening understanding of femicide. Using research to galvanize action and accountability* (Program for Appropriate Technology in Health (PATH), InterCambios, Medical Research Council of South Africa (MRC), and World Health Organization (WHO)), 2009, p. 26-31.

Russell & Van de Ven 1976

D.E.H. Russell & N. van de Ven (red.), *Crimes against women: Proceedings of the International Tribunal*, Berkeley, CA: Les Femmes Pub 1976.

Summaries

Justitiële verkenningen (Judicial explorations) is published four times a year by the Research and Data Centre of the Dutch Ministry of Justice and Security in cooperation with Boom juridisch. Each issue focuses on a central theme related to judicial policy. The section Summaries contains abstracts of the internationally most relevant articles of each issue. The central theme of this issue (no. 3, 2025) is *Femicide in perspective*.

A long road. Toward recognition of femicide as a gender issue in the Netherlands

Renée Römkens

Although the Netherlands was at the forefront of raising awareness about violence against women in the 1970s and 1980s, the specific issue of femicide – particularly intimate partner femicide – has only recently gained broad public attention. This essay explores why the Netherlands lagged behind other Western European countries and examines the factors that contributed to this delay. The current debate focuses on the killing of women by (ex-)partners, driven by a gender-specific motive: men's loss of control. This contribution places the issue in historical context and emphasizes the need for a gender-sensitive approach to partner violence.

Femicide as a criminal law phenomenon: a legal solution for a cultural problem?

Mojan Samadi

Since the Istanbul Convention entered into force in 2016 in the Netherlands, legal and policy focus on gender-based violence – including femicide – has intensified. While generally femicide is defined as 'the killings of females because they are female', there is no uniform legal definition. Originating in feminist sociology, the term highlights systemic gender power imbalances and historically entrenched impunity. Nevertheless, some countries (mostly in Latin America) have enacted femicide laws. The Netherlands has not formalized a legal definition yet, but policy awareness is slowly influencing courts and multi-agency responses. This article discusses the added value of defining femicide in Dutch criminal law.

Recognition without impact. On the limited added value of the action plan ‘Stop Femicide!’

Anouk Alberts and Martina Althoff

This article evaluates the contribution of the action plan ‘Stop Femicide!’ (2024). The authors assess the policy through a previously developed critical framework, questioning the usefulness of separate femicide policy. ‘Contribution’ is understood in the article as innovative measures that effectively support the policy’s stated goals. The analysis reveals that ‘Stop Femicide!’ focuses exclusively on fatal (ex-)partner and familial violence, thereby excluding other forms of femicide, lacks substantive innovative measures or depth and fails to elaborate on key preventive aspects, such as the so-called ‘red flags’. A notable strength is the explicit recognition of femicide as a gender-related issue, meeting long-standing demands from victims and survivors of femicide. However, the promised integrated approach and concrete preventive strategies are absent. As a result, ‘Stop Femicide!’ appears more symbolic than substantively innovative, raising doubts about its status as a distinct and effective prevention policy initiative.

Femicide in the Netherlands: an empirical overview

Marieke Liem, Jolien van Breen and Esmée Turpijn

In recent years femicide has received increased public and academic attention, driven by #MeToo and advocacy efforts. Despite growing usage of the term, there is limited consensus on its definition and empirical application. This article presents the first findings from the Femicide Monitor, a new Dutch database of female homicide cases, based on police, legal, and media sources. It offers a descriptive analysis of patterns in victims, perpetrators, and contexts. The study addresses data gaps in the Netherlands and contributes to international discussions on gender-based killings by providing an empirical foundation for further research.

Coercive control in relation to femicide

Katinka Lünemann

Femicide in this article refers to the killing of a woman by her (male) partner or ex-partner. Often, there is a pattern of coercive control underlying this. This article focuses on the period leading up to the killing, examining violence patterns with an emphasis on coercive control, also referred to as intimate terrorism. Although intimate ter-

rorism often does not lead to femicide, it is important to be knowledgeable about it, along with knowledge of risk factors associated with femicide and the prior phases leading to murder in order to prevent femicide. Anyone can encounter signals indicating a dangerous relationship, and increased knowledge among professionals and citizens is necessary to combat serious life-threatening violence.

Is deadly honor-related violence femicide? A critical analysis

Janine Janssen and Wilfred Janmaat

This article critically examines whether deadly honour-related violence should be classified as femicide. Drawing on ten years of data from the Dutch National Police's Centre of Expertise on Honour-Related Violence (LEC EGG), the authors reveal that over half of the fatal cases involved male victims. This challenges the common perception that honour-related violence primarily targets women and raises questions about the gendered framing of such violence. The authors argue that the current focus on femicide in media and policy may obscure the broader spectrum of honour-related violence, especially non-lethal cases and male victimhood. They emphasize the need for tailored prevention strategies that account for the specific dynamics of honour-based violence, rather than applying models developed for intimate partner violence. The article calls for a more nuanced gender analysis that includes male victims and recognizes the diversity of perpetrators. It also highlights the importance of addressing non-lethal violence, which constitutes the vast majority of cases, as part of a comprehensive prevention strategy. Ultimately, the authors advocate for a broader, more inclusive understanding of gender-related violence in both research and policy.

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Datacentrum